

Janusz Czebreszuk

WAYS OF AMBER IN THE NORTHERN PONTIC AREA. AN OUTLINE OF ISSUES¹

In memory of Professor Curt W. Beck

1. OLDEST INFORMATION

References to deposits of some kind of fossil resins in the Northern Pontic Area and data on their excavation, often connected with their long-distance export, appeared in the literature already in antiquity. According to W. Tuckij [Tuckij 2005: 37] already Pliny the Elder mentioned amber deposits in Scythia in the first century AD. Some historians claim that ancient Greeks had quite precise knowledge on the places where amber occurred in the Northern Pontic Area [Evans 1914: 44-45; Tuckij 2005: 37]. There are also Early Medieval records of the common use of amber on the Dnieper [Evans 1914: 44, where he cites the opinions of Prof. V. Chvojko of Kiev]. Popular knowledge of amber deposits in Ukraine has been a permanent feature of social awareness for centuries.

¹The author wishes to thank Professors M. Szmyt (Poznań), V.I. Klochko (Kiev), P. Makarowicz (Poznań) and V. Otroshchenko (Kiev) for insightful discussions and valuable information.

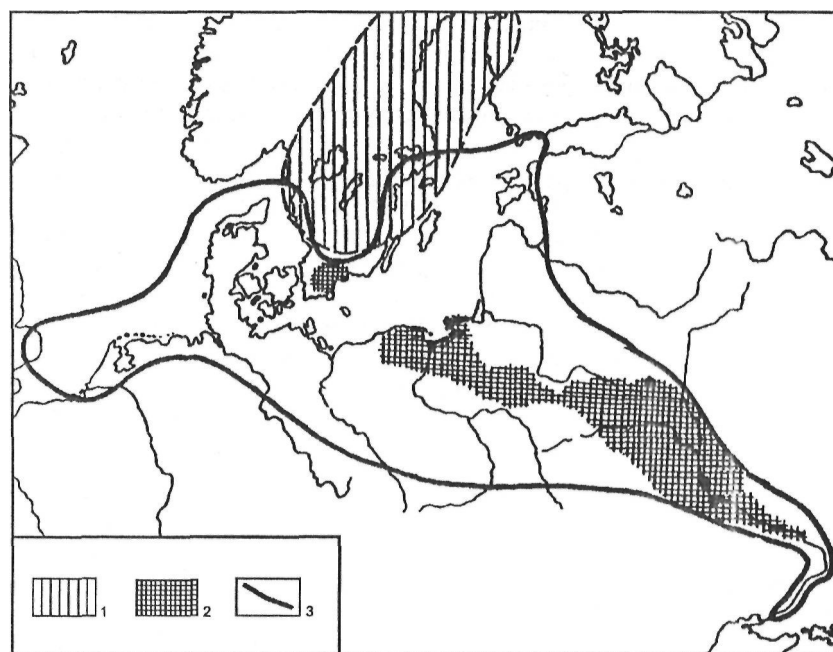

Fig. 1. The range of original amber deposits in central and eastern Europe [following Katinas 1971, Fig. 12]. 1 - Forest of "amber" trees, 2 - amber of Palaeogene deposits, 3 - boundary of distribution of redeposited amber

2. AMBER DEPOSITS IN UKRAINE

The earliest scientific records of amber outcrops in Ukraine date back to the early 18th century (cf. G. Rzaczynski's information of 1721 quoted by W. Tutskij and L. Stepanjuk [Tutskij, Stepanjuk 1999: 53]). Fully scientific interest in the geology of amber deposits in Ukraine developed in the late 19th century. A precursor in this respect was P.A. Tutkowski. His investigations of 1890-1913 resulted in the first scientific descriptions of places and nature of amber deposits [after Tuckij 2005: 37]. A map of original (Tertiary) and secondary deposits of amber charted by V. Katinas [Katinas 1971] shows that original amber deposits stretch like a narrow belt from Pomorze in northern Poland to the basin of the lower Dnieper in southern Ukraine (Fig. 1). In the Eocene, the area was covered by a shallow sea into which a num-

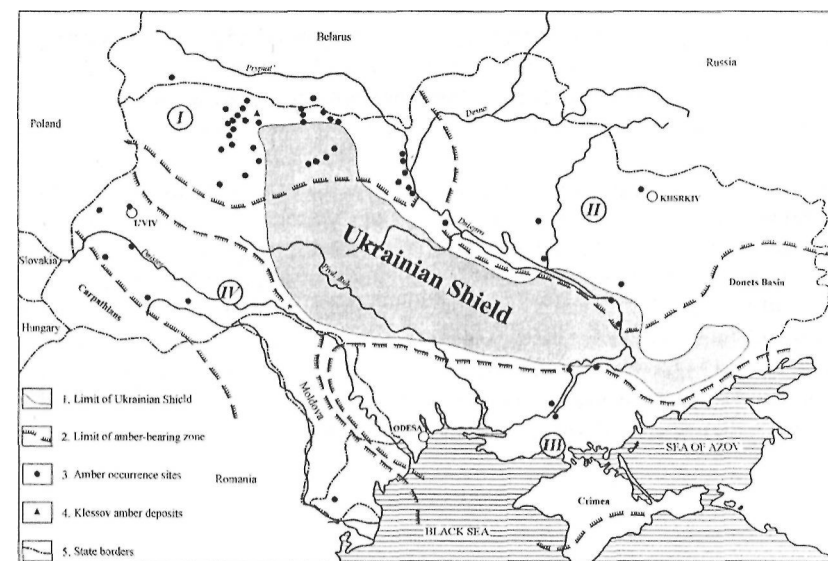

Fig. 2. Amber deposits in Ukraine [following Tuckij 2005]

ber of rivers emptied that carried amber-bearing tree-trunks. The delta of the most important of these rivers called the Eridanus, in reference to the Greek mythological tradition, was located in the Gulf of Gdansk [recently: Kosmowska-Ceranowicz 2005]. Two other deltas are known: Parczew on the Lublin Upland [Kasinski, Tolkanowicz 1999] and -of the greatest interest to us here - Klesov in western Ukraine [Tutskij, Stepanjuk 1999]. Explored geologically sufficiently well today, the Klesov deposits [Tutskij, Stepanjuk 1999], are believed to be the main, but not the only place, where amber is found in the Northern Pontic Area. So far, a record has been made [Tuckij 2005: 38] of 50 places where fossil resins occur in Ukraine (Fig. 2). Certainly, the origins of the amber are varied. The oldest analyses of the chemical composition of amber from the middle Dnieper basin (specifically from outcrops located between Mezhygoriye and Tripolye), made in the early years of the 20th century by Prof. Olshausen of Berlin, show that the material contained 6.0-6.2% of succinic acid [Evans 1914: 45], i.e. the same amount as succinite - Baltic amber. Later, the figure was confirmed by infra-red spectroscopy which is currently believed to be the most reliable method of identifying succinite and other varieties of fossil resins [a great role in this connection was played by an American researcher, Prof. Curt Beck, who has recently died, cf. Beck 1966]. Current spectroscopic analyses

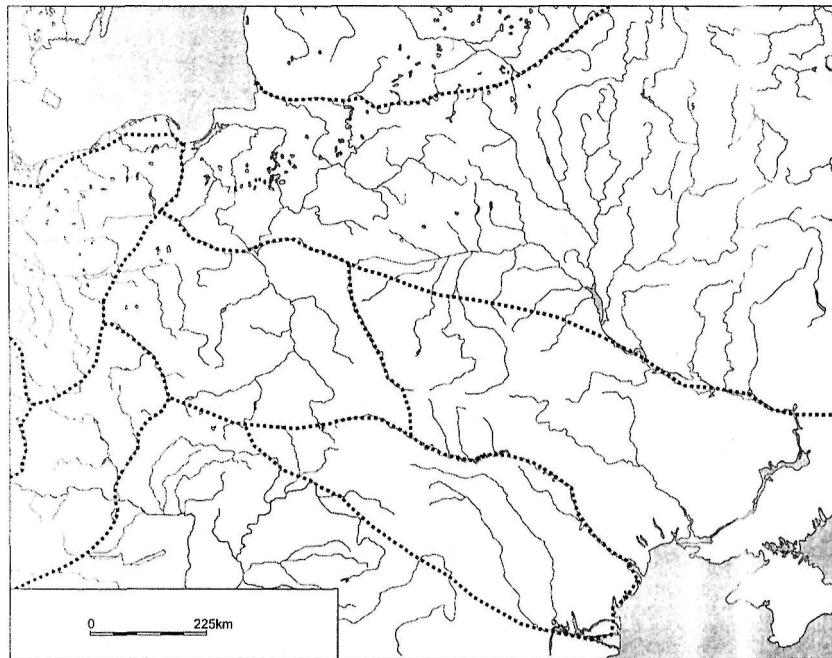

Fig. 3. Routes of interregional ties in central and eastern Europe in the Bronze Age [following Gimbutas 1965]

have confirmed that a vast majority of Ukrainian deposits are made up of classic succinite, i.e. amber identical with that found on the southern shores of the Baltic [Kosmowska-Ceranowicz 1983]. Only in the south-western part (next to the Carpathians), can one presume the existence of outcrops of another type of fossil resin, namely rumenite. The question, however, calls for more research.

The oldest records of archaeological amber finds in Ukraine date back to the turn of the 19th century. One of them concerns the investigations carried out by W.B. Antonowicz in 1895 and mentions amber objects found together with a stone axe in a village of Wiszewicze (Vyshevichi) near Radomyśl [after Tuckij 2005: 36, cf. item 26 on the list below].

It must be stressed here that information about the existence of local (Ukrainian) deposits of amber reached the international community of archaeologists early and sometimes by surprising channels. As early as 1914, A. Evans had surprisingly precise data on the subject. Relying on the account of Prof. V. Chvojko of

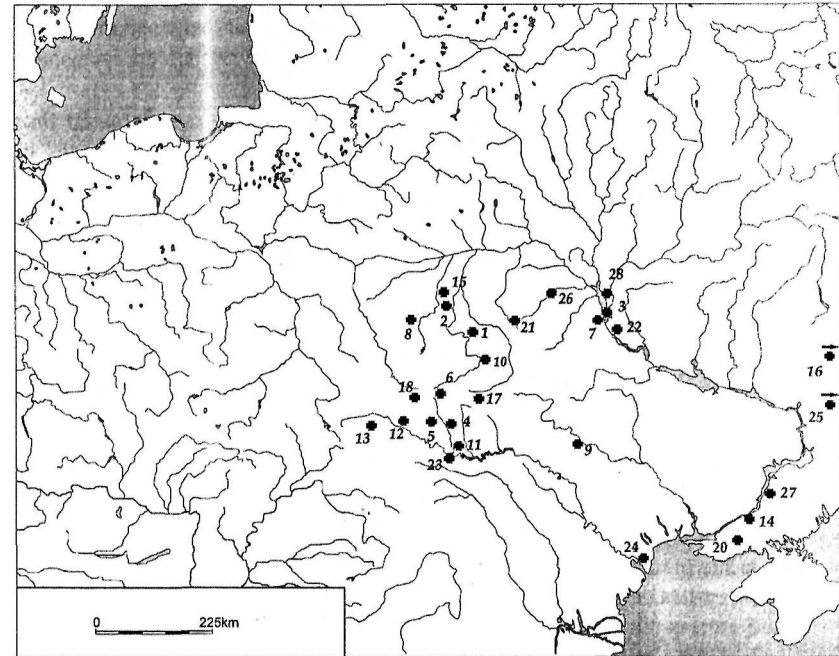

Fig. 4. Map of amber finds in Ukraine. Numbers on the map correspond to items in the list included in the text

Kiev, he described amber deposits on the middle Dnieper (between the localities of Mezhygoriye and Tripolye), where peasants found amber while fishing or collected it from places where once drained ponds or lakes had been or still gathered the material after it had been washed out by rain in valleys. The information, however, did not play any significant role in building models of amber dispersion in prehistory. The Ukrainian deposits were always largely ignored and yielded, in terms of significance, to the Jutland [de Navarro 1925] and Sambian [Czebreszuk 2007a] centres in individual explanatory models. Only in the late 1950s and early 1960s did two models of the cultural significance of amber exchange in the Pontic Area appear in the literature. They were developed by two great scholars: N. Sandars and M. Gimbutas.

The first model related directly to the main interpretation trends of archaeology as it was then. In 1959, N. Sandars suggested that the route of amber passage south, which directly connected the Baltic to the Black Sea, became active only in the 'European' Iron Age [Hood *et al.* 1959: 239], i.e. in the 1st millennium BC. With

any certainty the route can be claimed to have been active, in her opinion, only in the 7th century BC. This view, however, in light of currently available information, must be rejected outright.

M. Gimbutas [Gimbutas 1965] presented an entirely different picture by showing a network of routes crisscrossing central and eastern Europe especially in the latter half of the 2nd millennium BC [Gimbutas 1965: Fig. 15]. For the first half of the 2nd millennium BC (Early Bronze Age in central Europe), she chartered in detail the course of the amber route in Europe (Fig. 3) joining the shores of the Baltic to northern Italy and Greece [Gimbutas 1965: 47-52]. To justify her claims, she cited many specific data and referred to a vast number of publications. With this context, in sharp contrast stands her pronouncement on the European ways of amber in the said period. She mentions only amber from the cemetery in Sofievka [Gimbutas 1965: 52], which, relying on our current knowledge, is dated, however, to a period ca. 1000 years earlier [Kadrow 1995a; Kovalukh *et al.* 1995].

In M. Gimbutas' opinion, a significant change in this respect took place about the middle of the 2nd millennium BC (Middle Bronze Age in central Europe) when amber spread from the areas lying on the Baltic not only towards Greece, as it did in the preceding period in prehistory [Gimbutas 1965: 89], but also across the eastern part of central Europe as far as the Northern Pontic Area and further on to the eastern Caucasus [Gimbutas 1965: 89]. To justify her claims she gives meaningful examples of geographically distant finds of amber such as a cemetery at Khorochoj in Dagestan, north-eastern Caucasus [Gimbutas 1965: 89, Fig. 47:6], cemetery at Trialeti in Georgia [Gimbutas 1965: 89], or a cemetery at Agha-Evlar, Persian Talysh, northern Iran, chamber grave no. 1 [Gimbutas 1965: 89].

A direct elaboration on the conception developed by M. Gimbutas, the model of a corridor of contacts joining the Vistula, via Bug, Southern Bug (Boh) and Dnieper rivers, to the Black Sea was built by A. Koško and other researchers associated with the *Baltic-Pontic Studies* series.

The question of the role of amber in enlivening long-distance exchange in the Northern Pontic Area above all calls for some groundwork to be completed first. What is particularly necessary is making a catalogue of sources, listing their numbers and kinds, which admittedly requires extensive studies. The present contribution does not claim to have such informative ambitions. The intention of the present author is to make the first step, opening space for future discussions.

The most comprehensive picture of amber finds in Ukraine was given by O. Vangorodska in 1985. Essentially, she can be considered a continuator of M. Gimbutas' ideas, although she does not quote her a single time. The number of prehistoric amber artefacts she collected from Ukraine is not large. Moreover, they need to be critically approached as they reflect the state of knowledge a quarter of a century old.

Below, a list of potential amber finds is presented together with short critical comments. The objects were unearthed in the part of Europe in question and date back to the Eneolithic and the Bronze Age.

1. Aneta, amber beads (number - ?) [Vangorodska 1985; Szmyt 1999a, Cat. 1A, item 1, see there for older literature], Globular Amphora culture.
2. Berezhnitsa [Vangorodska 1985], Corded Ware culture (?).
3. Cervonyj Chutir, grave 53(61), 1 amber bead (?) [Vangorodska 1985; Videiko 1995: 46] and grave 170 (28a), 2 amber beads [Vangorodska 1985; Videiko 1995: 56, Fig. 41:4], Sofievka group of the Tripolye culture.
4. Chorostkiv, amber disc [Vangorodska 1985; Sveshnikov 1985, Chart 9; Kadrow, Machnik 1997:145-146], I. Sveshnikov assigned the object to the Podolia group of the Carpathian culture [Sveshnikov 1985, Chart 9, no. 25, within the Podolia group], whereas S. Kadrow and J. Machnik deemed it characteristic of the Mierzanowice culture [Kadrow, Machnik 1997: 145]. In year 2007 P. Jarosz and P. Włodarczyk claimed the find as Corded Ware Culrute without any doubts [Jarosz, Włodarczyk 2007: 81] and published one radiocarbon date: Poz-9450; 3515 ± 35 BP, 2470-2340 BC]
5. Dovga, 10 amber beads [Vangorodska 1985; Szmyt 1999a, Cat. 1A, item 14, see there for older literature], Globular Amphora culture.
6. Dusaniev, amber disc fragment [Vangorodska 1985: 46; Sveshnikov 1985, Chart 9], According to I. Sveshnikov, it shows links to the Podolia group of the Carpathian culture to which J. Machnik refers as a group of the Corded Ware culture [Machnik 1979a: 52].
7. Gatne [Vangorodska 1985; *Davna istoriya* 1997, Chart 11], called by O. Vangorodska the Corded Ware culture, in *Davna istoriya* [1997], however, she calls it the Middle Dnieper culture [*Davna istoriya* 1997, Chart 11, item 94 on the list of Middle Dnieper culture sites],
8. Gorodok, settlement, Corded Ware culture [Vangorodska 1985; Sveshnikov 1985, Chart 9, [?] culture, number on map: 39]; O. Vangorodska believed this, however, to be a different kind of fossil resin, known as rumenite [Vangorodska 1985: 47].
9. Hordeevka, cemetery, see comments below [Berezanskaya, Klosko 1998].
10. Ivanie, sun amber disc [Vangorodska 1985; Szmyt 1999a, Cat. 1A, item 20, see there for older literature], Globular Amphora culture.
11. Kotsiubintsy, amber disc [Vangorodska 1985: 46; Szmyt 1999a, Cat. 1A, item 32, see there for older literature], Globular Amphora culture.
12. Kolokolyn, amber disc fragment [Szmyt 1999a, Cat. 1C, item 27 see there for older literature], Globular Amphora culture? Corded Ware culture?
13. Komarov, barrow 33, 3 amber beads [Makarowicz 2009b, see there for older literature], Trzciniec Horizon.
14. Lukianovskiy, barrow, one biconical bead [Vangorodska 1985: 47-48, see there

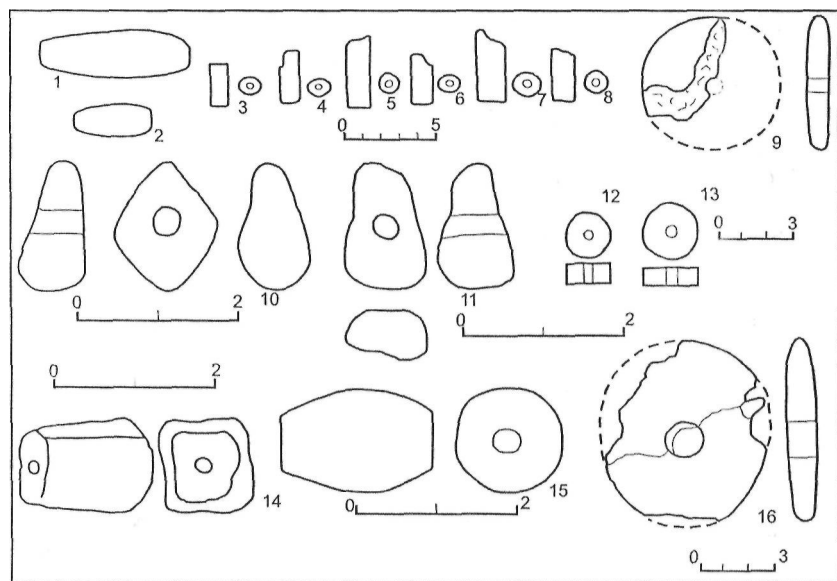

Fig. 5. Amber artefacts from Ukraine. 1-2: Zavalivka, grave 1 (not to scale); 3-8: Dovga; 9: Dusaniev (not to scale); 10: Novomikilskic, barrow 1, graves 6; 11: Voroshylovgrad, barrow 3, grave 9; 12-13: Striltshe; 14: Zapovitne, barrow 1, grave 1; 15: Shirokie, barrow 2, grave 2c; 16: Cliorostkiv

for older literature], included in the Belozerka culture.

15. Mała Osnica, cementary, amber bead [Makarowicz 2010, see there for older literature], Trzcinec Horizon.
16. Novomikilskic, barrow 1, grave 6, two amber pendants [Vangorodska 1985: 47], the Donets culture of the Catacomb Cultural Circle,
17. Ostapove [Vangorodska 1985], Globular Amphora culture (?).
18. Rokitne, barrow 2, fragment of a subrectangular pendant with a central perforation [Sulmiski 1968; Fig. 19:21; Machnik 1979a: 66; Vangorodska 1985], Corded Ware culture, phase III, according to J. Machnik. O. Vangorodska, relying on I. Sveshnikov's findings, described the object as characteristic of the second stage of the Upper Dniester type of the Carpathian culture [Sveshnikov 1974]. Highly unusual in form (Fig. 5), the artefact has only one analogy: in a grave at site Opatowice 1 in Kujawy [Czebreszuk 2007b: 225-226; Kwiatkowska 2007], dated to the period of proto-Bronze, i.e. to the period of 2300-2000 BC [Czebreszuk, Szmyt 2007: 284].
19. Rusanova [Gimbutas 1985: 233], no specific data are available.

20. Shirokie, barrow 2, grave 2c, together with the find from Zapovitne - 3 biconical beads [Vangorodska 1985: 47-48], included in the Belozerka culture.
21. Skolobiv, 3 amber beads [Vangorodska 1985; Szmyt 1999a, Cat. 1A, item 52, see there for older literature], Globular Amphora culture.
22. Sofievka, the investigations by M. Videiko have also revealed that there are no amber finds at the cemetery in Sofievka proper, which has been suggested by O. Vangorodska [Vangorodska 1985: 45].
23. Striltshe [Machnik 1979a: Fig. 2:43; Vangorodska 1985; Kadrow, Machnik 1997: 146-147], believed by S. Kadrow and J. Machnik to have been a manifestation of Mierzanowice culture settlement.
24. Usatovo, large amber bead from barrow 1-4 [Patokova 1979: 49-51; Vangorodska 1985], Usatovo group of the Tripolye culture.
25. Voroshylovgrad, barrow 3, grave 9, two quadrilateral-section beads [Vangorodska 1985: 47], Donets culture of the Catacomb Cultural Circle.
26. Vyshevichi II, single amber object [Szmyt 1999a, Cat. 1B/41b], Globular Amphora culture.
27. Zapovitne, barrow 1, grave 1, together with the Shirokie find, three biconical beads [Vangorodska 1985: 47-48], included in the Belozerka culture.
28. Zavalivka, grave 1, two amber beads [Vangorodska 1985; Videiko 1995: 129, Fig. 74:1], Sofievka group of the Tripolye culture.

The above list should, no doubt, be shortened by striking out the following three features: Gorodok (item 8), Sofievka (item 22) and Striltshe (item 23). The remaining items can be considered, with a varied degree of probability, in further studies. Furthermore, it must be stressed that in the case of amber finds in the Northern Pontic Area we deal with obvious underestimation, resulting from poor research advancement. This situation urgently needs to be changed, most desirably, by a research project based on a search query of archival and museum data. Some hope for such a change is offered by the Hordeevka find, item 9 on the above list, [Berezanskaya, Kločko 1998], where Bronze Age grave assemblages have been recorded rich in amber artefacts [see Kločko..., in this volume; Shumova 2005; Ślusarska 2003a; 2003b;... in this volume]. The quantity of amber discovered in Hordeevka alone exceeds tens of times the total amount of finds unearthed on all other Eneolithic and Bronze Age sites in the Northern Pontic Area.

The oldest amber finds in the discussed area are known already from Palaeolithic sites, specifically from the town of Dobroniczivka [not included in the above list, cf. Vangorodska 1985: 45]. The quoted author claims that there are no amber finds dated to the Neolithic [for a brief discussion of periodization and chronology in the discussed areas see Kločko 2001a: 10-11] and that they reappear in the Eneolithic [Vangorodska 1985: 45]. Similarly to M. Gimbutas, she claims that amber finds appear in the course of the 3rd millennium BC in different groups on the Dnieper and west of it. Significantly, the finds come from places close to the

richest deposits of Ukrainian amber (cf. the location of the Klesov delta). Amber is known then from the Sofievka and Usatovo groups of the Tripolye culture, the Globular Amphora culture and Corded Ware culture, which belongs already to the Early Bronze Age in Ukraine (Fig. 5). What is worth emphasizing in this context is the significance of a find related to the Usatovo group in Usatovo-Velikiy Kuyalnik [Patokova 1979: 49-51; Vangorodska 1985: 45]. The find is the oldest instance of amber discovered on the shores of the Black Sea.

However, the most numerous amber finds occurred at that time in association with the Globular Amphora and Corded Ware cultures, i.e. with unequivocally central European groups. The abundance of amber finds is observable throughout the 3rd millennium BC [Szmyt 1999a; Czebreszuk 2003], i.e. in the Late Eneolithic and Early Bronze Age. Amber from this period is found at Sofievka-type cemeteries on the middle Dnieper. Specifically, we know of tubular amber beads from graves 53 (61)? and 170 (28a) at a cemetery in Krasny Khutor [Videiko 1995: 46, 56, Fig. 41:4] and at a cemetery in Zavalovka, grave 1, [Videiko 1995: 129, Fig. 74:1c, d]. Typologically, amber associated with all the three cultural contexts (Globular Amphora culture, Corded Ware culture and Sofievka group of the Tripolye culture) shows clear affinities to central European patterns especially those related to the Globular Amphora culture; to mention only two: sun discs or tubular beads. Thus, in terms of provenance, the amber is unequivocally related to the north-west (Vistula drainage). Taking into account, however, the fact that the finds were made close to the local sources of the material, the possibility that the demand for amber was locally satisfied cannot be excluded altogether. Yet O. Vangorodska's view that the material was imported from the south-east Baltic [Vangorodska 1985: 48-49], relying on the presumption that the local (Ukrainian) amber is of a different variety, seems to be going too far in light of the current knowledge. For the material from Ukraine's richest Klesov deposits is of the same geological provenance as the deposits on the Baltic [Tutskij, Stepanjuk 1999],

In the course of the second half of the 3rd millennium BC, 'Amphora' style discs continue to be encountered in the broad environment of the Corded Ware culture in eastern Europe [Gimbutas 1985: 252]. An important find going back to that period is a subrectangular pendant with a central perforation from Rokitne (item 18 on the list) classified as phase III of the local Corded Ware culture [Machnik 1979a: 66]. By analogy to a well dated find from Opatowice, Kujawy, it can be argued that the pendant originated with north-western exchange ties, and goes back to the late 3rd millennium BC.

Other amber artefacts that we know of come from the Donets culture of the Catacomb Cultural Circle. They are two finds from eastern Ukraine: Novomikilskie (item 16 on the list) and Voroshylovgrad (item 25) deprived of any clear typological or genetic connotations. Interestingly enough, E. Kaiser's studies of the western Catacomb culture (between the Dnieper and Prut rivers), dated by her generally

to the latter half of the 3rd millennium BC [Kaiser 2003: 78], showed a complete absence of any amber goods [Kaiser 2003].

In light of the current knowledge, in the first half of the 2nd millennium BC, hence in the Middle Bronze Age, there is a gap in the appearance of amber goods in the Northern Pontic Area. However; it is highly probable that it is a result of an unsatisfactory state of research.

Only since the middle of the 2nd millennium BC did the share of amber finds increase in the Northern Pontic Area. In the Belozerka culture (hence in the late 2nd millennium BC), on the lower Dnieper, the material was recorded on three sites: Lukianovskiy barrow (item 14), Shirokie (item 208) and Zapovitne (item 27). It took the form of biconical beads - a common form from the Baltic to as far as Italy in the developed Bronze Age hence of little distinguishing power for provenance discussions. In the years immediately following the middle of the 2nd millennium BC, in western Ukraine, on the middle Southern Bug (Boh) River, we are faced with an usual feature: a cemetery in Hordeevka [Berezanskaya, Kločko 1998; Ślusarska 2003a; 2003b]. The cemetery is exceptional throughout the Northern Pontic Area and incomparable to any other Belozerka culture finds most proximate in time [Vangorodska 1985: 48; Berezanskaya, Kločko 1998: 18-20]. O. Vangorodska claims that in the whole latter half of the 2nd millennium BC in Ukraine, besides Hordeevka, there were only few finds of amber, with all of them being located immediately east of the lower Dnieper. Hence, it follows that Hordeevka was then an isolated discovery, which makes the cemetery even more exceptional. The more exceptional it is, the more attention it deserves.

At the Hordeevka cemetery, amber goods were recorded in as many as 21 graves. These are the following barrows: 5 (grave 1), 6, 7, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 24, 26, 27, 28, 31, 32 (grave 2), 34, 37 and 38. In the initial stages of cemetery development, the goods were beads, almost with no exception, with a vast majority of them being of the biconical type and of different sizes [Ślusarska 2003a]. In several graves, bead assemblages are very numerous. Over 100 objects were found in barrows 6, 11, 16, 21, 24, 28, 31 and 38. These are burials included in the first three phases distinguished at the cemetery: phase I (6, 24, 28), phase II (11, 16, 21), phase III (31, 28). Amber was not so numerous in the last phase (IV), although it did occur then (see barrows 32, 34 and 37). It was also then that other bead varieties appeared, specifically Tiryns and Allumiere types.

Biconical beads are very common Bronze Age finds across vast areas from Italy in the south-west to Greece in the south and the Baltic Sea in the north. Thus, they can hardly be treated as a significant chronological or genetic marker.

Among Hordeevka amber beads, two types deserve special attention, namely, Tiryns and Allumiere (Fig. 6), which are encountered only in the late stage of the use of the cemetery. What is interesting here is the question of their provenance. In the opinion of central and eastern European researchers they should be linked to the

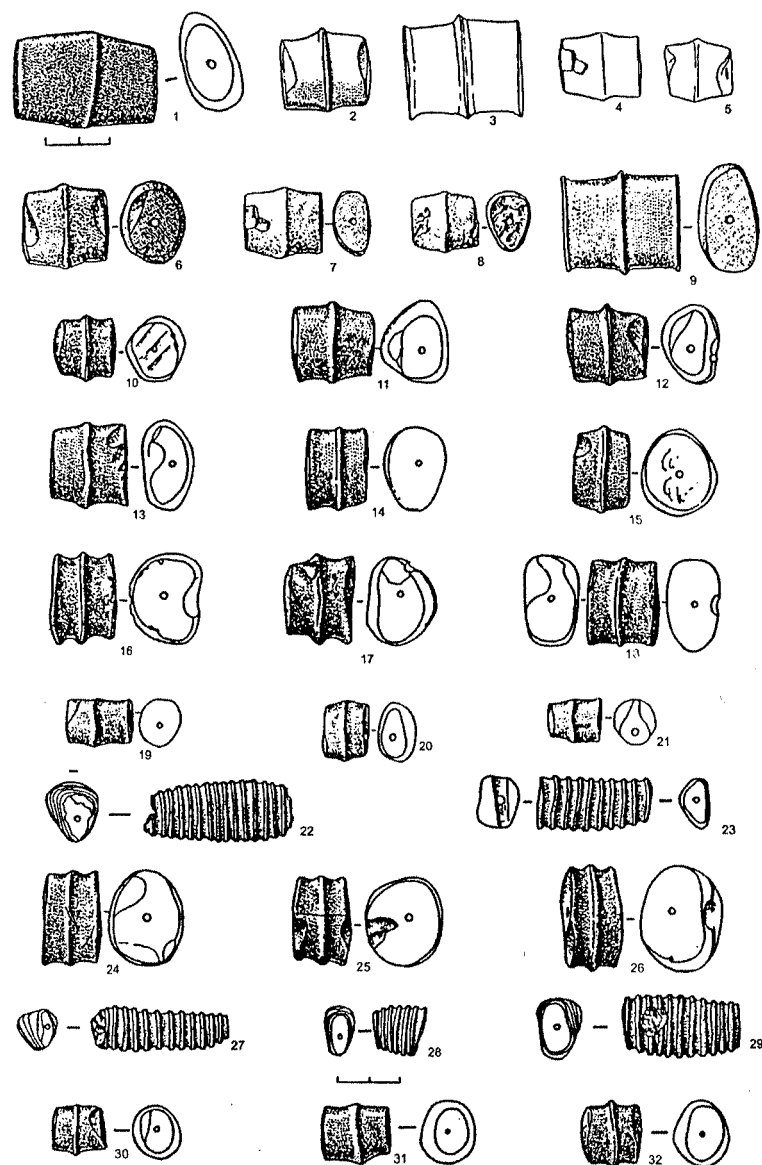

Fig. 6. Tiryns and Allumiere type beads from Hordcevk [following Berezanskaya, Kločko 1998: 1-9: harrow 31, 10-32: barrow 38]

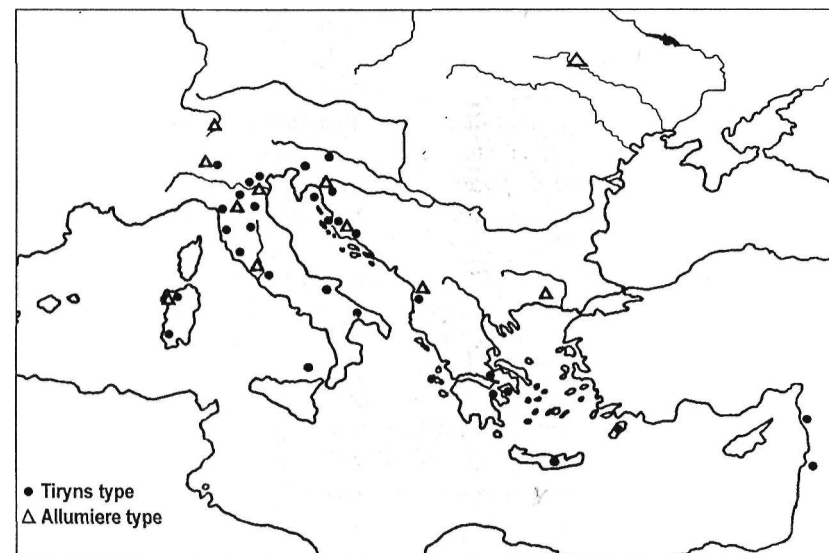

Fig. 7. Distribution of Tiryns and Allumiere type beads [following Harding 2000 with amendments]

eastern Mediterranean, specifically to the late Mycenaean culture, after the watershed of 1200 BC, which in relative chronology corresponds to the Late Helladic IIIC and Submycenaean periods [Berezanskaya, Kločko 1998; Ślusarska 2003a; 2003b]. A slightly different opinion is shared by scholars studying the Mycenaean culture to whom these artefacts are rather alien to this culture's tradition. They are considered one of the cultural elements making up a package characterizing the period 'after the catastrophe', which often means it could have reached the Mycenaean *oecumene* with migrants. Describing amber from the Tiryns hoard, G. Karo linked it to the 'North' already in 1930 [Karo 1930b: 139]. Also Ch. Souyoudzoglou-Haywood [Souyoudzoglou-Haywood 1999: 85] and A. Vianello [Vianello 2005] believe that a clear concentration of amber finds on the Ionian Islands (north-western Greece) is related rather to the contacts with northern Italy than with the Mycenaean culture. A similar approach is taken now to the provenance of Tiryns and Allumiere beads; it is now ever more often discussed in the context of lands from the Po valley, across *Caput Adria* as far as the western Balkans [Harding 2000: 190-191] (Fig.7). In this context, Hordcevk may be also treated as a place on a east-west route, joining the Carpathian Basin, across the Carpathians, to the Northern Pontic Area. As scholars investigating the cemetery show, in Hordcevk, we deal with a broad range

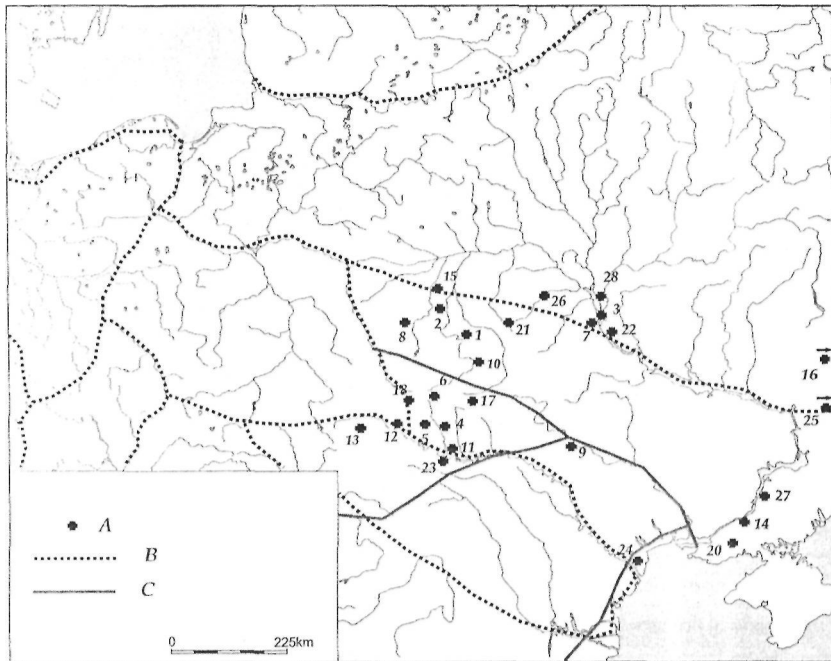

Fig. 8. Map of long-distance amber routes in Central and Eastern Europe. A - sites with amber finds, B - course of routes (according to Gimbutas 1965), C - suggestions of amendments to the route network

of varied long-distance influences [Berezanskaya, Kločko 1998] to mention a few: metals showing analogies to the Tumulus culture and the Urnfield culture (generally 'Carpathian'), traits of 'steppe' societies, finds typical of the so-called 'higher culture' (horse harness) and an early presence of iron goods (possible connections to Anatolia).

The location of the cemetery was not random when one considers either amber deposits (close to significant Klesov deposits) or the network of long-distance ties. With respect to the latter, we certainly deal here with a junction of routes going from the north-west towards the south-east (Baltic - Black Sea) and from the west towards the east (Carpathian Basin - Black Sea steppes) (Fig. 8). There is no doubt that the former route was extended as far as the Aegean in the south. What is only controversial here is the question whether the extension was a sea route (across the Black Sea) or a land one (along the western shores of the Black Sea). The question calls for more specific research in the future.

3. SUMMARY

The question of adaptation of amber goods by the prehistoric inhabitants of the Northern Pontic Area and the role of the material in setting up long-distance ties in this part of Europe is very insightful but hard to analyze. Although we have only begun to tackle it, it is possible already to present some conclusions and research recommendations.

1. There is no doubt that Ukrainian amber, in terms of physicochemical properties, was identical to Baltic one. Hence, there is no way of distinguishing one from the other.
2. Ukrainian deposits (especially in the Klesov delta) were known and available already in antiquity.
3. The oldest cultural contexts of systematic occurrence of amber goods were related to the following cultures: Tripolye, Globular Amphora and Corded Ware.
4. A hypothesis may be accepted that north-western influence (central European) triggered interest in amber in the Northern Pontic Area in the early 3rd millennium BC. This, however, does not exclude the possibility that the demand for amber was satisfied by local deposits, especially when one considers the fact that amber finds are concentrated in their vicinity.
5. The hypothesis about the north-western origins is borne out by typologically unequivocal (central European) character of Globular Amphora and Corded Ware culture finds in Ukraine.
6. Moreover, it must be stressed that in the 3rd millennium BC no local amber style developed in the discussed area.
7. It is possible then that amber had a share in building the Baltic - Vistula - Bug - Southern Bug - Black Sea route (corridor), which is evidenced, next to the information given above, by the first amber find on the Black Sea coast discovered in Usatovo-Vielikij Kujalnik in a tell-tale location: close to the place where the Southern Bug empties into the Black Sea (Fig. 8).
8. In the late 3rd and in the early 2nd millennia BC, there is a decline in amber finds, although the find from Rokitne (item 18 on the list) testifies to the maintaining of ties with the north-west (Kujawy).
9. A smaller quantity of archaeologically recorded goods may reflect a poor state of research or an actual stagnation in amber use. Single objects are known only from the Corded Ware culture and the Donets culture of the Catacomb Cultural Circle, hence solely in its eastern oecumene (no amber has been found in the Catacomb culture west of the Dnieper).
10. The middle of the 2nd millennium BC saw a renaissance of amber trade. What is uncertain is the degree to which the revival is related to the local deposits and

to which to contacts with central Europe (through a network of long-distance routes). The latter is more probable as shown by typological data.

11. Likewise in the 3rd millennium BC, the typology of the goods is foreign, but without north-western analogies as was the case previously. In this case they should be linked to the Aegean or northern Italy/western Balkans. Taking into account the dispersion of Tiryns and Allumiere type beads, the latter location seems to be more probable.
12. In the period in question, there must have been in place a more complex system of circulation of information and goods that joined central Europe to the western Balkans, *Caput Adria* area and northern Italy, the Adriatic, Aegean, and Anatolia.
13. How far was the Black Sea coast involved in the network? This question is not clear although it is highly probable that the Baltic - Black Sea route was extended in the south as far as the Aegean and Anatolia (Fig. 8).

The above conclusions must be treated with great caution only as signposts for future research. For there is absolutely no doubt that the quantity of amber finds from the Neolithic and Bronze Age in the Northern Pontic Area is underestimated. There should also surface some Neolithic finds. We are still before a fundamental stage of research, which would provide a basis for many analyses, namely the building of a current catalogue of prehistoric amber finds from the area in question, relying chiefly on a search query of finds kept in museum storage facilities. Only then will it be possible to say whether any local style of amber finds developed there and, if so, what kind of and in what cultural contexts.

Translated by Piotr T. Żebrowski

ABBREVIATIONS

- AA – Archäologischer Anzeiger. Berlin
 ActaArch – Acta Archaeologica. Copenhagen
 ActaArchHung – Acta Archeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
 AAS – Anatolian Archaeological Studies. Tokio
 AJA – American Journal of Archaeology. New York
 AoF – Altorientalische Forschungen. Berlin
 AnSt – Anatolian Studies. London
 APS – Archeologia Polski Środkowoschodniej. Lublin
 ARM 4 – Dossin G., Lettres. Textes cunéiformes, vol XXV. Musée du Louvre, Département des Antiquités Orientales, 1951. Paris
 AVL – Arkheologia Vostochno-Evropeiskoi Lesostepi. Voronezh
 BAR IS – British Archeological Reports. International Series. Oxford
 BICS – Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London. London
 BPS – Baltic Pontic Studies. Poznań
 BSA – The Annual of the British School at Athens. London
 CAD – Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, I.J. Gelb, B. Landsberger, A.L. Oppenheim, E. Reiner (Eds), 1964 - . Chicago
 JBS – Journal of Baltic Studies. Abingdon
 JCH – Journal of Cultural Heritage. Amsterdam
 JCS – Journal of Cuneiform Studies. Chicago
 JESHO – Journal of the Economic and Social History of the Orient. Leiden
 JIES – The Journal of Indo-European Studies. Washington D.C.
 JRAI – Journal of the Royal Anthropological Institute. London
 JRGZM – Jahrbuch der Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz. Mayence
 KSIA – Kratiye soobscheniya Instituta Arkheologii. Moskva
 KSIIMK – Kratiye soobscheniya Instituta Materialnoy Kultury. Moskva
 MDP 22 – Scheil V., Actes juridiques susiens. Mémoires de la mission archéologique de Perse, Vol XXII, 1930. Paris
 MIA – Materialy i issledovaniya po Arkheologii SSSR. Moskva-Leningrad
 NA IA NANU – Nauchnyy Arkhiv Instituta Arkheologii Natsionalnoy Akademii Nauk Ukrainy. Kiev

- NHMU – National History Museum of Ukraine. Kiev
 OJA – Oxford Journal of Archaeology. Oxford
 PBS 8/2 – E. Chiera, Old Babylonian Contracts, 1922. Philadelphia
 Posiedzenia P.I.G. – Posiedzenia Państwowego Instytutu Geologii. Warszawa
 PPS – Proceedings of the Prehistoric Society. London
 PZ – Prähistorische Zeitschrift. Berlin
 RA – Rossiyska Arkheologiya. Moskva
 RA 36 – Revue d'Assyriologie et d'Archeologie orientale, 1938. Paris
 Riftin – A.P. Riftin, Staro-vavilonskie iuridicheskie i administrativnye dokumenty v sobraniakh SSSR, 1937. Moskva
 SA – Sovetska (Sovetskaja) Arkheologiya. Moskva
 UET V – H.H. Figulla, Martin W.J., Letters and Documents of the Old Babylonian Period. Ur Excavation Texts, 1953. London
 VDI – Viestnik Drevnney Istorii. Moskva
 WA – Wiadości Archeologiczne. Warszawa
 ZA – Zeitschrift für Assyriologie. München

REFERENCES

- Akulov A.G.
 1996 Ob odnom archeologicheskoy sjuzhete. In: Severo-Vostochnoe Priazovye v sisteme evraziyskikh drevnostey (eneolit – bronzovyy vek) 1: 123-126. Donetsk.
 Alechin W.W.
 1951 Geografija rastenii. Moskva.
 Alekseyeva E.M.
 1978 Antichnye busy v Severnom Prichernomor'ye. Moskva.
 Andrałowicz M.
 1993 Pochówki psów kultury łużyckiej na stanowiskach 12 i 13 w Kołudzie Wielkiej (gm. Janikowo, woj. bydgoskie). Ziemia Kujawska 9: 183-199.
 Andreou S., Fotiadis M., Kotsakis K.
 1996 The Neolithic and Bronze Age of Northern Greece. AJA 100: 573-574.
 Andrieşescu J.
 1926 Consideratiuni asupra tezaurului dela Vălci-Trăn, lângă Plevna (Bulgaria). Memoriile Secţiunii Istorice 5: 7-48.

- Androsova A.V., Marina Z.P., Zavgorodniy D.I.
1991 Eneolitieskiy kurgan u sela Boguslav v prisamare. In: *Problemy archeologii Podneprovya*, 4-19. Dnipropetrovsk.
- Androsova A.V., Yaremenko I.I., Martiushenko D.V.
1990 Kurgany epokhi eneolita – bronzovogo veka Kamenskogo polya. In: *Issledovaniya po arkheologii Podneprovya*, 4-22. Dnipropetrovsk.
- Andrzejowska M.
2008 Stanowisko ze schyłku epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza w Dziecinowie, pow. otwocki. *Wiadomości Archeologiczne* 60: 225-315.
- Anthony D.
1986 The “Kurgan Culture”, Indo-European origins, and the domestication of the horse: a reconsideration. *Current Anthropology* 27 (4): 291-213.
1998 The Opening of the Eurasian Steppe at 2000 BC. In: V.H. Mair (Ed.) *The Bronze Age and Early Iron Age Peoples of Eastern Central Asia*. Vol. 1, 63-99. Washington.
- Anthony D., Brown D.
2000 Eneolithic horse exploitation in the Eurasian steppes: diet, ritual and riding. *Antiquity* 74: 75-76.
- Angel L.J.
1973 Human Skeletons from Grave Circles at Mycenae. In: G.E. Mylonas (Ed.) *Ο Τυφικός Κυκλος Βτων Μυκηνηων*, 379-397. Athens.
- Archibald Z.
2002 The Shape of the New Commonwealth. Aspects of the Pontic and Eastern Mediterranean Regions in the Hellenistic Age. In: G.R. Tsetschladze, A.M. Snodgrass (Eds) *The Greek Settlement in the Eastern Mediterranean and the Black Sea. BAR IS* 1062: 49-72.
- Archiwum*
2003-2007 Archiwum kwerendy zbiorów muzealnych i quasimuzealnych z trasy “szlaku Bałtyk- Bug-Boh- Pont”, Dokumentacja elektroniczna – maszynopis w zbiorach Zakładu Prahistorii Polski, Instytutu Prahistorii UAM (Electronic documentation – typescript held in the archives of the Dept. of Polish Prehistory, AMU Institute of Prehistory). Poznań.
- Artemenko I.I.
1961 *Plemena Verkhnego i Srednego Podneprovya v epokhu bronzы*. Moskva.
1964a Neolitieskie stoyanki i kurgany epokhi bronzы bliz s. Khodosovichi, Gomejskoy obl. BSRR. In: *Pamyatniki kamennogo i bronzovogo vekov Evrazii*, 31-67. Moskva.
1964b Verhnee Podneprove v epokhu pozdnego neolita i bronzы. *KSLA* 101:9-18.
1967 *Plemena verkhnego i srednego Podneprovya v epokhu bronzы*. Moskva.
- 1976 Mogilnik srednedneprovskoy kultury v urochische Strelitsa. In: *Eneolit i bronzovyi vek Ukrainy*, 69-96. Kiev.
- 1985 Srednedneprovskaya kultura. In: D.Ja. Telegin (Ed.) *Pervobytnaya arkheologiya. Arkheologiya Ukrainskoy SSR*, T. I, 364-375. Kiev.
- 1987a Kultury shnurovoj keramiki: srednedneprovskaya, podkarpatskaya, gorodokskozdolbitskaya, stzhizhovskaya kultury. In: *Epokha bronzы lesnoy polosy SSSR*, 35-51. Moskva.
- 1987b Svizi plemen srednedneprovskoy kultury. In: *Mezhplemennye svizi epokhi bronzы na territorii Ukrainy*, 6-16. Kiev.
- 1987c Komarovskaya kultura. In: O.N. Bader, D.A. Kraynov, M.F. Kosarev (Eds) *Epokha bronzы lesnoy polosy SSSR. Arkheologia SSSR*, 113-116. Moskva.
- Artursson M., Nicolis F.
2007 Cultural Relations Between the Mediterranean and the Baltic Seas during the Bronze Age? The Evidence from Northern Italy and Southern Scandinavia. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegaeum* 27: 331-342. Liège.
- Astour M.
1995 Overland Trade Routes in Ancient Western Asia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1401-1420. London – New York.
- Atlas
2005 *Polonia. Atlas map z XVI – XVIII wieku*. Warszawa.
- Atlas Świata
1962 PWN
- Avilova L.I., Orlovskaya L.B.
2003 Radiouglerodnyi metod i problemy datirovaniya bronzovogo veka. *KSLA* 214: 9-20.
- Avruch K.
2000 Reciprocity, Equality, and Status – Anxiety in the Amarna Letters. In: R. Cohen, R. Westbrook (Eds) *Amarna Diplomacy. The Beginnings of International Relations*, 154-164. London – Baltimore.
- Baczyńska B.
1994 *Cmentarzysko kultury mierzanowickiej w Szarbi, woj. Kieleckie. Studium ob- rądku pogrzebowego*. Kraków.
- Bader O.N.
1970 *Bassejn Oki v epokhu bronzы*. Moskva.
- Bagińska J., Machnik J.
2003 Wyniki ratowniczych badań zniszczonego kurhanu na stanowisku 31 w Werszczy, pow. Tomaszów Lubelski na Grzędzie Sokalskiej. Wyodrębnienie

- grupy sokalskiej kultury ceramiki sznurowej. *Archeologia Polski Środkowo-wschodniej* 4: 38-57.
- Bagušienė O., Rimantienė R.
1974 Akmeniniai gludinti dirbiniai. In: R. Rimantienė (Ed.) *Lietuvos TSR archeologijos atlasas, T. I, Akmens ir žalvario amžiaus paminklai*, 84-205. Vilnius.
- Bakker J.A.
1976 On the Possibility of Reconstructing Roads from the TRB Period. *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, jaargang* 26: 63-91.
- Bakker J.A., Kruk J., Lanting A.E., Milisauskas S.
1999 The Earliest Evidence of Wheeled Vehicles in Europe and the Near East. *Antiquity* 73 (282): 778-790.
- Balaguri E.A., Krushelnicka L.I., Pavliv D.Ju., Popovich I.I., Sveshnikov I.K., Peleshchishin, N.A., Maleev Ju.N.
1990 *Arkheologia Prikarpatya, Volini i Zakarpattia. Eneolit, bronz i rannee zelezo*. Kiev.
- Balcer B.
1975 *Krzemień świeciechowski w kulturze pucharów lejkowatych. Eksploatacja, obróbka i rozprzestrzenienie*. Wrocław.
1981 Związki między kulturą pucharów lejkowatych (KPL) a kultura trypolską na podstawie materiałów krzemiennych. In: T. Wiślański (Ed.) *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce (studia i materiały)*, 81-91. Poznań.
1983 *Wytwórczość narzędzi krzemiennych w neolicie ziem polskich*. Wrocław.
- Balcer B., Machnik J., Sitek J.
2002 *Z pradziejów Roztocza. Na ziemi zamojskiej*. Kraków.
- Balon J.
1998 Regiony fizycznogeograficzne. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 60-67. Kraków.
- Bandrivsky M.
2002 *Mogilnik v Petrikovi bilja Ternopolya v konteksti pochovalnogo obryadu visocko kulturi*. Lviv.
2003 Poselennya rannazalznogo viku u Winnikach ta problema zavershalnogo etapu isnuvannya visocko kulturi. *Arkheologii doslidzhennja Lvivskogo universitetu* 6: 204-219. Lviv.
2006 Klepani "kazany" i dvolezovi sokyry: shchodo vytokiv relegiynykh ujavlen na zakhodi Ukrainskoho Lisostepu v pizniy period epokhy bronzы. In: *Materiały i doslidzhennya z arkheologii Prykarpatya i Volyńi*, 11: 38-64. Lviv.
- Bandrivsky M., Krushelnicka L.
1998 Osnovni periodi rozvitku visocko kulturi (za materiałami pochovalnych pamyatok). *Zapiski Naukovogo Tovaristva imeni Shivchenka* 235: 193-247. Lviv.
- Bard K.A.
2000 The Emergence of the Egyptian State (c. 3200-2686 BC). In: I. Shaw (Ed.) *The Oxford History of Ancient Egypt*, 61-88. Oxford.
- Bartelheim M.
1998 Studien zur böhmischen Aunjetitzer Kultur – Chronologische und chorologische Untersuchungen. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*, Bd. 46. Bonn.
- Bass G.F.
1995 Sea and River Craft in the Ancient Near East. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1421-1432. London – New York.
- Bátora J.
2006 *Štúdie ku komunikácii medzi strednou a východnou Európou v dobe bronzovej*. Bratislava.
- Beck C.W.
1966 Bemerkungen zur infrarotspektroskopische Herkunftsbestimmung von Bernstein. *JRGZM* 13: 292-295.
- Bednarek R., Prusinkiewicz Z.
1997 *Geografia gleb*. Warszawa.
- Benecke N.
1998 Diachroner Vergleich der Pferdehaltung im Karpatenbecken und in der osteuropäischen Steppe während der vorchristlichen Metallzeiten. In: B. Hänsel, J. Machnik (Ed.) *Das Karpatenbecken und die osteuropäischen Steppe. Nomadenbewegungen und Kulturaustausch in der vorchristlichen Metallzeiten (4000-500 v. Chr.)*, 91-98. München – Rahden/Westfalen.
- Berezanskaya S.S.
1972 *Sredniy period bronzovogo veka v Severnoy Ukraine*. Kiev.
1998 Hordeevka – ein bronzzeitliches Kurhan-Gräberfeld am Südlichen Bug. In: B. Hänsel, J. Machnik (Eds) *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe*, 324-341, München – Randen/Westfalen.
1999 Mogilnik epokhi bronzы Gordeevka na Yuzhnom Bugie. *RA* 4: 148-153.
- Bereznaskaya S.S., Goshko T.J., Samolyuk V.O.
2004 Kollektivne pochovannja tshtsineckoy kulturi na r. Goryn'. *Archeologiya* 1: 111-125.
- Berezanskaya S.S., Kločko, V.I.
1998 Das Gräberfeld von Hordeevka. *Archäologie in Eurasien* 5. Rahden/Westfalen.

- Berezanskaya S.S., Lobay B.I.
1994 Kurganniy mogilnik bronzovoy doby poblizu s. Gordivka na Pivdennomu Buzi. *Arkheologia* 1994 (4): 140-153.
- Berezanskaya S.S., Okhrimenko H.V., Pyasetsky V.K.
1987 Novi pamiatky skhidnotshynetskoi kultury na Volyni. *Arkheologia* 60: 50-58.
- Berezanskaya S.S., Shumova B.O.
2002 Gordiyvskiy mogilnik: kompleks obryadovo-pokhovalnogo burshtinu. In: *Naukovi zapiski* 20 (1): 151-154. Kiev.
- Berounská M.
1987 Bulavy ve střední Evropě. *Prachistorica* 13: 27-61.
- Bernbeck R.
2004 Gesellschaft und Technologie im frügeschichtlichen Mesopotamien. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 49-68. Mainz am Rhein.
- Bessonova S.S.
2007 Fiala iz Bratoliubovskogo kurgana. K voprosy o kompozitsii. In: *Muzeyini chytannia. Materialy Mizhnarodnoi konferentsii "Yuveline mystetstvo – pohliad kriz viky"*. Kiev.
- Bidzilya V.I., K.P. Bunyatyán, A.V. Nikolova
2005 Kurgan doby bronzы bila s. Kochubeivka na Umanshchini. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy (zbirka naukovikh prac)*, 118-131. Kiev.
- Bieliński P.
1985 *Starożytny Bliski Wschód; Od początków gospodarki rolniczej do wprowadzenia pisma*. Warszawa.
1991 *Ubajd Północny*. Warszawa.
- Bierezańska Z.
1972 Kultura trzciniecka na Ukrainie. *Archeologia Polski* 17: 259-305.
- Blajer W.
1998 Przyczynek do dyskusji o znaczeniu metalurgii brązu w zachodnim odłamie kultury trzcinieckiej. In: A. Koško, J. Czebreszuk (Eds) *"Trzciniec" – system kulturowy czy interkulturowy proces?*, 337-342. Poznań.
- Bloedow E.
1988 The Trojan War and Late Helladic III C. *PZ* 63: 23-53.
1999 "Hector is a lion": new light on warfare in the Aegean Bronze Age from the Homeric simile. In: R. Laffineur (Ed.) *Problemata. Le contexte guerrier en Égée à l'Age du Bronze*. *Aegaeum* 19: 285-293. Liège.
- Bobrinsky A.A.
1887 *Kurgany i sluchainye archeologicheskie nakhodki bliz mestechka Smela II*. Sankt Petersburg.
- 1894 *Kurgany i sluchainye archeologicheskie nakhodki bliz mestechka Smela II*. Sankt Petersburg.
- Bochkarev V.S.
1968 Problema Borodinskogo klada. *Problemy Arkheologii* 1: 129-154.
1995 Kulturogenez i razvitie metalloproduktstva v epokhu pozdnei bronzы. In: *Drevnie indoiranskoe kulturnye Volgo-Uralya (II tys. do n. e.)*, 114-123. Samara.
2006 Severopontiyskoe metalloproduktstvo epokhi pozdnei bronzы. In: *Materialy tematicheskoi nauchnoi konferentsii "Proizvodstvennye tsentry: Istochniki, 'dorogi', areal rasprostraneniya"*, 53-74. Sankt Petersburg.
- de Boer J.G.
2007 The Earliest Possible Date of Greek Colonisation along the Western Pontic Area. In: I. Lazarenko (Ed.) *Ancient Civilisations and the Sea. International Conference a Tribute to the 70th Anniversary of prof. Michail Lazarov, Varna 13th-15th October 2004*, *Acta Musei Varnaensis* 5, 121-140. Varna.
- Bogatyriev P.
1979 *Semiotyka kultury ludowej*. Warszawa.
- Bokiy N.M.
1993 Znakhidky kifskei zbroi z Kirovohradschyny. In: *Naukovi zapysky z istorii Ukrainy* 2: 87-92. Kirovograd.
- Bollweg J.
1999 Vorderasiatische Wagentypen im Spiegel der Terracottaplastik bis zur Altbabylonischen Zeit. *Orbis Biblicus et Orientalis* 167. Göttingen.
- Boltryk Y.V.
1990 Sukhoputnye komunikatsii Skifii (po materialam novostroechnykh issledovaniy ot Priazovya do Dnepra). *SA* 4: 30-43.
2000 Osnovnoy torgovyy put' Olvii v Dneprovskoe lesostepnoe Pravoberezhe. In: *RA* 1: 121-130.
2004 Socialnaia struktura Skifii 4 v. do R.X., otrazhennaia v pogrebalnykh pamiatnikakh. In: *Kimmerowie, Skytowie, Sarmaci. Księga poświęcona pamięci prof. T. Sulimirskego*, 85-91. Kraków.
- Bondar N.N.
1974 *Poselenia Srednego Pondeprovia epokhi rannei bronzы*. Kiev.
1990 Poselenie epokhi rannei bronzы na Nizhnem Dnepre. In: *Issledovania po arkheologii Podneprovia*, 38-50. Dnipropetrovsk.
- Bonev A.
1995 The Gold Treasure from the Vulchitrun Village (Pleven District) and the Problems of Cultural Contacts in Southeast Europe in the Second Half of the Second Millennium BC. In: D.W. Bailey, I. Panayotov (Eds) *Prehistoric Bulgaria*, 277-289. Madison. •

- Boratyńska K.
1993 Systematyka i geograficzne rozmieszczenie. In: W. Bugała (Ed.) *Grab zwyczajny – Carpinus betulus L. Nasze drzewa leśne*, 17-50. Poznań – Kórnik.
- Boratyńska K., Boratyński A.
1990 Systematics and geographical distribution. In: S. Białobok (Ed.) *Buk zwyczajny. Fagus sylvatica L. Nasze drzewa leśne*, 27-73. Warszawa – Poznań.
- Borchhardt J.
1972 *Homerische Helme*. Mainz.
- Boroffka N.
1998 Bronze- und früheisenzeitliche Geweihtrensenknebel aus Rumänien und ihre Beziehungen. *Alte Funde aus dem Museum für Geschichte Aiud Teil 2. Eurasia Antiqua* 4: 81-135.
2004 Bronzezeitliche Wagenmodelle im Karpatenbecken. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 347-354. Mainz am Rhein.
- Boroffka N., Ciemy J., Lutz J., Parzinger H., Pernicka E., Weisgerber G.
2002 Bronze Age Tin from Central Asia. In: K. Boyle, C. Renfrew, M. Levine (Eds) *Ancient Interactions: East and West in Eurasia*, 135-159. Cambridge.
- Bouzek J.
1985 *The Aegean, Anatolia and Europe: Cultural Interrelations in the Second Millennium BC*. Göteborg.
1996 Greece and the Aegean Area and its Relation with Continental Europe. *ActaArch* 67: 175-181.
2005 Urbanisation in Thrace. In: J. Bouzek, L. Domaradzka (Eds) *The Culture of Thracians and Their Neighbours. BAR IS* 1350: 1-7.
- Bóna I.
1975 *Die Mittlere Bronzezeit Ungarns und Ihre Südöstlichen Beziehungen*. Budapest.
- Bratchenko S.N.
2007 Katakombne "baroko" z obami ta pentlyami v sistemi ornamentatsiyi. In: *Materiyali ta doslidzhennya z arkeologii Shkhidnoyi Ukrayini* 7, 103-109. Luhansk.
- Bratchenko S.N., Sanzharov S.N.
2001 *Ridkisi bronzovi znariaddia z katakomb Siverskodonechynny ta Donshchyny 3-go tys. do n.e.* Luhansk.
- Bratchenko S.N., Shaposhnikova O.G.
1985 Katakombnaya kulturno-istoricheskaya obshchnost. In: *Arkeologiya ukrainskoy SSR*, vol. 1, 403-420. Kiev.
- Bratchenko S.N., Shvecov M.L.
1991 Severskodentskie kakakombnye pogrebeniya na reke Krasnala. In: *Katakombnye kultury Severnogo Prichernomor'ya*, 165-186. Kiev.
- Braychevskiy M.Y.
1959 *Rymska moneta na terytorii Ukrainy*. Kiev.
- Brea M.B., Cardarelli A., Cremasche M.
1997 *La Terramare*. Milan.
- Breymeyer A.
1991 Ekosystemy. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 514-547. Warszawa.
- Brjusev A.Ja., Zimina M.P.
1966 *Kamennye sverlenye boevye topory na territorii evropejskoy chasti SSSR*. Moskva.
- Bronicki A.
1991 Późnoneolityczne i wczesnobrązowe toporki kamienne z obszaru województwa chełmskiego. In: J. Gurba (Ed.) *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowoschodniej*, 297-340. Lublin.
1997 Zimne, rejon Włodzimierz Wołyński, osada z okresu neolitu – stan badań i zakres problematyki badawczej. In: J. Ilkjaer, A. Kokowski (Eds) *20 lat archeologii w Masłomęczu I*: 35-48. Lublin.
- Bronicki A., Kadrow S.
1987 Osada neolityczna w Majdanie Nowym, woj. Chełm. *Sprawozdania Archeologiczne* 39: 89-129.
1998 Schyłkowoneolityczne topory kamienne z terenu województwa chełmskiego. *Metrologia. Zagadnienie utylizacji egzemplarzy uszkodzonych i destruktywów. APS* 3: 260-275.
- Bronicki A., Kadrow S., Zakościelna A.
2003 Radiocarbon Dating of the Neolithic Settlement in Zimne, Volhynia, in Light of the Chronology of the Lublin-Volhynia Culture and the South-Eastern group of the Funnel Beaker Culture. In: A. Kośko (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper. BPS* 12: 22-66.
- Bronk Ramsey C.
2005 OxCal v. 3.10, Oxford (www.rlaha.ox.ac.uk)
- Brovender Ju.M.
1997 K voprosu o ydelenii dono-donetskoy proizvodstvennoi zony metallurgii i metallobrabotki v epokhu pozdnei bronzy. In: *Materiyali 3-go Ukrainsko-Rossiyskogo polevogo seminaru "Doba bronzy Dono-Donetskogo regiony"*, 6-11. Kiev – Voronizh – Perevalsk.

- 2005 Marmyshskiy proizvodstvennyi kompleks Donetskogo gorno-metallyrgicheskogo tsentra epokhi bronzы (nekotorye itogi issledovaniy). In: *Materialy II-go mizhnarodnogo Marmyskogo polyovogo seminaru "Problemy gimnychoi arkheologii"*, 11-23. Alchevsk.
- 2006 *Problemi gimnoy arkheologii (Materiali III-go kartamiskogo polevogo arkheologichnogo seminaru)*. Alchevsk.
- 2007 Kartamysh Bronze Age Mining-Metallurgical Complex in the Eastern Ukraine. In: *The 2007 AEA Annual Conference "Eurasian Perspectives on Environmental Archaeology"*, 49-51. Poznań.
- 2008a O kharaktere i masshtabakh proizvodstvennoi dejatel'nosti na Marmyshskom gorno-metallurgicheskom komplekse epokhi bronzы. In: *Materialy VI Mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii "problemy istorii i arkheologii Ukrainy"*, 13. Kharkov.
- 2008b Tekhnogenniy uchastok rudnika Chervone Ozero-I (nekotorye itogi issledovaniy). *Drevnosti*: 23-28. Kharkov.
- Brovender Ju.M., Gayko G.I., Shubin Ju.P.
- 2005 Geologichni ta tekhnologichni ocblyvosti rozrobky midnykh rud v starodavnikh kopalnyakh Marmyssha. In: *Materialy II-go mizhnarodnogo Marmyskogo polyovogo seminaru "problemy gimnychoi arkheologii"*, 47-513. Alchevsk.
- Brovender Ju.M., Zagorodnyaya O.N.
- 2007 Formalno-tipologicheskyy analiz metalloproizvodstva berezhnovsko-maevskoi srubnoi kultury. In: *Materialy VI-go mizhnarodnogo Marmyskogo polyovogo seminaru "problemy gimnychoi arkheologii"*, 52-68. Alchevsk.
- Bruyako I.V.
- 2005 *Rannie kochevniki v Evrope (X-V w. do R.X.)*. Kishinev.
- Bryce T.
- 2005 *The Kingdom of the Hittites*. Oxford.
- Buchholz H.-G.
- 1962 Die Pfeidlätter aus dem VI Schachtgrab von Mykene und die helladischen Pfeilspitzen. *Jahrbuch des Deutschen archäologischen Institute* 77: 1-58.
- 1983 Doppeläxte und die Frage der Balkanbeziehungen des Ägäischen Kulturkreises. In: A. Poulter (Ed.) *Ancient Bulgaria*, 43-134. Nottingham.
- Buchholz H.-G., Karageorghis V.
- 1972 *Altägäis und Altkyprus*. Leipzig.
- Buchvaldek M.
- 1986 Kultura se šňourovou keramikou ve střední Evropě I. Skupiny mezi Harcem a Bílými Karpaty. *Præhistorica* 12.
- 1998 Kultura se šňourovou keramikou ve střední Evropě II. Skupiny mezi honím Rýnem, Mohanem, a středním Dunajem. *Præhistorica* 23: 17-60.
- Buchvaldek M., Koutecký D.
- 1970 Vikletice. Ein schnurkeramisches Gräberfeld. *Præhistorica* 3.
- Bukowski Z.
- 1966 W sprawie genezy i rozwoju wysockiej grupy kultury łużyckiej. *Archeologia Polski* 11: 28-106.
- 1976 *Elementy wschodnie w kulturze łużyckiej u schyłku epoki brązu*. Wrocław.
- 1977 *The Scythians Influence in the Area of Lusatian Culture*. Warszawa – Wrocław – Kraków – Gdańsk.
- 1978 Oddziaływania obce w dorzeczu Sanu i górnego Bugu u schyłku II tysiąclecia p.n.e. *Materialy i Studia Muzealne (Przemysł)* 1: 29-49.
- 2002 *Znaleziska bursztynu w zespołach z epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza z dorzecza Odry oraz Wisły*. Warszawa.
- Bunyatyán K.P.
- 2002 Zakhidni migranti v Sëredniy Naddnipryanshini blizko seredini 3 tis. cal BC. In: *Materiyali ta doslidzhennya z arkheologii Shkidnoyi Ukrainy* 7: 92-94. Luhansk.
- 2003 Correlation between Agriculture and Pastoralism in the Northern Pontic Steppe Area during the Bronze Age. In: M. Levine, C. Renfrew, K. Boyle (Eds) *Prehistoric Steppe Adaption and the Horse*, 269-286. Cambridge.
- 2005 Khronologia i periodizatsia pokhovan seredniodniprovskoy kultury Pravo-berezhnoi Ukrainy. *Arkheologiya* 4: 26-36.
- 2007 Zakhidni migranty v Seredniy Naddnipryanshchyni blyzko seredyny 3 tys. cal BC. In: *Materiyaly ta doslidzhennya z arkheologii Shkidnoi Ukrainy* 7: 92-94. Luhansk.
- 2008 Khronologia i periodizatsia pokhovan seredniodniprovskoy kultury Pravo-berezhnoi Ukrainy (continued). *Arkheologiya* 2: 3-12.
- Bunyatyán K.P., Kaiser E., Nikolova A.V.
- 2005 *Bronzezeitliche Bestattungen aus Unteren Dneprgebiet*. Langenweissbach.
- Burchard B., Jastrzębski S., Kruk J.
- 1991 Some Questions at Funnel Beaker Culture South-Eastern Group – an Outline. In: D. Jankowska (Ed.) *Die Trichterbecherkultur. Neue Forschungen und Hypothesen*. Teil II, 95-101. Poznań.
- Burghardt A.F.
- 1971 A Hypothesis About Gateway Cities. *Annals of the Association of American Geographers* 61: 269-285.
- Burmeister S.
- 2004 Der Wagen im Neolithikum und Bronzezeit: Erfindung, Ausbreitung und Funktion der ersten Fahrzeuge. In: M. Fansa, S. Burmeister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 1340. Maiz am Rhein.

- Burtanescu F.
2002 Globular Amphora culture in Moldavia between the Carpathians and Prut. Current state of evidence. *Thraco-Dacica* 23 (1-2): 119-152.
- Butler J.J.
1990 Bronze Age metal and amber in the Netherlands (I). *Paleohistoria* 32: 47-110.
- Calkin V.I.
1960 Domashnie i dikiye zhyvotnye Severnogo Prichernomoria v epokhu rannego zeleza. *MIA* 53: 7-109.
1966 *Drevnee zhyvotnovodstvo plemen Vostochnoy Evropy i Sredney Azii*. Moskva.
- Catalogue
1993 Katalog sluchaynykh nakhodok iz arkheologicheskoy sobraniy Donetskoj oblasti. *Arkheologicheskij Almanakh* 1. Donetsk.
- Catling H.W.
1964 *Cypriot Bronzework in the Mycenaean World*. Oxford.
- Chachlikowski P.
1996 Ze studiów nad pochodzeniem i użytkowaniem surowców importowanych w wytwórczości kamieniarskiej społeczności wczesnorolniczych Kujaw. In: J. Bednarczyk, A. Koško (Eds) *Z badań nad genezą regionalizmu kulturowego społeczeństw Kujaw*, 121-153. Poznań – Kruszwica – Inowrocław.
1997 *Kamieniarstwo późnoneolitycznych społeczeństw Kujaw*. Poznań.
2010 Ze studiów nad identyfikacją i recepcją surowca bazaltowego w strefie circumbaltyckiego kręgu kulturowego. In: M. Ignaczak, A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Szlaki Międzymorza: Bałtyk-bug-Boh-Pont (od III do połowy I tys. przed Chr.)*. *Archaeologia Bimaris, Dyskusje* 4. Poznań (in print).
- Charniauski Ma.
2001 Amber on Archaeological Sites of Belarus. In: *Acta Academiae Artium Vilnensis* 22: 141-144. Vilnius.
2006a Shosty sezon dasledavannia tarfianikovay stayanki Asavets 7. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 21: 186-188. Minsk.
2006b Metalichnyya vyraby sa stayanak paunochnabelaruskay kultury. *Arkhealagichny zbornik* 1: 18-21. Minsk.
- Charniauski Mi., Charniauski Ma.
2004 Unikalny typ kasciannykh i ragavykh padvesak-amuletau sa stayanak Kryvinskaga tarfyaniku. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 19: 28-30. Minsk.
- Charniauski M.M., Lakiza V.L.
1995 Znahodki kamennykh svidravanykh sjaker na Panjamonni. *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 7: 46-59.
- Charpin D.
2004 Historie Politique du Proche-Orient Amorrite (2002–1595). In: D. Charpin, D.O. Edzard, M. Stol (Eds) *Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit*, 25-384. Göttingen.
- Chernyakov I.T.
1981 Zolotayachasha vulchetrnskogo tipa iz Severo-Zapadnogo Prichernomorya. *SA* 1: 151-162.
- Chernykh E.N.
1966 Istoria drevneyshey metallurgii Vostochnoy Evropy. *MIA* 88. Moskva.
1970 O drevneishykh ochagakh metalloobrabotki Jugo-zapada SSSR. *KSI* 126: 23-31. Moskva.
1972 Istoria metallurgii Vostochnoy Evropy v pozdnem bronzovom veke. *Avto-referat dissertatsii doc. ist. nauk*. Moskva.
1976 Drevnyaya metalloobrabotka na Yugo-Zapade SSSR. *MIA* 1. Moskva.
1978a Metallurgicheskiye provintsii i periodizatsiya epokhi rennego metalla na territorii SSSR. *SA* 1: 162-166. Moskva.
1978b *Gornoye delo i metallurgiya v drevneyshey Bolgarii*. Sofia.
- Chernykh L.A.
2003 Spektralanaluse und Metallverarbeitung in den früh-und mittelbronzezeitlichen Kulturen der ukrainischen Steppe als Forschungsproblem. *Eurasia Antiqua* 9: 27-62. Berlin.
2005 O vozmozhnosti ispolzovaniya medno-rudnykh istochnikov Donbassa v period eneolita, srednei i pozdnei bronzy. In: *Materialy II-go mizhnarodnoho Marmyskoho polyovoho seminaru "problemy gimnychoi arkheologii"*, 293-302. Alchevsk.
- Chochorowski J.
1993 *Ekspansja kimmeryjska na teren Europy Środkowej*. Kraków.
1994 Skifskie nabegi na terytorii Sredney Evropy. In: *RA* 3: 49-64.
- Chomentowska B.
1989 Osada kultury łużyckiej grupy tarnobrzesckiej w Zawadzie gmina Połaniec, woj. tarnobrzesckie w świetle dotychczasowych badań. In: A. Barłowska, E. Szałapata (Eds) *Grupa tarnobrzescka kultury łużyckiej*, 325-342. Rzeszów.
- Chugunov K.V., Parzinger H., Nagler A.
1996 Kimmerowie, Scytowie Europy Sarmaci a Europa środkowa. In: J. Chochorowski (Ed.) *Koczownicy Ukrainy* (Katalog wystawy Muzeum Śląskie), 107-138. Katowice.
2007 Der Fürstengurgan Aržan 2. In: *Im Zeichen des goldenen Greifen. Königgräber der Skythen*, 69-82. München – Berlin – London – New York.
- Clark J.G.D.
1957 *Europa przedhistoryczna. Podstawy gospodarcze*. Warszawa.

- Cofta-Broniewska A., Koško A.
2002 *Kujawy w pradziejach i starożytności*. Inowrocław – Poznań.
- Coles B.
1987 Tracks Across the Wetlands: Multi – Disciplinary Studies in the Somerset Levels of England. In: J.M. Coles, A.J. Lawson (Ed.) *European Wetlands in Prehistory*, 145-167. Oxford.
- Coles J.M., Hibbet T.A.
1968 Prehistoric Roads and Tracks in Somerset, England: I Neolithic. *PPS* 34: 238-258.
- Crouwel J.
2004a Bronzezeitliche Wagen in Griechenland. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 341-346. Maiz am Rhein.
2004b Der Alte Orient und seine Rolle in der Entwicklung von Fahrzeugen. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 69-86. Maiz am Rhein.
- Csányi M., Tárnoki J.
1992 Katalog der ausgestellten Funde. In: W. Meier-Arendt (Ed.) *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Sidlungen an Donau und Theiss*, 175-210. Frankfurt am Main.
- Czarnowski S.
1956 Argonauci na Bałtyku. Konwencja a rzeczywistość w kształtowaniu się greckich pojęć geograficznych. *Dziela* III: 242-260. Warszawa.
- Czebreszuk J.
2001a *Schyłek neolitu i początki epoki brązu w strefie południowo-zachodniobałtyckiej (III i początki II tys. przed Chr.)*. Poznań.
2001b Północno-wschodnia rubeż oddziaływania idei Pucharów Dzwonowatych. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 327-339. Poznań.
2003 Amber on the Threshold of a World Career. In: C.W. Beck, I. Loze, J.M. Todd (Eds) *Amber in the Archaeology*, 164-179. Riga.
2007a The Role of the Sambian Center in Creating Cultural Meaning of Amber in the Third and Second Millennium BC. The Outline of Major Problems. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age*, 179-193. Wrocław.
2007b Wytwory z bursztynu. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Opatowice, Wzgórze Prokopiaka*, Tom II: 223-228. Poznań.
- Czebreszuk J., Koško A., Makarowicz P., Szmyt M.
2000 Podsumowanie. In: A. Koško (Ed.) *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego. III. Kujawy. Część 4. Osadnictwo kultur późnoneolitycznych oraz interstadium epok neolitu i brązu: 3900–1400/1300 przed Chr.*, 569-571. Poznań.
- Czebreszuk J., Koško A., Szmyt M.
2008 The Horse, Wagon and Roads. In: *Proiskhozhdenie i rasprostranenie koleśnichestva*, 47-54. Luhansk.
- Czebreszuk J., Kryvaltsevich M.
2003a The North-Eastern Border of Influence of Bell Beakers Idea. In: J. Czebreszuk, M. Szmyt (Eds) *The Northeast Frontier of Bell Beakers: Proceedings of the symposium held at the Adam Mickiewicz University, Poznan (Poland), May 26-29 2002*. *BAR IS* 1155: 107-116. Oxford.
2003b Der Dolch aus Meshia, Nördliches Weissrussland: Glockenbechereinflüsse in Osteuropa. *Archäologisches Korrespondenzblatt* 1 (33): 51-56.
- Czebreszuk J., Kryvalcevič M., Makarowicz P. (Eds)
2001 Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr. *Archaeologia Bimaris* 2. Poznań.
- Czebreszuk J., Szmyt M.
1992 *Osadnictwo neolityczne i wczesnobrązowe w Dębach woj. wrocławskie stanowisko 29*. Poznań – Inowrocław.
2007 *Cmentarzysko ludności z początków epoki brązu*. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Opatowice, Wzgórze Prokopiaka*. Tom II: 273-283. Poznań.
- Czerniak L.
1980 *Rozwój społeczeństw kultury późnej ceramiki wstęgowej na Kujawach*. Poznań.
1994 *Wczesny i środkowy okres neolitu na Kujawach 5400–3650 p.n.e.* Poznań.
- Czopek S.
1992 *Południowo-wschodnia strefa kultury pomorskiej*. Rzeszów.
1996 *Grupa tarnobrzeska nad środkowym sanem i dolnym Wisłokiem. Studium osadniczo-kulturowe*. Rzeszów.
1997 Uwagi o kulturze łużyckiej na Lubelszczyźnie. *Archeologia Polski Środkowo-wschodniej* 2: 210-226.
2001 *Pysznica, pow. Stalowa Wola, stanowisko 1 – cmentarzysko ciałopalne z przełomu epok brązu i żelaza*. Rzeszów.
2003 Między Południem a Wschodem – importy i naśladownictwa ceramiki w materiałach grupy tarnobrzeskiej. In: J. Gancarski (Ed.) *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*, 215-238. Krosno.

- 2007a *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wistokiem. Część I. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*. Rzeszów.
- 2007b Uwagi o możliwościach archeologicznej identyfikacji Neurów. In: P. Berdowski, B. Blahaczek (Eds) *Haec mihi In animis vestris templa. Studia Classica In Memory of Profesor Lesław Morawiecki*, 407-422. Rzeszów.
- 2007c Związki dorzecza Wisły z terenami lasostępu ukraińskiego w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26-28 X 2005 r.)*, 213-225 Warszawa.
- 2007d Środkowoeuropejska rubież kulturowa – między wschodem a zachodem w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. In: M. Dębiec, M. Wołoszyn (Eds) *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej: pogranicze polsko-ukraińskie w perspektywie badań archeologicznych*, 109-125. Rzeszów.
- Czopek S., Ormian K., Trybała K.
2005 Groby szkieletowe w tarnobrzesckiej kulturze łużyckiej a kultura Wysocka. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury Wysockiej*, 63-81. Rzeszów.
- Czopek S., Poradyło W.
2008 *Warzyce, pow. Jasło, stan. 17 – osada epoki brązu i wczesnej epoki żelaza*. Rzeszów.
- Czubiński Z.
1950 Zagadnienia geobotaniczne Pomorza. *Badania Fizjograficzne nad Polską Zachodnią* 2(4): 498-517.
- Daragan M.
2004 Periodisierung und Chronologie der Siedlung Žabotin. *Eurasia Antiqua* 10: 55-146.
- Daszkiewicz M., Prinke D.
2001 Problem relacji tzw. ceramiki pasmowo-grzebykowej i kultury pucharów lejkwatych na podstawie źródeł z Kujaw. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 121-129. Poznań.
- David W.
1997 Altbronzezeitliche Beinobjekte des Karpatenbeckens mit Spiralwirbel oder Wellenbandornament und ihre Parallelen auf der Peloponnes und in Anatolien in frühmykenischer Zeit. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian World at the Crossroads of Civilization*, 247-305. Bucarest.
- 2001 Zu den Beziehungen zwischen Donau-Karpatenraum, osteuropäischen Steppengebieten und ägäisch-anatolischen Raum zur Zeit der mykenischen Schachtgräber unter Berücksichtigung neuerer Funde aus Südbayern. *Anados. Studies of Ancient World* 1: 51-80.
- 2002 *Studien zu Ornamentik und Datierung der bronzezeitlichen Depotfundgruppe Hajdúsámson-Apa-Ighiel-Zajta*. Alba Iulia – Karlsburg/Weissenburg.
- Davna istoriya
1997 *Davna istoriya Ukraini. Pervisne suspilstvo. Tom 1*. Kiev.
- Day J.V.
2001 *Indo-European Origins: The Anthropological Evidence*. Washington.
- Dąbrowski J.
1962 Materiały ze Strzyżowa, pow. Hrybeszów, a niektóre powiązania ziem Polski wschodniej i Ukrainy w późnej epoce brązu. In: *Materiały starożytne* 8: 7-41. Warszawa.
- 1972 *Powiązania ziem Polskich z terenami wschodnimi w epoce brązu*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- 2004 *Ältere Bronzezeit in Polen. Starsza epoka brązu w Polsce*. Warszawa.
- Dąbrowski J., Hensel W.
2005 Metallgießerei in der älteren Bronzezeit in Polen. *PZ* 80 (1): 5-48.
- Degórski M.
1984 Porównanie stopnia kontynentalizmu w Polsce określanego metodami klimatyczną i bioindykacyjną. *Przegląd Geograficzny* 56: 3-4.
- Demakopoulou K.
1996 *The Aidonia Treasure. Seals and Jewellery of the Aegean Bronze Age*. Athens.
- Denisik G.I.
1998 Prirodnicza geografia Podolia. Vinnytsia.
- Dercksen J.G.
1996 *The Old Assyrian Copper Trade in Anatolia*. Istanbul.
- Dergachev V.A.
1986 *Moldavija i sosednie territorii v epochu bronzy*. Kisziniev.
- 1997 *Metallicheskie izdelia. K probleme genezisa kultur rannego Galschtata Karpat-Danubio-Nordpontiyskogo regiona*. Chisineu.
- Diamant E.I., Chernenko E.V.
1971 Skifskiy kinzhalt iz Odesskogo muzeia. In: *Arkheologicheskie issledovania na Ukraine* 2: 159-160.
- Dickinson, O.T.P.K.
1977 *The Origins of Mycenaean Civilization*. Goteborg.
- 1999 Robert Drew's Theories About the Nature of Warfare in the Late Bronze Age. In: R. Laffineur (Ed.) *Problemos. Le contexte guerrier en Egée à l'Age du Bronze*. *Aegaeum* 19: 21-26. Liège.
- Dietz S.
1991 *The Argolid at the Transition to the Mycenaean Age. Studies in the Chronology and Cultural Development in the Shaft Grave Period*. Kopenhagen.

- Diodor
1952 Biblioteka. Moskva.
- Dolukhanov P.M.
1999 War and Peace in Prehistoric Eastern Europe. In: J. Carman, A. Harding (Eds) *Ancient Warfare*, 73-87. Stroud.
- Doluchanov P.M., Tretjakov V.P.
1979 Dnepro-doneckiy neolit i kultura voronkovidnykh kubkov k severu ot Karpat. *Acta Archaeologica Carpathica* 19: 37-50.
- Domańska L.
1990 *Kaukasko-nadczarnomorskie wzorce kulturowe w rozwoju późnomезolitycznych społeczeństw Niżu strefy pogranicza Europy Wschodniej i Środkowej*. Inowrocław.
1995 *Geneza krzemieniarstwa kultury pucharów lejkowatych na Kujawach*. Łódź.
2006 Materiały krzemienne. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds), *Opatowice – Wzgórze Prokopiaka I. Studia i materiały do badań nad późnym neolitem Wysoczyzny Kujawskiej I*, 223-235. Poznań.
- Domańska L., Koško A.
1983 Łącko, pow. Inowrocław, stanowisko 6 – obozowisko z fazy I ("AB") kultury pucharów lejkowatych. Z badań nad genezą rozwoju i systematyką chronologiczną kultury pucharów lejkowatych na Kujawach. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Archaeologica* 4: 3-48.
- Drews R.
1993 *The end of the Bronze Age. Changes in warfare and the catastrophe ca. 1200 B.C.* Princeton.
- Driver G.R. Miles J.C.
1956 *The Babylonian Laws*. Vol. II. Legal Commentary. Oxford.
- Dumitroaia G.
2000 *Comunități preistorice din nord-estul României: de la cultura cucuteni până în brinzul mijlociu*. Piatra-Neamț.
- Ebert M.
1925 Fatjanovo-Kultur. In: *Reallexikon der Vorgeschichte*. T. 3, 192-193, Taf. 32. Berlin.
- Ecsedy I.
1979 *The People of the Pit-Grave Kurgans in Eastern Hungary*. Budapest.
- Epimachov A., Korjakova L.
2004 Streitwagen der eurasischen Steppe in der Bronzezeit: Das Wolga-Ural-gebirge und Kasachstan. In: M. Fansa, S. Burmaister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 221-236. Mainz am Rhein.
- Evans A.
1914 *The "Tomb of the Double Axes" and Associated Group, and the Pillar Rooms and Ritual Vessels of the "Little Palace" at Knossos*. London.
- Ewert A.
1972 O obliczaniu kontynentalizmu termicznego klimatu. *Przegląd Geograficzny* 44 (2): 273-288.
- Fialko O.E., Boltryk Y.V.
2003 *Napad skifiv na Trakhtemyrivske gorodysche*. Kiev.
- Filov B.
1925 Zlatnite sudove ot Vulchitrun. *Izvestiya na Bulgarskiya Arkheologicheski Institut* 3: 230-233.
- Florek M., Taras H.
2003 *Dacharzów. Cmentarzysko kultury trzcinieckiej*. Lublin.
- Fol A.
2000 *Ancient Thrace*. Sofia.
- Fol A., Schmitt R.
2000 A Linear A Text on Clay Reel from Drama, South-East Bulgaria? *PZ* 75: 56-62.
- Fomenko V.N., Klyushyntsev V.N., Balushkin A.M.
1987 Yamnoy pogrebenie s bulavoi iz Poinhulya. In: *Drevneishie skotovody stepei yuga Ukrainy*, 43-47. Kiev.
- Foss M.E.
1952 *Drevneyshaya istoriya severa evropejskoy chasti SSSR*. Moskva.
- Frank A.G.
1993 Bronze Age World System Cycles. *Current Anthropology* 34: 383-429.
- French E.
1969 The First Phase of LH IIIC. *AA* 84: 133-136.
- Frost H.
1970 Stone Anchors as Indicators of Early Trade Routes. In: M. Mollot (Ed.) *Sociétés et compagnies de commerce en Orient et dans l'Océan Indien, Actes du huitième colloque international d'histoire maritime*, 55-61. Paris.
- Furholt, M.
2003 Die absolutchronologische Datierung der Schnurkeramik in Mitteleuropa und Südkandinavien. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie*. Band 101. Bonn.
- Gadzjackaja O.S.
1963 Fatjanovskie pamyatniki Vladimirskoy oblasti. *KSIA* 93: 49-54.
1964 Fatjanovskiy mogilnik u der. Krivcovo. *KSIA* 101: 126-134.

- 1976 Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Ivanovsko-gorkovskaya gruppa. Arheologiya SSSR. *Svod arheologicheskikh istochnikov* V1-21. Moskva.
- Gaius Plinius Secundus.
1819 *Yestestvennaya istoria*. Sankt Petersburg.
- Gajewski L.
1949 Kultura czas leżowatych między Wisłą a Bugiem. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio F* 4: 1-194.
- Galanina L.K.
1997 *Kelermesskie kurgany. "Tsarskie" pogrebenia ranneskifskoy epokhi*. Moskva.
- Gale N.H., Stos-Gale Z.A.
1986 Oxhide Copper Ingots in Crete and Cyprus and the Bronze Age Metals Trade. *BSA* 81: 81-100.
- Galibin V.A.
1990 Drevnie splavy na mednoy osnove. In: *Drevnie pamyatniki Kubani*, 175-182. Krasnodar.
1991 Osobennosti sostava nakhodok iz tsvetnogo i blagorodnogo metallu iz pamyatnikov Severnogo Kavkaza epokhi ranney i sredney bronzy. In: *Drevnie kultury Prikubanya*, 59-62. Leningrad.
- Gancarski J.
1988 Wstępne sprawozdanie z badań osady trzciniecko-otomańskiej na stanowisku nr 29 w Jaśle, województwo krośnieńskie. *Acta Archaeologica Carpatica* 27: 61-83.
2002 (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*. Krosno – Warszawa.
- Gasche H., Armstrong J.A., Cole S.W., Gurzadyan V.G.,
1998 *Dating the Fall of Babylon. A Reappraisal of Second Millennium BC. Mesopotamian History and Environment II*. Ghent.
- Gašaj D.
2003 Między Mykenami a bałtykiem. In: J. Gancarski (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*. Krosno – Warszawa.
- Gaskevich D.
2001 Neolitizatsiya Pivdennoho Polissya: charakter ta napryamki mizhkulturnikh kontaktiv. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolitizacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 61-74. Poznań.
- Gavryliuk N.A.
1987 Pryadanie u stepnykh skifov. In: *Skify Severnogo Prichernomoria*, 116-130. Kiev.
- Gawlik A.
2005 Znaleźiska scytyjskie w zasięgu kultury Wysockiej. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 205-219. Rzeszów.
2007 Geneza zausznic gwoździowatych. In: J. Chochorowski (Ed.) *Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie. Księga poświęcona Profesorowi Markowi Gedłowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim*, 219-240. Kraków.
- Gawlik A., Przybyła M.S.
2005 Początki wczesnej epoki żelaza w Kotlinie Sandomierskiej. In: M. Kuraś (Ed.) *Archeologia Kotliny Sandomierskiej. Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli* 4: 313-352.
- Gedl M.
2000 Miedziane topory ze schyłku III tysiąclecia przed Chrystusem z terenu Polski. *Rocznik Przemyski. Archeologia* 36 (2): 3-10.
2004 Uwagi na temat sytuacji kulturowej w młodszej epoce brązu i w początkach epoki żelaza na wschód od Bramy Przemyskiej. *Rocznik Przemyski. Archeologia* 40 (2): 81-88.
- Gening V.F.
1979 The Cemetery at Sintashta and the Early Indo-Iranian Peoples. *JIES* 7: 1-30.
- Gening V.F., Ždanovich G.B., Gening V.V.
1992 *Sintashta. Arkheologicheskie pamyatniki ariyskikh plemen Uralo-Kazachstanskikh stepey*. Chelyabinsk.
- Gerloff S.
1975 *The Early Bronze Age Daggers in Great Britain and a Reconsideration of the Wessex Culture*. Munich.
1993 Zu Fragen mittelmeeerländischer Kontakte und absoluter Chronologie der Frühbronzezeit in Mittel- und Westeuropa. *PZ* 68: 58-102.
- Gershoig Ju.G.
1940 Gidrotermalne zhily Krivorozhskogo baseina. *Sovetskaya geologiya* 8: 6-12.
- Gilewska S.
1991 Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 13-22. Warszawa.
- Gillis C., Olausson D., Vandkilde H.
2004 *Dawn of Europe*. Lund.
- Gimbutas M.
1965 *Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe*. London.
1985 East Baltic Amber in the Fourth and Third Millennium BC. *JBS* 16 (3): 231-256.

- 1997a The Three Waves of Kurgan People into Old Europe, 4500–2500 B.C. In: M. Gimbutas, *The Kurgan Culture and the Indo-Europeanization of Europe*, ed. by M. Robbins Dexter and K. Jones-Bley, 240–266. Washington D.C.
- 1997b The Kurgan Wave 2. In: M. Gimbutas, *The Kurgan Culture and the Indo-Europeanization of Europe*, ed. by M. Robbins Dexter and K. Jones-Bley, 270–300. Washington D.C.
- Głoger Z.
1903 *Geografia historyczna ziem dawnej Polski*. Kraków.
- Głoger Z.
1978 *Encyklopedia staropolska*. T. I–IV. Warszawa.
- Głogowski Z., Ignaczak M.
2004 Osadnictwo społeczeństw kultury łużyckiej. In: J. Bednarczyk, A. Koško (Eds) *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego. Wyniki badań na trasie gazociągu Mogilno – Włocławek i KPMG Mogilno – Wydartowo*, 373–397. Poznań.
- Godlewski P.
2005 O nowych możliwościach datowania początków kultury wysockiej. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 33–44. Rzeszów.
- Godłowska M.
1984 Znaleźzisko amforki kultury strzyżowskiej z Krakowa – Nowej Huty na tle występujących tam śladów osadnictwa z przełomu neolitu i początków epoki brązu. *Sprawozdania Archeologiczne* 36: 39–47.
- Goetze A.
1953 An Old Babylonia Itinerary. *JCS* 7: 51–72.
- Gökçek L.G.
2006 The Use of Wagons (*eriqqum*) in Ancient Anatolia According to Texts from Kültepe. *ZA* 96 (5): 185–199.
- Goldmann K.
1981 Die mitteleuropäische Schwertentwicklung und die Chronologie der Altbronzezeit Europas. *Acta Praehistorica et Archaeologica* 11–12: 131–181.
- Gomilevskiy V.
1881 Sol. *Izsledovania russkogo bogatstva solu i upotreblenia etogo veschestva: pri razlichnykh vidakh skotovodstva, zemledelii, v lesnom khoziaystve, v pishchu ludey i promyslenosti*. Sankt Petersburg.
- Gorbenko K.V.
2000 Kharakter i struktura arkhitekturnykh sooruzheniy poseleniya epoki finalnoy bronzy “Dikiy Sad”. In: *Arkheologiya i drevniaya arkhitektura Levoberezhnoy Ukrainy i smezhnykh territoriy*, 53–55. Donetsk.
- 2001 Ritualno-kultovye sooruzhenia poselenia “Dikiy Sad” v kontekste ento-kulturnykh svyazei naselenia Stepnogo Pobuzhia epokhi finalnoy bronzy. In: *Nauchnye trudy MGPU. Seria: sotsialno-istoricheskie nauki*, 338–343. Moskva.
- 2003 Materialna kultura zhyteliv ukriplenoho poselennya “Dykiy Sad”. *Naukovyi visnyk Mykolayivskoho derzhavnogo universytetu. Vypusk* 11, 38–45. Mykolayiv.
- 2004 Osnovni rezultaty pyatnadtsyatrichnykh arkheologichnykh doslidzhen stepovoho horodyshcha doby finalnoi bronzy “Dykiy Sad”. *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal* 52 (39): 87–92. Mykolayiv.
- 2005 Issledovania ukreplennogo poselenia “Dikiy Sad” v 2006 g. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 2005–2007 rr.*, 9: 139–144. Kiev–Zaporizhya.
- 2006 Osnovni rezultaty pyatnadtsyatrichnykh arkheologichnykh doslidzhen stepovoho horodyshcha doby finalnoi bronzy “Dykiy Sad”. *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhurnal* 52 (39): 87–92. Mykolayiv.
- 2007 Horodyshche Dikiy Sad u XIII–IX st. do n.e. *Eminak* 1: 7–14. Mykolayiv.
- Gorbenko K.W., Grebennikov J.S.
2007 *Dikij Sad. Arkheologicheskiy pamjatnik XIII–IX vv. do n.e. – rovesnik Troi!* Nikolaev.
- Gorbenko K.V., Grebennikov Y.S., Pankovskiy V.B.
2005 Rozkopky ukriplenoho poselennya “Dykiy Sad” u 2004 r. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 2003–2004 rr.*, 100–104. Kiev – Zaporizhya.
- Goshko T.
1998 Tekhnologiya izgolovleniya bronzovykh izdeliy iz Gordievki. In: S.S. Berezanskaya, V.I. Kločko (Eds) *Das Gräberfeld von Hordeevka*, 49–76. Randen/Westfalen.
- 2005 Dva bronzovi virobi z fondiv Natsionalnogo Muzeju Istroyi Ukrainy. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy*, 235–240. Kiev
- Górski J., Makarowicz P.
2007a Reception of Transcarpathian influence in Trzciniec cultural circle as a sign of long-distance exchange contacts. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age. Studia Archeologiczne* XL, 101–116. Wrocław.
- 2007b Interakcje kulturowe między zachodnim i południowo-wschodnim (pontyjskim) trzcinieckiego kręgu kulturowego. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26–28 X 2005)*, 148–170. Warszawa.
- Górski J., Makarowicz P., Wawrusiewicz A.
2010 *Osady i cmentarzyska trzcinieckiego kręgu kulturowego w Polesiu, pow. łowicki, woj. łódzkie, stan. I. Łódź*. (in print).

- Graham
1958 The date of the Greek penetration of the Black Sea. *Institute of Classical Studies* 5: 25-42.
- Grakov B.N.
1947 Chy mala Olbia torgivelni znosyny z Povolzhzhiam ta Pryuralliam v archaiychnu ta klasychnu epokhy? *Arkheologia* 1: 23-37.
1959 Greek Graffito from the Nemirovskoe City-Site. *SA* 1: 259-261.
- Graves R.
1974 *Mity Greckie*. Warszawa.
- Grebennikov Y.S.
1996 Connections of the steppe's southern Bug river region of the northern coasts of the Black Sea with the eastern Hallstatt region. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian world at the crossroads of civilizations*: 393-394. Bucharest.
2008 *Kimmeriyaci i skify Stepnogo Pobuzhia (IX-III w. do n.e.)* Nikolaev.
- Grimal N.
2005 *Dzieje starożytnego Egiptu*. Warszawa.
- Grimal P.
1987 *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*. Wrocław.
- Grygiel R.
1995 Sytuacja kulturowa w późnym okresie halsztackim i wczesnym lateńskim w rejonie Brześcia Kujawskiego. In: T. Węgrzynowicz, M. Andrzejowska, J. Andrzejowski, E. Rądziszewska (Eds), *Kultura pomorska i kultura grobów kloszowych. Razem czy osobno?*, 319-359. Warszawa.
- Gumiński W.
1989 *Gródek Nadbużny. Osada kultury pucharów lejkowatych*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- Gurina N.N.
1961 *Drevnyaya istoriya severo-zapada evropeyskoy chasti SSSR*. Moskva – Lenin-grad.
1973 K voprosu ob obmene v neolitsicheskuyu epokhu. *KSLA* 138: 12-23.
- Hachmann R.
1957 *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und südost-europäischen Beziehungen*. Hamburg.
- Halikov A.H.
1974 Balanovskie pamjatniki v Tatarii. *KSLA* 97: 50-58.
- Hallo W.W.
1964 The Road to Emar. *JCS* 18: 57-88.
- Hammer S.
2005 *Dzieje, przekład i opracowanie z greckiego*. Warszawa.
- Hammond N.G.L.
1972 *A History of Macedonia*. Oxford.
- Harding, A.F.
1975 Mycenaean Greece and Europe: the evidence of bronze tools and imple-ments. *PPS* 41: 183-202.
1984 *Myceneans and Europe*. London – Nowy Jork.
2000 *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge.
2005 Horse-harness and the origins of the Mycenaean civilisation. In A. Dako-uri-Hild, S. Sherratt (eds) *Autochthon. Papers presented to O.T.P.K. Dickinson on the occasion of his retirement*, 296-300. Oxford.
- Harding A.F., Hughes-Brock H.
1974 Amber in the Mycenaean World. *BSA* 69: 145-172.
- Hayen H.
1957 Zur Bautechnik und Typologie der vorgeschichtlichen, frühgeschichtlichen und mittelalterlichen Moorwege und Moorstrassen. *Oldenburger Jahrbuch* 56 (2): 83-170.
- Hein M.
1990 *Untersuchungen zur kultur der Schnurkeramik in Mitteldeutschland. Katalog und Dokumentation*. Bonn.
- Herrmann J.
1986 *Welt der Slaven. Geschichte, Gesellschaft, Kultur*. Leipzig – Jena – Berlin.
- Herodot
1959 *Dzieje*. Warszawa.
2005 *Dzieje*, z greckiego przełożył i opracował S. Hammer. Warszawa.
- Heyko A.V., Artemiev A.V., Sapiegin S.V.
1999 Katakombne pokhovannya z Poltavshchyny. In: *Materialy mizhnarodnoi konferentsii "Etnichna istoria ta kultura naselenniya stepu ta lisostepu Yevrazii (vid kamyanooho viku po rannye serednyovichya)"*, 76-78. Dnipropetrovsk.
- Hiller S.
1991 The Mycenaean and the Black Sea. In: R. Laffineur, L. Basch (Eds) *Thalassa: L'Egee Préhistorique et la Mer. Aegeum* 7: 207-216. Liège.
- Hind J.
2002 Herodotus on the Black Sea Coastline and Greek Settlements: Some Modern Misconceptions. In: G.R. Tsatsikladi, A.M. Snodgrass (Eds) *The Greek Settlement in the Eastern Mediterranean and the Black Sea. BAR IS* 1062: 41-47.

- Hochstetter A.
1982 Spätbronzezeitliches und früheisenzeitliches Formengut in Makedonien und im Balkanraum. In: B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 99-118. Berlin.
- Hoffner A.H.,
1997 Hittite. In: E.M. Meyers (Ed.) *The Oxford Encyclopedia of the Archaeology in the Near East*. Vol. 3, 81-84. Oxford.
- Hofmann, U.
2004 Kulturgeschichte des Fahrens im Ägypten des Neuen Reiches. In: M. Fansa, S. Burmeister (Eds) *Rad und Wagen. Der Ursprung einer Innovation Wagen im Vorderen Orient und Europa*, 143-156. Mainz am Rhein.
- Homer
1999 *Iliada*, w przekładzie K. Jeżewskiej. Warszawa.
2002 *Iliada*, w przekładzie F.K. Dmochowskiego. Kraków.
- Hood S., Huxley G., Sanders N.
1959 A Minoan Cemetery on Upper Gypsades. *BSA* 53-54: 194-262.
- Hozer M.
2005 Stan badań nad kulturą wysocką. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 221-250. Rzeszów.
- Huxley G.
1996 Language and migration: Greek, Indo-Iranian, and the rise of Mycenae. *BICS* 41: 146.
- Hänsel B.
1968 *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*. Bonn.
1982 Südosteuropa zwischen 1600 und 1000 v. Chr. In B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 1-38. Berlin.
1995 (Ed.) *Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa*. München – Berlin.
- Hänsel B., Terzan B.
2000 Ein bronzezeitliches Kuppelgrab in Norden der Adria. *PZ* 75: 62-183.
- Häusler A.
1998 Tumuli, Schachtgräber und der Ursprung der Griechen. In: B. Fritsch, M. Moute, J. Matuschik, J. Müller, C. Wolf (Eds) *Tradition und Innovation. Prähistorische Archäologie als historische Wissenschaft*, 275-289. Rahden.
- Höckmann O.
1980 Lanze und Speer im spätminoischen und mykenischen Griechenland. *JRGZ* 27: 13-158.
- Hüttel H.
1977 Altbronzezeitliche Pferdetrensen. *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt am Main*, 75-86.
1982 Zur Abkunft des danubischen Pferd-Wagen-Komplexes der Altbronzezeit. In: B. Hänsel (Ed.) *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa*, 39-63. Berlin.
- Ignaczak M.
2007 Osadnictwo społeczności kultury łużyckiej. In: L. Czerniak (Ed.) *Od Paleolitu do nowożytności. Archeologiczne badania ratownicze na trasie budowy obwodnicy Wyszkiwa. Gdańskie Studia Archeologiczne* 1: 91-110.
2008 Wzorce kulturowe lasu/lasostepu strefy Pontyjskiej w niżowych zespołach kręgu łużyckiego. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szymt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów między morza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Kośko w 60. rocznicę urodzin*, 141-165. Poznań.
- Ignaczak M., Affelski J.
2009 Osadnictwo społeczności kultury łużyckiej na stanowisku 8 w Głazowie gm. Myślibórz (in print).
- Ignaczak M., Ślusarska-Michalik
2003 The radiocarbon chronology of the Urnfield Complex and the dating of cultural phenomena in the Pontic Area (Late Bronze Age and Early Iron Age), *BPS* 12: 382-395.
- Ilyinskaya V.A.
1968 *Skify Dneprovskogo Lesostepnogo Levoberezhia*. Kiev.
1975 *Ranneskifskie kurgany basseina r. Tyasmyn*. Kiev.
- Ilyinskaya V.A., Mozolevsky B.N., Terenozhkin A.I.
1979 Kurgany VI w. do n.e. u s. Matusova. In: *Skifia i Kavkaz*, 34-43. Kiev.
- Ilyinskaya V.A., Terenozhkin A.I.
1983 *Skifia VII–IV w do n.e.* Kiev.
- Irwin-Williams C.
1977 A Network Model for the Analysis of Prehistoric Trade. In: T.K. Earle, J.E. Ericson (Eds) *Exchange Systems in Prehistory*, 141-151. New York – San Francisco – London.
- Isaenko V.F.
1976 *Neolit Pripyatskogo Polesya*. Minsk.
- Ivanova S.V.
2001 *Sotsialnaya struktura naselenia yamnoi kultury Severo-Zapadnogo Prichernomorya*. Odessa.

- Jakimowicz R.
1924 Zabytki przedhistoryczne z obszaru Rzeczypospolitej Polskiej w zbiorach rosyjskich. *WA* 9/1-2: 113-119.
- Jansen H.G.
1995 Troy: Legend and Reality. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1121-1133. London – New York.
- Jarosz P., Włodarczyk P.
2007 Chronologia bezwzględna kultury ceramiki sznurowej w Polsce południowo-wschodniej i na Ukrainie. *Przegląd Archeologiczny* 55, s. 71-108.
- Jastrzębski S.
1983 Gródek stan. 1C, gm. Hrubieszów, woj. Zamojskie. *Sprawozdania z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS i Archeologicznego Ośrodka Badawczo-Konserwatorskiego w Lublinie w 1983 roku*, 8-11. Lublin.
1989 *Kultura Cucuteni-Trypole i jej osadnictwo na Wyżynie Wołyńskiej*. Lublin.
- Jażdżewski K.
1936 *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*. Poznań.
1981 *Pradzieje Europy Środkowej*. Wrocław.
- Jersak J., Sendobry K., Śnieszko Z.
1992 *Postwarciańska ewolucja wyżyn lessowych w Polsce*. Katowice.
- Jessen A.A.
1940 Mozdokskiy mogilnik v ryadu pamyatnikov Severnogo Kavkaza. In: *Arkheologicheskie ekspeditsii Ermitazha I*. Leningrad.
- Jones-Bley K.
2000 The Shistashta “Chariots”. In: J. Davis-Kimball, E.M. Murphy, L. Koryakova, L.T. Yablonsky (Eds), Kurgans, ritual sites, and Settlements Eurasian Bronze and Iron Age, *BAR IS* 890, 126-133. Oxford.
- Kadrow S.
1991 *Iwanowice stanowisko Babia Góra, Cz. I. Rozwój przestrzenny osady z wczesnego okresu epoki brązu*. Kraków.
1995a Absolute Chronology of the Sofievka Type in the Light of “Wiggle Matching” Analysis, In: A. Koško (Ed.) Cemeteries of the Sofievka type 2950-2750 BC. *BPS* 3: 141-147.
1995b Gospodarka i społeczeństwo. Wczesny okres epoki brązu w Małopolsce. Kraków.
2001 *U progu nowej epoki. Gospodarka i społeczeństwo wczesnego okresu epoki brązu w Europie Środkowej*. Kraków.
2005 Związki kultury trypolskiej z kulturami Środkowej i Południowej Europy – wybrane zagadnienia. In: *Kultura trypolska. Wybrane problemy*, 7-31. Stalowa Wola.
- 2007 North of the Carpathians – the Outskirts of the Aegean World? In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. *Aegaeum* 27: 323-329. Liège.
- Kadrow S., Koško A., Videiko M.
1995 Pottery Stylistics of the Sofievka Type, Genetic-Cultural Qualification. In: A. Koško (Ed.) Cemeteries of the Sofievka Type: 2950-2750 BC. *BPS* 3: 200-213.
- Kadrow S., Machnik, J.
1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków.
- Kadrow S., Zakościelna A.
2000 An outline of the evolution of Danubian cultures In Małopolska and Western Ukraine. In: A. Koško (Ed.) The western border area of the Tripolye culture. *BPS* 9: 187-255.
- Kamieńska J., Kozłowski J.K.
1990 Entwicklung und Gliederung der Lengyel- und Polar-Kulturgruppen in Polen. Warszawa – Kraków.
- Kaiser E.
1997 *Der Hord von Borodino. Kritische Anmerkungen zu einem berühmten bronzezeitlichen Schatzfunde aus dem nordwestlichen Schwarzmeergebiet*. Bonn.
2003 Studien zur Katakombengrabkultur zwischen Dnepr und Prut. *Archäologie in Eurasien*, Bd. 14. Mainz.
- Kantor R.
1983 *Ubiór, strój-kostium, funkcje odzienia w tradycyjnej społeczności wiejskiej w XIX w i na początku XX w. na obszarze Polski*. Kraków.
- Kapeliś M., Kropiwnicka M. (Eds)
2003 *Eposy Sumeryjskie*. Warszawa.
- Kaposhina S.
1956 O Skifskikh elementakh v kulture Olbii. *Materialy i issledovania po arkheologii SSSR* 50: 155-189.
- Kapuściński R.
2004 *Podróże z Herodotem*. Warszawa.
- Kardulias P.N.
1999 (Ed.) *World-Systems Theory in Practice. Leadership, Production, and Exchange*. Lanham – Boulder – New York – Oxford.
- Karo G.
1930a *Die Schachtgräber von Mykenae*. München.
1930b Schatz von Tiryns, *Mitteilungen des Deutsches Archäologisches Institut in Athen*, Bd. 60: 119-140.

- Karwicka
1995 Ubiór ludowy w Polsce. In: A. Kowalska-Lewicka (Ed.) *Biblioteka Popularnonaukowa*, t. XII. Wrocław.
- Kashuba M.T., Kurchatov S.I., Shcherbakova T.A.
2002 Kochevniki na zapadnoy granitse stepi (po materialam kurganov u s. Mo-kra). *Stratum plus* 4 (2001-2002), 180-252.
- Kasiński J.R., Tolkanowicz E.
1999 Amber In the Northern Lublin Region – Origin and Occurrence. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, H. Paner (Eds) *Investigations into Amber*, 41-52. Gdańsk.
- Katinas V.
1971 *Amber and Amber-Bearing Deposits of Southern Baltic Land* [in Russian]. Vilnius.
- Kelly-Buccellati M.
1990 Trade in Metals in the Third Millennium Northeastern Syria and Eastern Anatolia. In: P. Matthiae, M. van Loon, H. Weiss (Eds) *Resurrecting the Past*. A Joint Tribute to Adnan Bounni, 117-131. Istanbul.
- Kempisty A.
1978 *Schyłek neolitu i początek epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*. Warszawa.
- Kilian L.
1955 *Haffküstenkultur und Ursprung der Balten*. Bonn.
- Kilian-Dirlmeier I.
1997 *Das mittelbronzezeitliche Schachtgrab von Ägina. Alt-Ägina*. Mainz.
- King Ch.
2006 *Dzieje Morza Czarnego*. Warszawa.
- Kirjanova N.A.
1973 Naumovskiy fatyanovskiy mogilnik. *KSIA* 134: 72-76.
- Kirkowski R.
1984 Z badań nad recepcją tradycji kulturowych strefy nadczarnomorskiej wśród społeczeństw Niżu Polski u schyłku III tysiąclecia p.n.e. *Archeologia Polski* 29 (1): 57-67.
- Klengel H.
1977 Nomaden und Handel. *Iraq* 39: 163-170.
1979 *Handel und Händler im alten Orient*. Leipzig.
- Klochko L.S.
2008 Kostyumu plemen Skifii v konteksti zvyazkiv iz naselenniam Yevropy. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznice urodzin*, 217-238. Poznań.
- Klochko, V.I. (Kločko V.I.)
1990 "Narody Morya" ta Pivnichne Prichernomorya. *Arkheologia* 1: 10-14.
1991 Weapons of the Tribes of the Northern Pontic Zone in the 16th-10th Centuries BC. *BPS* 1.
1993 Weapons of the Tribes of the Sabatinovka Culture. *Culture et Civilisation au Bas Danube* 10: 43-55.
1994a Mettalurgicheskoe proizvodstvo v eneolitse-bronzovom veke. In: *Remeslo epokhi eneolita-bronzy na Ukraine*. 96-130. Kiev.
1994b The Weaponry of the Pastoral Societies in the Context of the Weaponry of the Steppe-Forest-Steppe Communities: 5000-2350 BC. In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000-1650 BC*. *BPS* 2: 167-195.
1996 Novye aspekty svyazey Severnogo Prichernomorya s Vostochnym Sredizemnomoryem v pozdnem bronzovom veke. In: *Mir Olbii. Materialy yubileynykh chteniy, posvyashchennykh 90-letiyu so dnya rozhdeniya L.M. Slavina*, 129-131. Kiev.
1998 Die Süd- und Westbeziehungen der Ukraine rechts des Dniepr im 2 und frühen 1 Jahrtausend v. Chr. In: B. Hänsel, J. Machnik (Eds) *Das Karpatenbecken und die Osteuropäische steppe*, 343-352. *Prähistorische Archäologie in Südosteuropa* 12. München.
2001a Weaponry of Societies of the Northern Pontic Cultures Circles: 5000-700 BC. *BPS* 10.
2001b Razvitok ozbroennyya "shnurovikh" kultur Ukrayini, yak vidobrazhennyya etno-kulturnikh protsesiv v regioni. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 241-258. Poznań.
2002 Mace of the Neolithic-Bronze Age of the Northern Pontic Region. In: A. Koško (Ed.) *Fluted Maces in the System of the Long-Distance Exchange Trails of the Bronze Age: 2350-800 BC*. *BPS* 11: 22-30.
2004 Metalurgiya Trypollya (dosyagnennyya ta perspektyvy vyvchennyya). In: *Entsyklopediya trypils'koyi tsyvilizatsiyi* I: 219-222. Kiev.
2006 *Ozbroennyya ta viyskova sprava davnoho naselennyya Ukrayini (5000-900 rr. do R.Kh.)*. Kiev.
2007 Torhovelnyy shlyakh Bug-Bog za chasiv doby serednyoi bronzy ta indoevropeizatsia maloi Azii. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut, 26-28.X.2005r*, 171-178. Warszawa.

- 2008 Torhovelnyi shlyakh Bug-Bog. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów między morza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 239-249. Poznań.
- Klochko V.I., Koško A., Szmyt M.
- 1999 A Comparative Chronology of the Prehistory of the Area between the Vistula nad Dnieper: 3150–1850 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC. BPS* 7: 264-282.
- 2003 A Comparative Chronology of the Prehistory of the Area between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper. BPS* 12: 396-414.
- Klochko V., Kovalyukh N., Skripkin V., Motzenbecker I.
- 1998 The chronology of the Subotiv settlement. *Radiocarbon* 40 (2): 667-673.
- Klochko V.I., Manichev V.I., Kvasnitsa V.I., Kozak S.A., Demchenko L.V., Sokhat-skiy M.P.
- 2000 Issues Concerning Tripolye Metallurgy and the Virigin Copper of Volhynia. In: A. Koško (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture. BPS* 9: 168-186.
- Klochko V.I., Manichev V.I., Kompanec G.S., Kovalchuk M.S.
- 2003 Wychodnie rudy miedzi na terenie Ukrainy zachodniej jako baza surowcowa metalurgii kolorowej w okresie funkcjonowania kultury trypolskiej. *Folia Praehistorica Posnaniensia* 10/11: 47-77.
- Klochko V.I., Rychkov M.O.,
- 1989 Novi pokhovannya katakombnoi kultury v Seredniomy Podniprovii. *Archeologia* 3: 60-65.
- Klochko V.I., Stolpiak B.
- 1995 Glass beads from Sofievka Cemetery. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type: 2950–2750 BC. BPS* 3: 243-246.
- Kłosińska E.
- 2005 Na południowo-wschodnich peryferiach popielnicowego świata – sytuacja kulturowa i osadnicza w młodszej epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w dorzeczu Huczwy i Bugu. In: S. Czopek (Ed) *Problemy kultury wysockiej*, 161-192. Rzeszów.
- 2007a Lubelszczyzna i Ukraina w młodszych odcinkach epoki brązu i we wczesnej epoce żelaza – pytania o losy wspólne i niewspólne. In: L. Bakalarska (Ed.) *Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Ośrodek Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, Łańcut (26-28 X 2005 r.)*, 226-249. Warszawa.
- 2007b Issues of the east- and central- European contacts of the Lublin region in the younger Bronze Age and the early Iron Age in the light of existing research and sources. In: J. Baron, I. Lasak (Ed.) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age. Conference Materials, Wrocław, 19-20th April 2005*, 271-292. Wrocław.
- 2009 O kilku przedmiotach brązowych odkrytych na Roztoczu Środkowym. In: S. Czopek, K. Trybała-Zawiślak (Eds). *Tarnobrzaska kultura łużycka – źródła i interpretacje*. Rzeszów (in print).
- Knappet C., Kilikoglou V., Stelle V., Stern B.
- 2005 The circulation of Red Lustrous Wheelmade ware: petrographic, chemical and residue analysis. *AS* 55: 25-59.
- Kobal J.
- 1993 Bronzovyy skarb iz s. Zavadka Volovetskoho r-nu Zakarpatskoyi obl. Do porblemy starodavnikh shlyakhiv spoluchen cherez girski perevaly Ukrainskykh Karpat. In: *Pamyatky galshtatskoho periodu mezhyrichchya Visly, Dnistra i Prypiati*, 122-129. Kiev.
- Kokowski A.
- 2005 *Starożytna Polska*. Warszawa.
- Kolendo J.
- 1987 Rejon ujścia Wisły w oczach starożytnych. In: *Badania archeologiczne w woj. elbląskim w latach 1980–1983. Muzeum Zamkowe w Malborku*, 193-206. Malbork.
- Kolev V.
- 1986 The Greek Colonization and the Ionian Geographical Tradition about Scythia. In: *Thracia Pontica III*: 311-319. Sofia.
- Koliński R.
- 2007a Koniec III tysiąclecia w Południowej i Centralnej Turcji. In: D. Szeląg (Ed.) *Historia i kultura państwa III dynastii z Ur*, 109-116. Warszawa.
- 2007b The Upper Khabur region in the Second Part of the Third Millennium BC. *AoF* 34 (2): 342-369.
- Koltukhov S.G., Kyslyi A.E., Torshev G.N.
- 1994 *Kurgany drevnosti Kryma*. 1. Zaporozhie.
- Kondracki J.
- 1969 *Podstawy regionalizacji fizyczno-geograficznej*. Warszawa.
- 1988 *Geografia fizyczna Polski*. Warszawa.
- 1998 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
- 2000 *Geografia regionalna Polski*. Warszawa.
- Kondracki J., Rychling A.
- 1998 Regiony fizycznogeograficzne. In: J. Kondracki (Ed.) *Geografia regionalna Polski*, (mapa), Warszawa.

- Konstantinidi-Sybridi E.
2002/03 Σφαιρικός Κοκκιδώτης Χυτρες της Μυκηναϊκής, Εποχής ρουτα Κρητικού Εργαστηρίου. τ Μουσείου 3: 90-91.
- Kopczyńska-Jaworska B.
1960 Z wędrówek po szafasach rumuńskich. Wierchy 19.
- van Koppen F., Greenwood K., Morgan C., Strawn B.A., Cooley J., Arnold B.T., von Dassow E., Cohen Y.,
2006 Late Bronze Age Inscriptions from Babylon, Assyria, and Syro-Palestine. In: M.W. Chavalas (Ed.) *The Ancient Near East. Historical Sources in Translation*, 134-181. Singapore.
- Korenevskiy S.N.
1976 O metallicheskih toporakh Severnogo Prichernomor'ya, Srednego i Nizhnego Povolzh'ya epokhi sredney bronzy. *SA* 4: 16-31.
2004 Drevnejšie zemledelcy i skotovody Predkavkaz'ya. *Maykopsko-novosvobodnenskaya obshchnost. Problemy vnutrennej tipologii*. Moskva.
- Kornaś J., Medwecka-Kornaś A.
2002 *Geografia roślin*. Warszawa.
- Koromila M.
2002 *The Greeks and the Black Sea from the Bronze Age to the Early 20th Century*. Athens.
- Korsak J.
1990 Neolityczne siekierki kamienne w zbiorach Muzeum Okręgowego w Ostrołęce. *WA* 50/2 (1985): 155-156.
- Kosakivsky V.A.
1998 Skifskiy kyndzhal z s.Vakhnivka. In: *Naukovyy zbirnyk Podilska starovyna*, 41-43. Vinnytsia.
- Kosmowska-Ceranowicz B.
1983 Bursztyn w osadach. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, R. Kulicka, K. Lecięjewicz, P. Mierzejewski, T. Pietrzak (Eds) *Bursztyn w przyrodzie*, 39-48. Warszawa.
2005 Złoże bursztynu: geologia, zasoby i współczesne metody wydobycia. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, W. Gierłowski (Eds) *Bursztyn. Poglądy, opinie*, 9-13. Gdańsk.
- Kostrowicki A.S.
1999 *Geografia biosfery*. Warszawa.
- Kośko A.
1979 Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresie schyłkowego neolitu i wczesnej epoki brązu. Poznań.
- 1981 *Udział południowo-wschodnioeuropejskich wzorców kulturowych w rozwoju niżowych społeczeństw kultury pucharów lejkowatych*. Poznań.
- 1985 Influences of the "pre-yamnaya" ("pre-pitgrave") Communities from Black Sea Steppe Area in Western European Cultures. In: J.K. Kozłowski, J. Machnik (Eds) *L'eneolithique et le debut de l'age du bronze dans certaines regions de l'Europe*, 57-72. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- 1988a *Osady kultury pucharów lejkowatych w Inowrocławiu-Mątwach woj. Bydgoszcz, stanowisko 1*. Inowrocław.
- 1988b Rozwój kulturowy społeczeństw Kujaw w okresach późnego neolitu oraz interstadium epok neolitu i brązu w aspekcie recepcji egzogennej wzorców kulturowych. In: A. Cofta-Broniewska (Ed.) *Kontakty pradziejowych społeczeństw Kujaw z innymi ludami Europy*, 145-183. Inowrocław.
- 1990 The Migration of Steppe and Forest-steppe Communities into Central Europe. *JIES* 18 (3/4): 309-329.
- 1991a The Vistula – Oder Basins and the North Potnic Region. *JIES* 19: 235-257.
- 1991b Ze studiów nad kujawską enklawą naddunajskiej cywilizacji wczesnobrązowej. Poznań – Inowrocław.
- 1992 Z badań nad tzw. horyzontem starsznurowym w rozwoju późnoneolitycznej kultury społeczeństw Kujaw. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Archaeologica* 16: 85-95.
- 1994 Perspektywa "wschodu" w rozwoju osadniczo-kulturowym bałkańsko-środkoeuropejskiego kręgu społeczeństw wczesnoagrarnej. In: L. Czerniak (Ed.) *Neolit i początki epoki brązu na ziemi chełmińskiej*, 189-197. Grudziądz.
- 1999 (Ed.) The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150-1850 BC. *BPS* 7. Poznań.
- 2000 (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. *BPS* 9. Poznań.
- 2001 Zagadnienie wczesnobrązowej cezury w rozwoju "szlaku" Krym – Jutlandia. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.*, *Archaeologia Bimaris* 2: 283-289. Poznań.
- 2002 Fluted Maces in Cultural System of the Borderland of Eastern and Western Europe: 2350–800 BC. In: A. Kośko (Ed.) *Fluted Maces in the System of Long Distance Exchange Trails of the Bronze Age: 2350–800 BC*. *BPS* 11: 31-81.
- 2003a Radiocarbon Chronology of the Mątwy Group of the Funnel Beaker Culture. The Question of Chronological and Cultural Position of Linear-Comb Pottery. In: A. Kośko (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper*. *BPS* 12: 67-81.

- 2003b (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. BPS 12. Poznań.
- Koško A., Czebreszuk J. (Eds)
1998 *Trzciniec: system kulturowy czy interkulturowy proces?* Poznań.
- Koško A., Kłochko V.I. (Koško A., Kłochko V.I.)
1991 Bożejewice, gm. Strzelno, woj. Bydgoszcz, stanowisko 8. Kurhan z późnego okresu epoki neolitu. *Folia Praehistorica Posnaniensia* IV: 119-144.
1994 Nomadism and pastoralism – an outline programme for a discussion. In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and pastoralism in the circle of Baltic-Pontic early agrarian cultures: 5000–1650 BC*. BPS 2: 1-4.
- Koško A., Langer J.J., Szmyt M.
2000 Painted Pottery as a Symptom of Tripolye “Influence” in the circle of Neolithic Vistula Cultures. In: A. Koško (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. BPS 9: 282-288.
- Koško A., Przybył A.
2004 Kultura pucharów lejkowatych. In: J. Bednarczyk, A. Koško (Eds) *Od długiego domu najstarszych rolników do dworu staropolskiego. Wyniki badań archeologicznych na trasach gazociągów Mogilno – Włocławek i Mogilno – Wydartowo*, 235-314. Poznań.
- Koško A., Szmyt M.
2004a *Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru*. Poznań.
2004b Hodowla w systemach gospodarki na Niżu: IV-III tys. przed Chr. (kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 103- 116. Poznań.
2004c Problem wschodniej rubieży kultur neolitycznych Niżu Środkowoeuropejskiego: VI–III tys. BC. In: *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 80-98. Warszawa.
2006 *Opatowice – Wzgórze Prokopiaka I*. Studia i materiały do badań nad późnym neolitem Wysoczyzny Kujawskiej I. Poznań.
2007 Nomadyzm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru w IV–III tys. p. Chr. *Archaeologia Bimaris* 3: 35-42.
- Kotova N.S.
2000 Keramika poseleniya Dereivka i rol kultury voronkovidnykh kubkov v yeyo slozhenii. In: *Etnokulturni kontakti dobi eneolitu – rannobronzovogo viku v Tsentralniy Evropi*. Kiev – Moskva.
2002 *Neolitizatsiya Ukrainy*. Luhansk.
- Kotova N.S., Spitsyna L.A.
2003 Radiocarbon Chronology of the “Middle” Layer of the Mikhailivka Settlement. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula nad Dnieper*. BPS 12: 121-131.
- Kovaleva I.F.
1983 *Pogrebalniy obryad i ideologia rannikh skotovodov*. Dnipropetrovsk.
1984 *Sever stepnogo Podneprovyia v eneolite – bronzovom veke*. Dnipropetrovsk.
- Kovaleva I.F., Marina Z.P., Romashko V.A., Teslenko D.L., Shalobudov V.N., Veklenko V.A.
2003 *Kurgany eneolita – bronzы v krivorozhskom techenii Inhulisa*. Dnipropetrovsk.
- Kovalyukh N., Videiko M.Y., Skripkin V.
1995 Chronology of Sofievka Type Cemeteries: Archaeological and Isotopic One. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type 2950–2750 BC*. BPS 3: 135-140.
- Kovpanenko G.T.
1981 *Kurgany ranneskijskogo vremeni v basseine r. Ros*. Kiev.
- Kovalchuk M.
2003 Istorychni ta geologichni peredumovy poshuku rudoproiaviv zolota v osadovykh tovschakh. In: *Geolog Ukrainy*, 76-84. Kiev.
- Kowalski K., Pucek Z.
1984 Rodzina: Wiewiórkowate – Sciuridae. In: Z. Pucek (Ed.) *Klucz do oznaczania ssaków Polski*, 151-160. Warszawa.
- Kozłowski J.K.
1985 The Eastern Areas of the Linear Band Pottery Culture. In: A. Kokowski (Ed.) *Memoires Archeologiques*, 51-70. Lublin.
- Kozłowski L.
1924 *Młodsza epoka kamienia w Polsce (neolit)*. Lwów.
1939 *Prahistoria Polski Południowo-Wschodniej*. In: Z. Czerny (Ed.) *Polska Południowo-Wschodnia*, T. 1, 64-164. Lwów.
- Kozłowski S.K.
1985 Pontic Elements in the Mesolithic of South-Eastern Poland. In: A. Kokowski (Ed.) *Memoires Archeologiques*, 19-26. Lublin.
- Kramer S.N.
1977 Commerce and Trade: Gleanings from Sumerian Literature. *Iraq* 39: 59-68.
- Kranc M.
2003 Analiza ceramiki z cmentarzyska Gordijewka, raj. Trostianec, obv., Winnica (Ukraina). Problem identyfikacji topogenetycznej. Poznań (MA thesis).
- Kraynov D.A.
1963 *Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Moskovskaya grupa*. Moskva.
1964a *Pamyatniki fatyanovskoy kultury. Jaroslavsko-kalininskaya grupa*. Moskva.
1964b Volosovo-danilovskiy mogilnik fatyanovskoy kultury. *SA* 4: 68-83.

- 1972 *Drevneyshaya istoriya Volgo-Okskogo mezhdurechya (Fatjanovskaya kultura. II tysiacheletie do n.e.)*. Moskva.
 - 1987 Fatjanovskaya kultura. In: O.N. Bader, D.A. Kraynov, M.F. Kosarev (Eds) Epoha bronzы lesnoj polosy SSSR. *Arkheologia SSSR* 7, 58-76. Moskva.
 - 1992 On the problem of origin, chronology and periodization of the Fatyanovo-Balanovo cultural community. In: M. Buchvaldek, Ch. Strahm (Eds) Die kontinentaleuropäischen Gruppen der Kultur mit Schnurkeramik. Schnurkeramik-Symposium 1990. *Præhistorica* 19: 321-371.
- Kraynov D.A., Gadzjackaja O.S.
- 1987 *Fatjanovskaya kultura. Jaroslavskoe Povolzhe*. Moskva.
- Krapiec M.
- 2009 Wyniki analizy dendrochronologicznej drewna z Żuławki Małej In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żuławka Mała, gmina Wyrzysk)*, 116-119. Poznań.
- Kristiansen K.
- 1987 From stone to bronze: the evolution of social complexity in Northern Europe 2300–1200 BC. In: E.M. Brumfiel, T. Earle (Eds) *Specialization, exchange, and complex societies*, 30-52. Cambridge.
 - 1998 *Europe before history*. Cambridge.
- Kristiansen K., Larsson T.
- 2005 *The Rise of Bronze Age Society. Travels, Transmissions and Transformations*. Cambridge.
 - 2007 Contacts and travels during the 2nd millennium BC. Warriors in move? In: Galanaki J, Tomas H., Galanakis Y, Laffineur R. (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders, Aegeum* 27: 25-32. Liège.
- Krivcova-Grakova O.A.
- 1947 Chronologiya pamyatnikov fatyanovskoy kultury. *KSI* 16: 22-33.
- Kruk J.
- 1980 *Gospodarka w Polsce południowo-wschodniej w V-III tysiącleciu p.n.e.* Wrocław.
 - 2004 Przemiany gospodarcze i społeczne na początku młodszego neolitu w dorzeczu górnej Wisły. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu). *Archaeologia Bimaris* 3: 95-103. Poznań.
 - 2008a *Wzory przeszłości studia nad neolitem środkowym i późnym*. Kraków.
 - 2008b Transport kołowy, orka i udomowienie konia – wynalazek neolitu środkowego. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów Międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 251-263. Poznań.
- Kruk J., Milisauskas S.
- 1999 *Rozkwit i upadek społeczeństw rolniczych neolitu*. Kraków.
- Krushelnyska L.I.
- 1971 Pamyatniki rannezhelznogo vremeni v verhoviah Zapadnogo Buga. *SA* 3: 586.
 - 1976 *Pivnichne Prykarpattia i zachidna Volyn*. Kiev.
 - 1985 *Vzaimosvyazki naselennyya Prikarpattya i Volini z plemenami schidno i centralno Evropy*. Kiev.
 - 1993 Cherepinsko-lagodivska grupa pamyatok. In: L. Krushelnyska (Ed.) *Pamyatki galshitskogo periodu v mezirichchi Violi, Dnistra i Pripyati*, 158-238. Kiev.
 - 1998 *Chomoliska kultura Serednogo Podnistrovyia (za materialami neporotivsko grupi pamjatok)*. Lviv.
 - 2002 Pamyatka solevarinnya rubezhu rannoi i seredoi bronzы v pivnichno-schidnich Karpatach. *Zapiski Naukovo Tovaristva imeni Schevchenka*, vol. CCXLIV. *Praci Arkheologichnoy komisii*, 140-154.
 - 2006 *Kultura Noa na zemlakh Ukrani*. Lviv.
- Kruts V.A.
- 1977 *Pozdnetripolskie pamyatniki Srednego Podneprovya*. Kiev.
- Kruts V.A., Ryzhov S.M.
- 2000 Tripolye culture in Volhynia (Gorodsk-Volhynian group). In: A. Koško (Ed.) *The Western border area of the Tripolye culture. BPS* 9: 86-110.
- Kryvaltsevich M.M. (Kryvalcewicz M.M., Kryvalcevič M.M.)
- 2001 "Shnuravy garyzont" na Belarusi: problemy identyfikatsyi i genezy. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzatsii do poczatkow epoki brazu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr. Archaeologia Bimaris* 2: 259-273. Poznań.
 - 2003 K probleme kulturnogo vzaimodeystvia naselenia kultury so shnurovoy keramikoy Verhnego Podneprovya i Vostochnoy Pribaltsiki. In: *Drevnostsi Podvyniya: istoricheskiiy aspekt*, 112-118. Sankt Petersburg.
 - 2004a Novyya daniya pa khronologii siarednedniaprouskay kultury. In: *Slavianskiy mir Polesya v drevnostsi i srednevekove. Materialy mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii, Gomel, 19-20 Oktjabrya 2004*, 98-102. Gomel.
 - 2004b Belaruskay Palesse u peryiad perakhodu ad neolitu da epokhi bronzы: problemy i perspektivy arkeologichnaga vyvuchennya. In: A. Koško, A. Kalitychys (Eds) *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 137-162. Warszawa.
 - 2005 Mnogovalikovaya keramika na territorii Belarusi. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivn Berezanskoi. Zbirka nauchovykh prats*, 149-156. Kiev.

- 2006a *Mogilnik siaredziny III – pachatku II tysiachagoddziau da n.e. na Verhnim Dniapry – Prorva 1*. Minsk.
- 2006b Stralitskya “lunuly”. *Arkhealagichny zbornik* 1: 22-34. Minsk.
- 2006c Prablemy peryadyzacyi i khranalohii epokhi bronzy na terytorii Paudnio-vay Belarusi. In: *Gistarychna-arkhealagichny zbornik* 22: 39-52. Minsk.
- 2007 Prorva 1. Cmentarzysko z połowy III – początku II tysiąclecia przed Chr. na górnym Naddnieprzu. *Archaeologia Bimaris. Monografie* 2. Poznań.
- Kryvaltsevich M., Kovalyukh N.
- 1999 Radiocarbon dating of the Middle Dnieper Culture from Belarus. In: A. Koško (Ed.) *The Foundation of Radiocarbon Chronology of Culture between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC. BPS* 7: 151-162.
- Kryszczycki S.D., Buyskykh S.B., Otreshko V.M.
- 1990 *Antychnye poselenia Nizhnego Pobuzia (Arkheologicheskaya karta)*. Kiev.
- Ksenofont,
- 2003 *Wyprawa Cyrusa*, z języka greckiego przełożył W. Madyda. Warszawa.
- Kubiak Z.
- 1997 *Mitologia Greków i Rzymian*. Warszawa.
- Kubyshev A.I., Nechytailo A.L.
- 1991 Tsentry metalloobrabatyvayushchego proizvodstva Azovo-Chernomorskoy zony (k postanovke problemy). In: *Katakombnye kultury Severnogo Prichernomorya*, 6-21. Kiev.
- Kuchinko M.M., Okhrimenko H.V.
- 1991 *Arkheologichni pamyatky Volyni*. Lutsk.
- Kuhrt A.
- 1995 *The Ancient Near East c. 3000–330 BC*. London.
- Kulbaka V., Kachur V.
- 2000 *Indoeuropeiski plemena Ukrainy epokhy paleometalu*. Mariupol – Kiev.
- Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A.
- 1961 *Lietuvos archeologijos bruožai*. Vilnius.
- Kull B.
- 1989 Untersuchungen zur Mittelbronzezeit in der Türkei und ihrer Bedeutung für die absolute Datierung der europäischen Bronzezeit. *PZ* 64: 48-73.
- Kurylenko V.Y., Bunyatyan K.P.
- 2006 Pamyatky serednyodniprovskoy kultury Serednyoho Podesennya. *Arkheologiya* 4: 88-94.
- Kuzmina E.E.
- 1980 Isho raz o diskovidnih psaliyah evraziyskikh stepey. *KSIA* 161: 8-21.
- 1994 *Otkudy prishli Indoarii?* Moskva.
- Kuznetsov P.F.
- 2006 The Emergence of Bronze Age Chariots in Eastern Europe. *Antiquity* 80: 638-645.
- Kwiatkowska K.
- 2007 Analiza surowcowa i zabiegi konserwacyjne przedmiotów bursztynowych. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Opatowice. Wzgórze Prokopiaka*. Tom II, 229-231. Poznań.
- Lagodovska O.F.
- 1948 Voycechivskiy mogilnik bronzovoi dobi na Volini. *Arkheologia* 2: 62-77.
- Lakiza V.L.
- 2004 Pozni neolit, ranni i syaredni peryady bronzavaga veku Paynochna-Zakhodnyay Belarusi. Stan i perspektyvy dasledavannya. In: A. Koško, A. Kalechyts (Eds) *Wspólnota dziedzictwa kulturowego ziem Białorusi i Polski*, 163-196. Warszawa.
- 2007 Cultural identification of “the corded materials” from Belorussian Neman river basin. *Lietuvos archeologija* 31: 23-38. Vilnius.
- 2008 *Staržytynasti poznijaga nealitu i rannijaga peryadu bronzavaga veku Belaruskaga Paniamonnya*. Minsk.
- Larina O., Okhrimenko G.
- 2007 Kraynaya vostochnaya periferiya zapadnoy lineynoy keramiki (prostranstvenno-geograficheskiy aspekt). *Revista Arheologica*, serie noua 3 (1-2): 89-109.
- Larsen M.T.
- 1976 *Old Assyrian City State and its Colonies*. Copenhagen.
- 1977 Partnerships in the Old Assyrian Trade. *Iraq* 39: 119-146.
- Lasota-Moskalewska A.
- 1997 *Podstawy archeozoologii. Szczatki ssaków*. Warszawa.
- Lazukov S.I.
- 1980 *Pleistocen teritorii SSSR*. Moskva.
- Leemans W.F.
- 1960 *Foreign Trade in the Old Babylonia Period*. Leiden.
- 1968 Old Babylonian Letters and Economic History. *JESHO* 11: 171-216.
- Leick G.
- 2001 *Mesopotamia. The Invention of the City*. London.
- Levine M.
- 1999 The origins of horse husbandry on the Euroasian steppe. In: M. Levine, Y. Rassamakin, A. Kislenko, N. Tatarintseva (Ed.) *Late prehistoric exploitation of the Euroasian steppe*, 5-58. Cambridge.

- Levy-Strauss C.
1992 Zasada wzajemności. In: M. Kempny, J. Szmata (Eds) *Współczesne teorie wymiany społecznej. Zbiór tekstów*, 106-130. Warszawa.
- Lewartowski K.
1989 *Decline of the Mycenaean Civilization. An Archaeological Study of Events in the Greek Mainland*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Lewik P.
1998 Klimat. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 37-41. Kraków.
- Libera J.
2001 *Krzemienne formy bifacjalne na terenach Polski i Zachodniej Ukrainy (od środkowego neolitu do wczesnej epoki żelaza)*. Lublin.
2005 Z badań nad krzemieniarstwem wczesnej epoki żelaza w dorzeczu Sanu – podstawy wydzielenia przemysłu kosińskiego. In: S. Czopek (Ed.) *Problemy kultury wysockiej*, 119-160. Rzeszów.
2009 Czy siekiery krzemienne mogą być wyznacznikiem kultury amfor kulistych? In: H. Taras A. Zakościelna (Eds) *Hereditas praeteriti. Additamenta archaeologica et historica dedicata Ioanni Gurba. Octogesimo Anno Nascendi*, 169-179. Lublin.
- Libera J., Sobieraj J.
2008 Topory z łopatkowatym ostrzem na ziemiach wschodniej Polski. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60 rocznicę urodzin*, 301-319. Poznań.
- Lichardus, V.J.
2001 Die Geweihaxt von Dudarkov und die spätmykenischen Einflüsse im ukrainischen Raum. *Eurasia Antiqua* 7: 75-93.
- Lichardus V.J., Echt R., Iliev I.K., Christov C.J.
2002 Die Spätbronzezeit an der Unteren Tundža und die ostägäischen Verbindungen in Südostbulgarien. *Eurasia Antiqua* 8: 160-167.
- Lichardus J., Vladár J.
1996 Karpatenbecken-Sintašta-Mykene. Ein Beitrag zur Definition der Bronzezeit als historische Epoche. *Slovenská Archeológia* 44: 25-93.
- Limet H.
1977 Les Schemas du Commerce Neo-Sumerien. *Iraq* 39: 51-58.
- Littauer M.A., Crouwel J.H.
1979 *Wheeled Vehicles and Ridden Animals in the Ancient Near East*. Leiden.
- Litvinenko R.A.
1997 *Kolesnyi transport epokhi bronzы evraziyskoj Stepi i Lesostepi*. Donetsk.
- Litvinenko R.O.
2005 Do problemy metalovyrobnytstva kultury Babyne. In: *Materialy II-go mizhnarodnoho Marmyskoho polyovoho seminaru "problemy gimnychoi arkheologii"*, 119-512. Alchevsk.
- Liverani M.
1993 Akkad: an introduction. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad: The first world empire. Structure, ideology, traditions*, 1-10. Padova.
- Loze I.A.
1979 *Pozdnyi neolit i ranniyaya bronza Lubanskay ravniny*. Riga.
2000 Late Neolithic Amber from the Lubāna Wetlands. In: *Prehistoric Art in the Baltic Region. Acta Academiae Artium Vilnensis* 20: 63-78.
- Lurie A.Ch.
1988 *Genezis medistyh peschanikov*. Moskva.
- Lysenko S.D.
1998 Rezultaty issledovaniya mogilnika Malopolovetskoje-3 na Kievshinie v 1993-1997 godach. In: A. Koško, J. Czebreszuk (Eds) *"Trzciniac" – system kulturowy czy interkulturowy proces?*, 95-117. Poznań.
2001 *Sredne Podniprova za dobi piznoi bronzы*. Manuscript. Institut Archeologii Nacionalnoy Akademii Nauk Ukraini. Kiev.
2002 K voprosy o lokalizatsii kommunikatsiy epokhi pozdnei bronzы v Pravoberezhnoy lesostepi. In: *Isotrychna nauka: problemy rozvytku. Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii. Sektsia "Arkheologiya"*, 104-111. Luhansk.
2004 Doslidcheniya k archeologicheskoy karte Fastivskogo raiona (1999-2004 gg.). In: *Archeologichni pamiatki Fastivshchini. Materiali do arkheologichnoy karti Kiivskoi oblasti*, 85-152. Fastiv.
2005 Kievo-Fastovskiy uchastok severnoi vetki transeuropeyskogo lesostepnogo puti. In: *Problemy arkheologii Serednyoho Podniprova: Do 15-richya zasnuvannya Fastivskoho krayeznavchoho muzeyu*, 114-119. Kiev – Fastiv.
2006 Kompleks pamiatnikov epokhi bronzы-nachalarnogo zheleznoho veka u S. Khodosovka (po rezultatam issledovaniy 2003 g.). In: *Okhorona kulturnoy spadshchyny Kyivskoi oblasti*, 91-137. Kiev.
2009 Noviye pamiatniki kultury sharovidnykh amfor na pravoberezhnoy Kievshchine (manuscript).
- Lysenko S.D., Szmyt M.
2010 Środkowe naddnieprze jako graniczny areał osadnictwa ludności kultury amfor kulistych. In: M. Ignaczak, A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Między Bałtykiem a Morzem Czarnym: szlaki Międzymorza w IV – I tys. przed Chr. Archaeologia Bimaris. Dyskusje* 4. Poznań. (in print).
- Lysenko S.S.
2006 Prykrasy naselennya Ukrainy doby piznoyi bronzы. Autoreferat dissertatsii kandydata istoricheskikh nauk. *NA LA NANU* 12 (842).

- Ławecka D.
2006 *Północna Mezopotamia w czasach Sumerów*. Warszawa.
- Machajewski H., Rola J. (Eds)
2006 *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*. Poznań.
- Machnik J.
1966 *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*. Wrocław.
1978 Wczesny okres epoki brązu. In: J. Machnik, B. Gediga, J. Miśkiewicz, W. Hensel (Eds) *Wczesna epoka brązu. Prahistoria ziem polskich* 3, 9-136. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
1979a Ze studiów nad kulturą ceramiki sznurowej w dorzeczu górnego Dniestru. *Acta Archaeologica Carpathica* 19: 51-71.
1979b Krag kulturowy ceramiki sznurowej. In: W. Hensel, T. Wiślański (Eds) *Prahistoria Ziemi Polskiej*. Tom II, Neolit, 337-412. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
1998a Stan i perspektywy badań kultury ceramiki sznurowej w międzyrzeczu górnej Wisły, Bugu i Dniestru. *Sprawozdania Archeologiczne* 50: 13-29.
1998b Uwagi o najstarszym osadnictwie pasterskiej ludności kultury ceramiki sznurowej (III tysiąclecie przed Chr.) w strefie karpackiej. In: J. Gancarski (Ed.) *Dzieje Podkarpacia*, T. II, 99-120. Krosno.
1999 Radiocarbon chronology of the Corded Ware culture on Grzęda Sokalska. A Middle Dnieper traits perspective. In: A. Kośko (Ed.), *The Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper, 3150-1850 BC*. *BPS* 7: 221-250.
2001 Kultura ceramiki sznurowej w strefie karpackiej (stan i perspektywy badawcze). In: J. Gancarski (Ed.) *Neolit i początki epoki brązu w Karpatach polskich*, 115-137. Krosno.
2003 An Interrupted Process of Cultural Integratin Between the Upper Bug, Vistula and Dniestr Rivers in the Early Second Half of the Third Millennium BC (In Light of Taxonomic and Chronological Analyses of Grave Assemblages on Grzęda Sokalska). In: A. Kośko, V.I. Klochko (Eds) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures Between the Vistula and Dnieper: 4000-1000 BC*. *BPS* 12: 212-240.
2004 Pasterstwo u społeczeństw kultury ceramiki sznurowej w dorzeczu górnej Wisły, górnego Bugu i Dniestru. In: A. Kośko, M. Szymt (Eds) *Nomadyzm a pastoralizm w Międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 137-143. Poznań.
2006 Rola migracji w pradziejach. Problemy dyskusyjne. In: A. Furdal, W. Wysockański (Eds) *Migracje, dzieje, typologia, definicje*. 29-37. Wrocław.
- Machnik J., Bagińska J., Koman W.
2001 Nowa, synkretyczna grupa kultury ceramiki sznurowej w Polsce środkowo-wschodniej. In: B. Ginter, B. Drobniewicz, B. Kazior, M. Połtowicz (Eds) *Problemy epoki kamienia na obszarze Starego Świata. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi K. Kozłowskiemu*, 390-400. Kraków.
2009 Neolityczne kurhany na Grzędzie Sokalskiej w świetle badań archeologicznych w latach 1988-2006, Kraków.
- Machnik J., Kadrow S.
1997 *Kultura mierzanowicka. Chronologia, taksonomia i rozwój przestrzenny*. Kraków.
- Machnik J., Pavliv D., Petehyrych V.
2003 Kurganne pochovannja rannoskitskogo chasu u verchivjach Dnistra. In: J. Gancarski (Ed.) *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach polskich*, 531-548. Krosno.
2005a Wyniki badań wykopaliskowych polsko-ukraińskiej ekspedycji archeologicznej we wsi Bykiw, w dorzeczu górnego Dniestru, w 2003 r. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności* (R. 2003/2004), 285-295.
2005b Z badań nad najdawniejszymi dziejami rejonu Drohobycza. In: W. Bonusiak (Ed.) *Drohobycz miasto wielu kultur*, 9-59. Rzeszów.
2006 Barrow of the late Corded Ware culture from Bikiv, Drohobych district. In: Harmata K., Machnik J., Starkel L. (Eds) *Environment and man at Carpathian Foreland in the upper Dniester catchment from Neolithic to early mediaeval period*, 195-227. Kraków.
- Machnik J., Pavliv D., Pasterkiwicz W., Petehyrych V.
2007 Archeologiczne badania w Bykowie koło Drohobycza i na Wysoczyźnie Wojniłowskiej, między rzeką Siwką a Łomnicą. *Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności* (R. 2006/2007), 311-325. Kraków.
- Machnik J., Pilch A.
1997 Zaskakujące odkrycie zabytków kultury środkowodnieprzańskej w Młodowie-Zakáciu, koło Lubaczowa, w woj. przemyskim. *Sprawozdania Archeologiczne* 49: 143-170.
- Majek K.
2003 *Problem pochodzenia tzw. skarbów strzyżowskich*. Poznań. (MA thesis).
- Makarowicz P.
1998 *Rola społeczności kultury iwieńskiej w genezie trzcinieckiego kręgu kulturowego (2000-1600 BC)*. Poznań.
2000 Concerning the Development of the Metallurgy in Early Bronze Age Societies on the Polish Lowlands. *Lietuvos Archeologija* 19: 221-239.
2003 The Construction of Social Structure: Bell Beakers and Trzciniec Complex in North-Eastern Part of Central Europe. *Przegląd Archeologiczny* 51: 123-158.

- 2005 Gesellschaftliche Strukturen der Glockenbecherkultur im Gebiet zwischen Weichsel und Oder. *Ethnographisch-Archäologische Zeitschrift* 1: 27-58.
- 2008 Elitarne pochówki z kurhanu komarowskiego w Ivanju na Wołyniu – zarys możliwości interpretacyjnych. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów między morza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 333-352. Poznań.
- 2009a Geneza kurhanów w trzcinieckim kręgu kulturowym. In: H. Kowalewska-Marszałek, P. Włodarczak (Eds) *Kopce neolityczne i z początków epoki brązu w świetle nowych i najnowszych badań. Materiały z konferencji w Niepolomnicach 20-21.09.2007*. Kraków – Warszawa (in print).
- 2009b *Trzciniecki krąg kulturowy – wspólnota pogranicza Wschodu i Zachodu Europy*. Poznań (in print).
- Makkay J.
- 1982 The Earliest Use of Helmets in South-East Europe. *ActaArchHung* 34: 3-22.
- 1992 Funerary sacrifices of the Yamna-complex and their Anatolian (Hittite) and Aegean (Mycenaean and Homeric) parallels. *ActaArchHung* 44: 213-237.
- 1999 The Mycenaean World, the Mycenaean Periphery and the Carpathian Basin. In: *H periphēria tou mykenaikou kosmou. A' Diethnes Diepistemoniko Symposio, Lamia, 25-29 Septembriou 1994*, 47-54. Lamnia.
- 2000 *The Early Mycenaean Rulers and the Contemporary Early Iranians of the Northeast*. Budapest.
- Makohonienko M., Latalowa M., Milecka K., Okuniewska-Nowaczyk I., Nalepka D.
- 2004 Artemisia L. In: M. Ralska-Jasiewiczowa, M. Latalowa, K. Wasylkowa, K. Tobolski, E. Madeyska, H.E. Wright Jr., Ch. Turner (Eds) *Late Glacial and Holocene history of vegetation in Poland based on isopollen maps*, 253-261. Kraków.
- Makowiecki D., Makowiecka M.
- 2000 Gospodarka zwierzętami społeczności kultury pucharów lejkowatych (grupy: wschodnia i radziejowska) oraz kultury amfor kulistych In: A. Koško (Ed.) *Archeologiczne badania ratownicze wzdłuż trasy gazociągu tranzytowego, Tom III Kujawy, cz. 4, Osadnictwo kultur późnoneolitycznych oraz interstadium epok neolitu i brązu: 3900-1400/1300 przed Chr.*, 347-378 Poznań.
- 2005 Stan badań nad użytkowaniem zwierząt w okresie rozwoju postłużyckich ugrupowań "pomorsko-kłoszowych". In: M. Fudziński, H. Paner (Eds) *Aktualne problemy kultury pomorskiej*, 349-358. Gdańsk.
- Malejew Y.M., Mazurik J., Paniszko S.
- 2004 Grób ludności kultury amfor kulistych z III tysiąclecia p.n.e. z miejscowości Ozdiw w okolicy Łucka na Ukrainie. *Sprawy Wschodnie* 1 (5): 97-101.
- Maleyev Y.M.
- 1996 Selected Graves of Globular Amphora Culture from Volhynia and Podolia. In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC*. BPS 4: 53-61.
- Maleyev Y.M., Pryshchepa B.
- 1996 Grave of Globular Amphora Culture from Tovpyzhyn (District of Rivne, Ukraine). In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC*. BPS 4: 62-69.
- Malinowski T.
- 2004 (Ed.) *Komorowo, stanowisko 1. Grodzisko kultury łużyckiej i osadnictwo wczesnośredniowieczne. Badania specjalistyczne*, Zielona Góra.
- 2006 *Komorowo, stanowisko 1: grodzisko kultury łużyckiej – faktoria na szlaku bursztynowym*. Rzeszów.
- 2009 Domniemane ślady oddziaływań tarnobrzeskich w zachodniej Małopolsce. In: S. Czopek, K. Trybała-Zawislak (Eds) *Tarnobrzeska kultura łużycka – źródła i interpretacje*. Rzeszów (in print).
- Mallory J.P., Adams D.Q.
- 1997 *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Chicago.
- Małecki R.
- 1995 Magiczno-religijna funkcja starożytnych wozów. *Archeologia Polski* 40 (1-2): 91-105.
- Małkowski S.
- 1929 O odkryciu złota miedzi rodzimej w Mydzku na Wołuniu. *Posiedzenia P.I.G.* 6: 757-774.
- 1931 Z geologii Wołynia. *Rocznik Wołyński* 2: 384-402.
- Maran, J.
- 1997 Neue Ansätze für die Beurteilung der Balkanisch-Ägäischen Beziehungen im 3. Jahrtausend v. Chr. In: P. Roman (Ed.) *The Thracian World at the Crossroads of Civilizations*, 171-192. Bucarest.
- 2007 Seaborne Contacts Between the Aegean, the Balkans and the Central Mediterranean in the 3rd Millennium BC: the Unfolding of the Mediterranean World. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Laffineur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders*. *Aegaeum* 27: 3-21.
- Marchelak I., Tysler L.
- 2003 Osada kultury łużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego. In: R. Grygiel

(Ed.) *Via Archaeologica Lodzensis, Tom I, Ratownicze badania archeologiczne na stanowisku 6-7 w Kowalewicach, pow. Zgierz, woj. Łódzkie (trasa autostrady A-2)*, 25-337. Łódź.

Marciniak A.

- 2004 Mikrospołeczny wymiar pasterstwa i nomadyzmu i tafonomiczne podstawy ich identyfikacji w materiałach faunistycznych. In: A. Koško, M. Szmyt (Ed.) *Nomadyzm i pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 35-43. Poznań.
- 2006 Problematyka stref kontaktowych w pradziejach. In: H. Machajewski, J. Rola (Ed.) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 15-21. Poznań.

Markova K.

- 1993 Bersteinfunde in der slowakei während der Bronzezeit. In: C. Beck, J. Bozuzek (Eds) *Amber in Archaeology. Preceedings of the Second International Conference on Amber in Archaeology, Libice 1990*, 171-178. Praha.

Maruszczak H.

- 2002 Osobliwości stosunków fizjograficznych Rostocza i ich znaczenie dla działalności człowieka w czasach prehistorycznych i we wczesnym średniowieczu. In: B. Balcer, J. Machnik, J. Sitek (Eds) *Z pradziejów Rostocza na ziemi zamojskiej*, 207-221. Kraków.

Matuszewska A.

- 2003 *Udział wzorców kulturowych wiązanych z pucharami dzwonowatymi w rozwoju społeczności międzyrzecza Wisły i Dniepru*. Poznań. (MA thesis).
- 2007 *Dolnoodrzańska enklawa kultury ceramiki sznurowej w ramach circumbałtyckiego kręgu KCSZ*. Poznań (PhD thesis).

Matuszkiewicz W.

- 1991 Szata roślinna. In: L. Starkel (Ed.) *Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze*, 445-494. Warszawa.

Matuszkiewicz W., Matuszkiewicz A.

- 1985 Zur Syntaxonomie der Eichen-Heinbuchenwälder in Polen. *Tuexenia* 5: 473-489.

Mauss M.

- 2001 *Antropologia strukturalna*. Warszawa.

Maydar D.

- 1981 *Pamyatniki istorii i kultury Mongolii*. Moskva.

Mazurik Y., Panyshko S.

- 1998 Nova pokhvalna pamyatka kultury kulyastikh amfor na Volini. *Volyno-Podilski Arkheologichni Studii* 1, 129-130. Lviv.

Mazurowski R.F.

- 1983 Bursztyn w epoce kamienia na ziemiach polskich. *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 5: 7-134.

Maxwell-Hyslop K.R.

- 1977 Sources of Sumerian Gold. *Iraq* 39: 83-86.

McCaslin D.E.

- 1980 *Stone Anchors in Antiquity: Coastal Settlements and Maritime Trade-Routes in the Eastern Mediterranean ca 1600-1050 BC*. Göteborg.

Medwecka-Kornaś A.

- 1972 Czynniki naturalne, wpływające na rozmieszczenie geograficzne roślin w Polsce. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom I, 35-94. Warszawa.
- 1977 Czynniki naturalne, wpływające na rozmieszczenie geograficzne roślin w Polsce. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom I, 35-94 (wydanie trzecie pierwsza edycja w 1972). Warszawa.

Mee Chr.

- 1994 Anatolia and the Aegean in the Late Bronze Age. *AAS* 9: 137-148.

Meier-Arendt W. (Ed.)

- 1992 *Bronzezeit in Ungarn. Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss*. Frankfurt am Main.

Meissner B.

- 1920 *Babylonien und Assyrien*. Heidelberg.

Mellaart J.

- 1982 Mesopotamian Relations with the West Including Anatolia. In: H.-J. Nissen, J. Renger (Eds) *Mesopotamien und seine Nachbarn. Politische und Kulturelle Wechselbeziehungen im Alten Vorderasien vom 4. bis 1. Jahrtausend v. Chr.*, 7-12. Berlin.

Metz F.

- 2006 O nedavney nakhodka v Baden-Wurtemberge. In: *Sovremennye problemy arkheologii Rossii* 2: 43-45. Novosibirsk.

Michalčičin I., Markus I., Olkhimenko G.

- 2005 Bojovi kamjani sokiri Pivničnogo Prikarpat'ja i Volini. In: G. Olkhimenko (Ed.) *Arkheologična spadshchina Jana Fütke*, 364-385. Luck.

Michalski J.

- 1986 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przeprowadzonych w okresie 4-22 wrzesień 1986 roku na stanowisku 5 w Bielawskiej Wsi, gm. Bielawy, woj. skierniewickie (maszynopis przechowywany w archiwach Muzeum w Łowiczu – Typescript held in the archives of the Łowicz Museum)*.
- 2002 Skarb z Bąkowa Dolnego i jego właściciel, *Archeologia Żywa* 20 (1): 14-18.

- Michalowski P.
1993 Memory and Deed: the Historiography of the Political Expansion of the Akkad State. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad, the First World Empire. Structure, Ideology, Tradition*, 69-90. Padova.
- Mierzwinski A.
2003 *Znaki utrwalone w glinie. Społeczno-obrzędowe aspekty działań wytwórczych końca epoki brązu wczesnej epoki żelaza. Model nadodrzański*. Wrocław.
- Mihăilescu-Bîrliaba V.
2001 Mormontul unei tinere căpetenii de la începutul epocii bronzului (Mastacăn, jud. Neamț – “cultura amforelor sferice”). *Memoria Antiquitatis* 22: 157-217.
2005 Die Grabstätte eines jungen Häuptlings vom Beginn der Bronzezeit (Mastacăn, Kreis Neamț – “Kugelamphorenkultur”). *Arheologia Moldovei* 28: 75-124.
- Mihăilescu-Bîrliaba V., Szmyt M.
2003 Radiocarbon chronology of the Moldavian (Siret) subgroup of the Globular Amphora culture. In: A. Koško, V.I. Klochko (Eds) *The Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. *BPS* 12: 82-112.
- Mikov V.
1958 *Zlatnoto skrovishche ot Vichitn*. Sofia.
- Milano L.
1995 Ebla: A Third Millennium City-State in Ancient Syria. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1219-1230. London – New York.
- Milisauskas S., Kruk J.
1991 Utilization of Cattle for Traction During the Later Neolithic in Southeastern Poland. *Antiquity* 65 (248): 561-566.
- Minns E.
1913 *Scythians and Greeks*. Cambridge.
- Mityk J.
1986 *Geografia fizyczna części świata*. Warszawa.
- Mizerski W.
2002 *Geologia Polski dla geografów*. Warszawa.
- Moran L.W.
1992 *The Amarna Letters*. Baltimore – London.
- Motsya A.P., Khalikov A.Kh.
1989 Novi doslidzhennya shlyakhu z Bulgara v Kiev (popередnye povidomlennya). *Arkheologia* 4: 143-149.
1997 *Bulgar – Kiev: puti – svyazi – sudby*. Kiev.
- Moucha V.
1963 Die Periodisierung der Uněticer Kultur in Böhmen. *Sbornik Československé Společnosti Archeologické* 3: 9-60.
- Movsha T.G.
1957 Mednye ukrashenia iz Kievá. *KSIMK* 70: 94-98.
1985 Vzaemovidnosyny Tripilla-Kukuteni s sinchronnymi kulturami Tsentralnoy Evropy. *Arkheologia* 51: 22-31.
- Mozolevsky B.N.
1987 Malyi Chertomlyk. In: *Skify Severnogo Prichernomor'ya*, 63-74. Kiev.
- Mozsolics A.
1967 *Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás*. Budapest.
- Muhly J.D.
1977 The Copper Ox-Hide Ingots and Bronze Age Metals Trade. *Iraq* 39: 73-82.
1985 Sources of Tin and the Beginning of Bronze Metallurgy. *AJA* 89: 275-291.
- Murzin V.
1996 Nadezarnomorska Scytia. In: J. Chochorowski (Ed.) *Koczownicy Ukrainy*, 49-64. Katowice.
- Müller-Karpe, H.
1980 *Handbuch der Vorgeschichte: Die Bronzezeit*. Munich.
- Mykhalechshyn I.P.
1993 Kamyani vyroby z Ovrutskoho povitu. *Naukovi zapysky Lvivskoho istorychnoho muzeyu* 1, 18-26.
2005 Pamyatkookhoronni archeologichni rozvidky u Volochyskomu r-ni Khmelnytskoi obl. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2003–2004 rr.*, 222-224. Zaporizhya.
2006 Rozvidky v mezhyrichi verkhiviy r. Pivdenniy Bug i r. Zbruch u 2005 r. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2004–2005 rr.*, 284-285. Kiev – Zaporizhya.
- Mylonas G.E.
1973 Ο Τριφυλικός Κύκλος Β των Μυκηνην. Athens.
- de Navarro J.M.
1925 Prehistoric Routes Between Northern Europe and Italy Defined by the Amber Trade. *The Geographical Journal* 66: 481-507.
- Nawroth M.
2007 Der Goldfund von Vetttersfelde: vom Schwarzen Meer in die Lausitz. In: *Im Zeichen des goldenen Greifen. Königgräber der Skythen*, 318-327. München – Berlin – London – New York.

- Nazarov V.V., Otroshchenko V.V.
 2008 Bronzoyi nizh z ostrova Berezan. In: *Starozhytnosti Verkhnyogo Prydnistro-rya. Juvileinyi zbiryk na chest 60-richchya Ju. M. Maleeva*, 123-124. Kiev.
- Nechytailo A.L.
 2005 Ob odnom iz gorno-metallurgicheskikh tsentrov katakombnoy kulturno-istoricheskoy obshchnosti. In: *Pastusheskie skotovody vostochnoevropейskoy stepi i Iesostepi epokhi bronzы (istoriografiya, publikatsii)*. AVL 19: 74-93. Voronezh.
- Needham S.
 2001 When Expediency Broaches Ritual Intention: the Flow of Metal Between Systemic and Buried Domains. *JRAI*: 275-298.
- Neprina V.I.
 1976 *Neolit yamochno-grebenchatoy keramiki na Ukraine*. Kiev.
- Nikolaeva N., Safronov V.
 1974 Proischozhdeniye dolmennoy kul'tury Severo-Zapadnogo Kavkaza. In: *Voprosy okhrany, klassifikatsii i ispolzovaniya arkheologicheskikh pamyatnikov*, 174-198. Moskva.
- Nikolova A.V.
 1999 Radiocarbon Dates from the Graves of Yamnaya and Catacomb Cultures of the Dnieper Right Bank. In: A. Kořko (Ed.) *The Foundation of Radiocarbon Chronology of Culture between the Vistula and Dnieper: 3150-1850 BC*. BPS 7: 103-128.
- Nikytenko I.S.
 2008 *Kamyana syrovyna Kryvorizhzhya doby bronzы*. Avtoreferat Dissertatsii Kandidata Geologicheskikh Nauk. Kiev.
- Nosek S.
 1967 *Kultura amfor kulistych w Polsce*. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Nosov A.A.
 1865 Otkrytie mednykh rud s drevnimi razrabotkami v bakhmutskom ujezde. In: *Gornyi zhurnal*, 315. Sankt Petersburg.
 1868 Otkrytie mednoi rudy s drevnimi razrabotkami v Ekaterinoslavskoy gubernii. In: *Gornyi zhurnal*, 255-271. Sankt Petersburg.
- Nowaczyk Sz., Rola J.
 2009 Społeczności KAK w rejonie Żuławki Małej. In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żuławka Mała, gmina Wyrzysk)*, 75-111. Poznań.
- Nowak M.
 2001 Osadnicze i socjo-polityczne modele południowo-wschodniej grupy kultury pucharów lejkowatych. In: J. Kozłowski, E. Neustupny (Eds) *Archeologia przestrzeni*, 127-151. Kraków.
- 2004 Udział elementów lądzielsko-polgarskich w formowaniu się kultury pucharów lejkowatych w Małopolsce? *Materiały Archeologiczne Nowej Huty* 24: 121-138.
- Nowakowski J., Prinke A., Rączkowski W. (Eds)
 2005 *Biskupin... i co dalej? Zdjęcia lotnicze w polskiej archeologii*. Poznań.
- Oates J.
 1991 Babylonia and Elam in Prehistory. In: *Mesopotamie et Elam. Actes de la XXXVIeme Rencontre Assyriologique Internationale, Gand, 10-14 Juillet 1989*, 23-26. Ghent.
- Oguchi H.
 1999 Trade Routes in the Old Assyrian Period. *Al-Rafidan* 20: 85-106.
 2006 The Date of the Beginning of Khabur Ware Period 3: Evidence from the Palace of Qarni-Lim at Tell Leilan. *Al-Rafidan* 27: 45-58.
- Okhrimenko G.
 1994 Neolit Volini. Lutsk.
 2001 *Kultura liniyno-strichkovoy keramiki na Volini*. Lutsk.
 2005 Volyn ta Volynske Polissya v neoliti, eneoliti, epokhu bronzы. In: G. Okhrimenko (Ed.) *Arkheologichna spadshchyna Jana Fitzke*, 122-163. Lutsk.
- Okhrimenko G., I. Markus, V. Tkach
 2005 Rozvitok ozbroennya pervisnogo naselennya Volini. In: G. Okhrimenko (Ed.) *Arkheologichna spadshchina Jana Fitzke*, 346-363. Lutsk.
- Okulicz J.
 1973 *Pradzieje ziem pruskich od późnego paleolitu do VII w n.e.* Wrocław.
- Olbrys M.
 2007 Syria Zachodnia u schyłku III tysiąclecia p.n.e. In: D. Szeląg (Ed.) *Historia i kultura państwa III dynastii z Ur*, 99-108. Warszawa.
- Olchowski V.S.
 2005 *Monumentalnaia skulptura naselenia zapadnoy chasti evraziyskikh stepey epokhi rannego zheleza*. Moskva.
- Olexa L.
 2002 Kult. In: J. Garncarski (Ed.) *Między Mykenami a Bałtykiem. Kultura Otomani-Füzesabony*, 89-93. Krosno – Warszawa.
- Orlińska G.
 2007 Materiały osadnicze z Transboru, gm. Latowicz, woj. mazowieckie. *Wiadomości archeologiczne* 59: 115-163.
- Orlovskaya L.B.
 1990 Spektroanaliticheskoe issledovanie tsvetnogo metalla epokhi rannei bronzы Moldovy (predvaritelnye itogi). In: E.V. Yarovoy (Ed.) *Kurgany eneolita-bronzы Nizhnego Podnestrovyia*, 241-245. Kishinev.

- Ossowski W.
 1999 *Studia nad łodziami jednopiennymi z obszaru Polski*. Gdańsk.
 2006 Pradziejowe i wczesnośredniowieczne środki transportu wodnego w Polsce. In: H. Machajewski, J. Rola (Eds) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 253-268. Poznań.
- Ostroverkhov A.S.
 1981 Olbia i torgovyie puti Skifii. In: *Drevnosti Severo-zapadnogo Prichernomorya*, 84-94. Kiev.
- Ostroverkhov A.S., Toshev G.N.
 1985 Skifskiy konskiy nalobnik. *Arkheologia* 49: 75-78.
- Otroshchenko V.V.
 1976 Konstruktivnye osobennosti dlinnykh kurganov. In: *Novye otkrytiia arkheologov Ukrainy*, 16-18. Kiev.
 1986 Belozerskaya kultura. In: *Kultury epokhi bronzы na territorii Ukrainy*, 117-152. Kiev.
 1995 Puti obmena – puti migratsiy. In: *Epokha bronzы Dono-Donetskogo regiona*, 18-19. Luhansk.
 2005a Dnipro-Donetskyi osередok kulturogenezy (postanovka problemy). In: *Materialy II-oї Luhanskoї mizhnarodnoї istoryko-arkheologichnoї konferentsii "Problemy doslidzhennia pamyatok arkheologii Skhidnoi Ukrainy"*, 36-38. Luhansk.
 2005b Epoka eneolitu. In: L.L. Zeliznyak (Ed.) *Akkheologiya Ukrainy*, 106-203. Kiev.
 2007 Polemika stosovno zakhidnogo vektora ruhu kolisnychnykh. *Zapysky Naukovogo tovarystva imeni Shevchenka. Pratsi arkheologichnoї komisii* 253: 206-214. Lviv.
- Otroshchenko V.V., Savovskiy I.P., Tomaszewski V.A.
 1997 Kurgannaya gruppa Rysnye Mogily u s. Balki. In: *Kurgannye mogilniki Rysnye Mogily i Nosaki*, 16-60. Kiev.
- Otroshchenko V.V., Tupchienko M.P.
 2005 Bronzovi klepani kazany ta Donetskyi girnycho-metalurgiynyi tsentr. In: *Problemy girnychoї arkheologii. Materialy II Mizhnarodnogo Karpatyckogo Polyovogo Arkheologichnogo Seminaru*, 176-188. Alchevsk.
- Ozols J.
 1962 *Ursprung und Herkunft der Zentralrussischen Fatjanovo-Kultur* (Berliner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte 4). Berlin.
- Palincas N.
 2007 Contacts with the Aegean and Their Social Impact in the Late Bronze Age in the Lower Danube. In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Lafli-neur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegeum* 27: 231-237. Liège.
- Papiernik P., Rybicka M.
 2002 *Annopol. Osada kultury pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim*. Łódź.
- Parczewski M.
 1991 *Początki kształtowania się polsko-ruskiej rubieży etnicznej w Karpatach. U źródeł rozpadu Słowiańszczyzny na odłamy wschodni i zachodni*. Kraków.
- Pare, C.F.E.
 1987 Wheels with Thickened Spokes, and the Problem of Cultural Contact Between the Aegean and Europe in the Late Bronze Age. *OJA* 6: 43-62.
 1992 *Wagons and the Wagon-Graves of the Early Iron Age in Central Europe*. Oxford.
 2000 Bronze and the Bronze Age. In: C.F. E Pare (Ed.) *Metals Make the World Go Round. The Supply and Circulation of Metals in Bronze Age Europe*, 1-38. Oxford.
- Parker B.J., Dodd L.S.
 2003 The Early Second Millennium Ceramic Assemblage from Kenan Tepe, Southern Turkey. A Preliminary Assessment. *AnSt* 53: 33-69.
- Parzinger H.
 1998 Stepnye kochevniki na востоке Centralnoy Evropy. *VDI* 2: 104-115.
- Paschalidis C.
 2007 Euboea at the Crossroads of the Metal Trade: the Aegean and the Black Sea in the Late Bronze In: I. Galanaki, H. Tomas, Y. Galanakis, R. Lafli-neur (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders. Aegeum* 27: 433-445. Liège.
- Patokova E.F.
 1979 *Usatovskoje posileniye i mogilnik*. Kiev.
- Pavliv D.
 1993 Novi pamyatki luzicko kulturi na zachodi Ukraini. In: L. Krushelnicka (Ed.) *Pamyatki galshtatskogo periodu v mezirichchi Violi, Dnistra i Pripyati*, 11-56. Kiev.
 2008 Ulvivetski kelykhy. *Materialy i doslidzhennia z arkheologii Prykarpattia i Volyni* 12: 68-102.
- Pawłowska S.
 1977 Charakterystyka statystyczna i elementy flory polskiej. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*, 129-206. Warszawa.

- Payne S.
1990 Field Report on the Dendra Horses. In: R. Hägg, G. Nordquist (Eds) *Celebrations of Death and Divinity in the Bronze Age Argolid*, 85-106. Stockholm.
- Pearce M.
1998 New Research on the "Terramare" of Northern Italy. *Antiquity* 72: 743-746.
- Peleshchishin M.
1985 Kultura voronkovidnykh sosudov. In: *Arkheologia Ukrainy SSR* 1, 273-280. Kiev.
- Pelisiak A.
2005 Pogranicze kultury trypolskiej i kultury pucharów lejkowatych. Stan badań. In: *Kultura trypolska. Wybrane problem*, 32-41. Stalowa Wola.
2007 The Funnel Beaker Culture Settlement Compared with Other Neolithic Cultures in the Upper and Middle Part of the Dniester Basin. Selected Issues. State of the Research. *Analecta Archaeologica Ressorviensia* 2: 23-46.
- Penner S.
1998 *Schliemanns Schachtgräber und der europäische Nordosten*. Bonn.
- Petrenko V.G.
1967 *Pravoberezhie Srednego Pridneprov'ya w V-III vv do n.e.* Moskva.
2006 *Krasnoznamen'skiy mogilnik. Elitnye kurgany ranneskifskoy epokhi na Severnom Kavkaze*. Moskva – Berlin – Bordeaux.
- Petrugne V.F.
1995 Petrographical-lithological characteristics of stone materials from Late-Tripolye cemeteries of the Sofievka type. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type: 2950-2750 BC*. *BPS* 3: 190-199.
- Piggot S.
1983 *The Earliest Wheeled Transport, from the Atlantic Coast to the Caspian Sea*. London.
- Platar
2004 *Platar. Kolektsiya predmetiv starovinu rodin Platonovikh i Tarut*. Kiev.
- Plezia M.
1964 Hypanis. In: *Słownik starożytności słowiańskich* II: 234-234. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Podbielkowski Z.
1991 *Geografia roślin*. Warszawa.
- Polin S.V., Tupchienko N.P., Nikolova A.V.
1992 *Kurgany verkhov'iev Inhul'tsa (kurgany u ss. Uspenka i Golovkovka)*. Kiev (preprint).
- 1994 *Kurgany verkhov'iev Inhul'tsa (kurgany u ss. Golovkovka, Zvenigorodka i Protopopovka)*. Kiev (preprint).
- Postgate N.
2005 *Early Mesopotamia. Society and Economy at the Dawn of History*. Glasgow.
- Potts D.T.
1997 *Mesopotamian Civilization. The Material Foundation*. London.
- Pozikhovskiy O., Samolyuk V.
2007 Doslidzhennya gruntovogo mogilnika dobi eneolitu - rannoi bronzi v m. ostrog. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 2005-2007 rr.* 310-313. Kiev - Zaporizhya - Dike Pole.
- Pradzieje Wielkopolski
1999 *Pradzieje Wielkopolski*. Przewodnik po wystawie. Poznań.
- Pryakhin A.D.
1995 Dono-Donetskaya step i lesostep v epokhu bronzy (nekotorye itogi i perspektivy issledovaniy). In: *Materialy Ukrainsko-Rossiyskogo polevogo arkheologicheskogo seminara "Epokha bronzy Dono-Donetskogo regiona"*, 6-10. Luhansk.
1996 *Mosolovskoe poselenie metallurgov-liteyshchikov epokhi pozdnei bronzy*. Voronezh.
- Pryakhin A.D., Otroschenko V.V., Savrasov A.S., Brovender Y.M.
2000 Osnovnye itogi raboty ukrainko-rossiyskoy arkheologicheskoy ekspeditsii po izucheniu marmyshskogo rudoproyavleniya v Donbasse. In: *Materialy mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii "Srubnaya kulturno-istoricheskaya obshchnost v sisteme drevnostei epokhi bronzy evraziyskoy stepi i lesostepi"*, 99-104. Voronezh.
2003 Nekotorye rezultaty ukrainko-rossiyskoy ekspeditsii na Marmyshskom rudoproyavlenii Luganskoi oblasti Ukrainy. In: *Dono-Donetskiy region v epokhu bronzy*. *AVL* 17: 102-122. Voronezh.
- Purowski T.
2003 *Cmentarzysko kultury luzyckiej w Ozumiechu na północnym Mazowszu*. Warszawa.
- Pustovalov S.Z.
1992 *Vozrozhdeniye polovaya i sotsialnaya kharakteristika katakombnogo naseleniya severnogo Prichernomor'ya*. Kiev.
1994 Economy and social organization of Pontic steppe – forest-steppe pastoral populations: 2750-2000 BC (Catacomb Culture). In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000-1650 BC*. *BPS* 2: 86-134.
1999 Molochanske sviyetylyshe. In: *Problemy archeologii Podniprovyi, w .2*, 104-118. Dnipropetrovsk.
2005 *Sotsialnyi lad katakombnogo suspilstva Pivnichnogo Prichernomor'ya*. Kiev.

- 2008 Yamno-katakombnyye transportnyye sredstva i kriterii vydeleniya boevykh kolesnits epokhib bronzы. In: *Proiskhozhenie i Rasprostranenie Kolesnichestva*, 100-112. Luhansk.
- Pyclyn A.
1999 *Exchange and Cultural Interactions. A Study of Long-Distance Trade and Cross-Cultural Contacts in the Late Bronze Age and Early Iron Age in Central and Eastern Europe*. Oxford.
- Quillfeldt von, I.
1995 *Die Vollgriffschwerter in Süddeutschland*. Stuttgart.
- Ralska-Jasiewiczowa M., Latalowa M., Wasylkowa K., Tobolski K., Madeyska E., Wright H.E. Jr., Turner Ch. (Eds)
2004 *Late Glacial and Holocene history of vegetation in Poland based on isopollen maps*. Kraków.
- Ramomski A.
1998 Budowa geologiczna. In: *Encyklopedia Geograficzna Świata. Europa*, 23-32. Kraków.
- Rassamakin Yu.Ya.
1992 Do problemy vyvchennya kurgannykh sporud. *Arkheologiya* 4: 121-137.
1996 The Main Directions of the Development of Early Pastoral Societies of Northern Pontic Zone: 4500-2450 BC (Pre-Yamnaya cultures and Yamnaya culture). In: A. Koško (Ed.) *Nomadism and Pastoralism in the Circle of Baltic-Pontic Early Agrarian Cultures: 5000-1650 BC*. BPS 2: 29-70.
2004 Die nordpontische Steppe in der Kupferzeit. Gräber aus der Mitte des 5. Jts. bis Ende des 4. Jts. v. Chr. *Archäologie in Eurasien* 17. Mainz am Rhein.
- Rąkowski G.
2005 *Przewodnik po Ukrainie Zachodniej. Część I*. Wołyń. Pruszków.
- Reinecke P.
1926 Ein neuer Goldfund aus Bulgarien. *Germania* 9: 50-54.
- Reiter K.
1997 Die Metalle im Alten Orient unter besonderer Berücksichtigung altbabylonischer Quellen. *Alter Orient und Altes Testament* 249. Berlin.
- Renfrew A.C.
1984 *Approaches to Social Archaeology*. Edinburgh
1998 Words of Minos: the Minoan Contribution to Mycenaean Greek and the Linguistic Geography of the Bronze Age Aegean. *Cambridge Archaeological Journal* 8: 239-264.
- Renfrew C., Bahn P.
2002 *Archeologia. Teoria. Metody. Praktyka*. Warszawa.
- Rezepkin A.D.
1991 Kurgan 31 mogilnika Klady. Problemy genezy i khronologii maykopskoy kultury. In: *Drevniye kultury Prikubanya*, 167-197. Leningrad.
- Rimantienė R.
1980 *Šventoji. Pamarių – kultūros – gyvenvietės*. Vilnius.
1996 *Akmens amžius Lietuvoje*. Vilnius.
- Ritsvet L.
2008 Legal and Archaeological Territories of the Second Millennium BC in Northern Mesopotamia. *Antiquity* 82: 585-599.
- Robinson C., Baczyńska B., Polańska M.
2004 The Origins of Faience in Poland. *Sprawozdania Archeologiczne* 56: 79-154. Kraków.
- Roła J.
2006 Pradolina Noteci na szlaku kontaktów społeczności neolitu I wczesnej epoki brązu. In: H. Machajewski, J. Roła (Eds) *Pradolina Noteci na tle pradziejowych i wczesnośredniowiecznych szlaków handlowych*, 107-120. Poznań.
2008 Neolityczne szlaki i drogi nadnotecka. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarewicz, M. Szmyt (Eds) *Na pograniczu światów. Studia z pradziejów między morza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 461-468. Poznań.
- Romanchuk O.
2005 Materiały do archeologicznej karty Berezniwshchyny doby brązu. In: G. Okhrimenko (Ed.) *Archeologichna spadshchyna Jana Fitzke*, 419-434. Lutsk.
- Roth M.
1997 *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*. Atlanta.
- Rozdobudko M.
2002 Zaselennya terytorii ta rozvytok poselenskykh struktur mezhyrichya Dni-pra – Trubezha – Supoyu za archeologichnyimi danymi. *Naukovi zapysky z Ukrainsoi istorii* 13: 10-26. Pereyaslav-Khmelnytsky.
- Rozdobudko M.V., Yurchenko O.V.
2005 Znakhidky kuliastykh amfor na livoberezhzi Serednyoho Dni-pra. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini 2003-2004 rr.*, 276-279. Zaporizhya.
- Rozwadowski J.
1948 *Studia nad nazwami wód słowiańskich*. Kraków.
- Rudynsky M.
1928 Archeologichni zbirkyy Poltavskoho muzeyu. In: *Zbirkyy prysvyachenyi 35-rychy muzeyu*, Vol. I, 29-62. Poltava.

- Rutter J.
1975 Ceramic Evidence for Northern Intruders in Southern Greece at the Beginning of the Late Helladic III C Period. *AJA* 79: 17-32.
- Rybicka M.
2004 *Kultura pucharów lejkowatych na Pojezierzu Gostynińskim. Chronologia. Osadnictwo. Gospodarka. Łęczycza.*
- de Ryck I., Adriaens A., Adams F.
2005 An Overview of Mesopotamian Bronze Metallurgy During the 3rd Millennium BC. *JCH* 6: 261-268.
- Ryndina N.V.
1971 *Drevneishee metalloobrabatyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy.* Moskva.
1980 Metall v kulturach schnurovoy keramiki ukraïnskogo Predkarpata, Podolii i Volynii. *SA* 3: 24-42.
1993 *Drevneyshee metalloobrabatyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy (i-stoki razvitiya i razvitiya v neolite i eneolite).* Moskva.
1998 *Drevneyshee metalloobrabatyvayushchee proizvodstvo Vostochnoy Evropy.* Moskva.
- Rzepecki S.
2003 Osadnictwo społeczności kultury pucharów lejkowatych. In: L. Czerniak (Ed.) *Badania archeologiczne na terenie odkrywkowej "Szczerców" Kopalni Węgla Brunatnego "Bełchatów"* S.A. 3, 245-286. Poznań.
2004 *Społeczności środkowoneolitycznej kultury pucharów lejkowatych na Kujawach.* Poznań.
- Sadowska-Topór J.
1999 Starożytnie drogi w dolinie rzeki Dzierżon w świetle badań archeologicznych. *Seria Adalbertus.* Tom 4. Warszawa.
- Safronov V.A.
1968 Datirovka Borodinskogo kłada. *Problemy Arkheologii* 1: 75-128.
- Sahlins M.
1972 *Stone Age Economics.* Chicago.
1992 Socjologia wymiany w społeczeństwach pierwotnych. In: M. Kempny, J. Szmatka (eds) *Współczesne teorie wymiany społecznej. Zbiór tekstów*, 131-172. Warszawa.
- Sahoglu V.
2005 The Anatolian Trade Network and the Izmir Region During the Early Bronze Age, *OJA* 24 (4): 339-361.
- Salles J.-F.
2001 Byblos, osiem tysięcy lat historii. In: A. Lemaire (Ed.) *Świat Biblii*, 212-215. Wrocław.
- Sandars N.
1963 Later Aegean bronze swords. *AJA* 67: 117-153.
1978 *The Sea Peoples.* London.
1983 North and South at the End of Mycenaean Age: An Aspects of an Old Problem. *OJA* 2: 43-68.
- Sangmeister E.
1972 Social-ökonomische Aspekte der Glockenbecherkultur. *Homo: Zeitschrift für die vergleichende Forschung am Menschen* Bd. 23: 188-203.
- Sanzharov S.N.
2001 *Katakombnye kultury Severo-Vostochnogo Priazovya.* Luhansk.
- Sarnowska W.
1975 *Kultura unietycka w Polsce.* Tom II. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Sava E.
2002 *Die Bestattungen der Naua-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung spätbronzezeitlicher Bestattungsriten zwischen Dnestr und Westkarpaten.* Kiel.
- Savkevich S.S.
1970 *Yantar.* Sankt Petersburg.
- Savrasov A.S.
2006 K otsenke novogo etapa v izuchenii metalloproizvodstva katakombnoy kulturno-istoricheskoy oblasti (istoria issledovaniya, publikatsii). *AVL* 20: 97-107.
- Sawicki L.
1920 Groby megalityczne w Potyrach w pow. płońskim Z. Warszawskiej. *Wiadomości Archeologiczne* 5: 125-241.
- Schickler H.
1974 Review of Hänsel 1968. *Fundberichte aus Baden-Württemberg* 1: 705-734.
- Schovsbo P.O.
1983 A Neolithic Vehicle from Klosterlund, Central Jutland. *Journal of Danish Archaeology* 2: 60-70.
- Selz G.J.
1991 Elam and Sumer – Skizze einer Nachbarschaft nach inschriftlichen Quellen der vorsargonischen Zeit. In: L. de Meyer, H. Gasche (Eds) *Mesopotamie et Elam. Actes de la XXXVIeme Rencontre Assyriologique Internationale, Gand, 10-14 Juillet 1989*, 23-26. Ghent.
- Serdjukova I.
1993 Novye pamyatniki srednedneprovskoy kultury v Potrubezhie. In: *Arkheologichni doslidzhennya v Ukraini 1991 roku*, 114-115. Luts'k.

- 1994 Katakombnye poselenia ukrainskogo Podneprovya. In: *Donestkiy arkeologicheskiy sbornik* 5: 169-172.
- 1996 Contribution to the origin of the Bronze Age In the Middle Dnieper Region. In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950-2350 BC. BPS* 4: 133-155.
- Seweryn, T.
1930 *Parzenice góralskie*. Kraków.
- Shaposhnikova O.G., Fomenko V.N., Balushkin A.M.
1977 Kurgannaya gruppa bliz s. Starogorozhena. In: *Drevnosti Poinhulya*, 99-145. Kiev.
- Shaposhnikova O.G., Fomenko V.N., Dovzhenko N.D.
1986 Yamnaya kulturno-istorichyeskaya oblast (yuahnobugskiy variant). *Svod Arkheologicheskikh Istochnikov* V1-3. Kiev.
- Sharafutdinova I.N.
1980 Ornamentirovannye topory-molotki iz katakombnikh pogrebenni na Ingule. *Arkheologia* 33: 60-70.
- Shelomentsev-Terskiy S.V.
1996 Settlement of Globular Amphora Culture in Peresopnitsa, the Volhynia Region (Ukraine). In: A. Koško (Ed.) *Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950 – 2350 BC. BPS* 4: 70-78.
- Sherratt A.G.
1981 Plough and Pastoralism: Aspects of the Secondary Products Revolution In: I. Hodder, G. Isaac, N. Hammond (Eds) *Pattern of the Past: Studies in Honour of David Clarke*, 261-305. Cambridge.
1987 Warriors and Traders: Bronze Age Chiefdoms in Central Europe. In: B. Cunliffe (Ed.) *Origins – The Roots of Europe Civilisation*, 54-66. London.
1993 What Would a Bronze Age World System Look Like? Relations Between Temperate Europe and the Mediterranean in Late Prehistory. *Journal of European Archaeology* 1: 1-57.
1994 The Emergence of Élites: Earlier Bronze Age Europe, 2500–1300 BC. In: B. Cunliffe (Ed.) *The Oxford Illustrated Prehistory of Europe*, 244-276. Oxford – New York.
1996 Why Wessex? The Avon Route and River Transport in Later British Prehistory. *OJA* 15: 211-235.
- Sherratt A.G., Sherratt, E.S.
1991 From Luxuries to Commodities: the Nature of Mediterranean Bronze Age Trading System. In: N.H. Gale (Ed.) *Bronze Age Trade in the Mediterranean*, 351-386. Gøteborg.
- Sherratt E.S., Taylor T.
1989 Metal Vessels in Bronze Age Europe and the Context of Vulchetrun. In: J.P.P. Best, N.M.W. de Vries (Eds) *Thracians and Mycenaeans*, 106-134. Leiden.
- Shilov Y.A.
1975 Zalishki voziv u kurganakh yamnoy kulturi Nizhnego Podnieprovya. *Arkheologia* 17: 53-61.
- Shmagliy N.M.
1966 Gorodsko-volinskiyi varyiant piznotripolskoy kultury. *Arkheologia* 20: 15-37.
- Shmidt E.A.
1992 Mogilnik kultury kulyastsikh amfor poblizu Smolenska u verhiyakh Dni-pra. *Arkheologiya* 2: 120-124.
- Shramko B.A.
1987 *Belskoe gorodishche skifskoi epokhi (gorod Gelon)*. Kiev.
2002 Novaya liteynaia formochka s Belskogo gorodischa: k istorii vooryzhenia u plemen Skifii. *RA* 1: 163-166.
- Shumova V.O.
2005 Pro obryadovo-pokhovalniy burshtin z nekropoliyu na Pivdennom Buzi. In: *Na poshanu Sofii Stanislavivni Berezanskoy*, 231-234. Kiev.
- Shylyk K.K.
1979 Geograficheskie aspekty soobschenia Herodota o gorkom istochnike na Gipanise. In: *Problemy antichnoy istorii i kultury* 2: 450-456. Erevan.
1981 Vliyanie prirodnykh usloviy na vybor trass drevnikh transportnykh putey. In: *Vzaimodeystvie obschestva i prirody v processe obschestvennoy evolucii*, 178-187. Moskva.
- Shylov Ju.O.
1977 Zalyshky voziv u kurganakh yamnoy kultury Nyzhnyogo Podniprovyia. *Arkheologia* 17: 53-61.
- Sidarovich V.
2005 Vypadkovyia znahodki kamennaga i bronzovaga vjakoju. In: *Muzejny vesnik* (2003) 2: 31-35. Minsk.
- Skoryi S.A.
1990 *Kurhan Perepyatykha*. Kiev.
- Słownik
1880 *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*. Tomy 1-15 (1880-1902). Warszawa.
- Smirnov V.I.
1947 Govyadinovskiy mogilnik. *SA* 47: 211-220.

- Sobieraj J.
2004 Kultura ceramiki sznurowej a początki epoki brązu pomiędzy Dolną Wisłą a Niemnem. In: M. Hoffmann, J. Sobieraj (Eds) Człowiek a środowisko w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza u południowo-wschodnich pobrzeży Bałtyku. *Pruthenia Antiqua* 1: 71-80.
- Sorokina S.
2004 Kamyani navershya bulav iz koleksii NMIU. In: *Natsionalnyi muzey istorii Ukrainy: postup u tretye tysyacholittya*, 155-168. Kiev.
- Souyouudzoglou-Haywood Ch.
1999 *The Ionian Islands in the Bronze Age and Early Iron Age 3000-800 BC*. Liverpool.
- Srebrodolsky B.Y.
1988 *Mir yantarya*. Kiev.
- Staschuk M.F., Suprychev V.A., Khitraia M.S.
1964 *Mineralogia, geokhimiya i uslovia formirovaniya donnykh otlozheniy Sivasha*. Kiev.
- Steinkeller P.
1987 The Administrative and Economic Organization of the Ur III State: The Core and the Periphery. In: McG. Gibson, R.D. Biggs (Eds) *The Organization of Power. Aspects of Bureaucracy in the Ancient Near East*, 19-42. Chicago.
- Stępień M.
1996 *Kodeks Hammurabiego*. Warszawa.
2006 *Ensi w czasach III dynastii z Ur: aspekty ekonomiczne i administracyjne pozycji namiestnika prowincji w świetle archiwum z Ummu*. Warszawa.
- Stępnik T.
2009 Analiza dendrologiczna konstrukcji przeprowowych z okresu neolitu i brązu w Żulawce Małej. In: J. Rola (Ed.) *Późnoneolityczny węzeł komunikacyjny w strefie środkowej Noteci (Żulawka Mała, gmina Wyrzysk)*, 119-125. Poznań.
- Stillman N., Tallis N.
1984 *Armies of the Ancient Near East, 3000-539 BC*. Worthing.
- Stjernquist B.
1966 *Models of Commercial Diffusion in Prehistoric Times*. Lund.
- Stol M.
2004 Wirtschaft und Gesellschaft In Altbabylonischer Zeit. Mesopotamien. Die altbabylonische Zeit. *Orbis Biblicus et Orientalis* 160/4, 643-978. Göttingen.
- Subbotin L.V., Cherniakov, I.T.
1982 Novotroyanovskiy skarb ta pytannya obminu metalom za doby piznioy bronzy. *Arkheologia* 39: 5-23.
- Sujkowski A.
1918 *Geografia ziem dawnej Polski*. Warszawa.
- Sulimirski T.
1931 *Kultura wysocka*. Kraków.
1936a *Scytowie na Zachodnim Podolu*. Lviv.
1936b Zagadnienie ekspansji kultury łużyckiej na Ukrainę. *Wiadomości Archeologiczne* 14: 40-54.
1955 *Polska przedhistoryczna, cz. I, Od epoki lodowej do około 2000 przed Chr.* Londyn.
1957-1959 *Polska przedhistoryczna, cz. II, Drugie tysiąclecie przed Chr.* Londyn.
1964 Barrow-Grave 6 at Komarów. *University of London Institute of Archaeology Bulletin* 4: 171-188.
1968 *Corded Ware and Globular Amphorae North-East of the Carpathians*. London.
1971 Aegean Trade with Eastern Europe and Its Consequences. *Mélanges offerts a André Varagnac*, 707-728. Paris.
- Suprunenko A.B.
1994 *Kurgany Nizhnego Povorskliya*. Moskva – Poltava.
- Sveshnikov I.K.
1964 Poselenie kultury shnurovoy keramiki u s. Gorodok Rovenskoj oblasti. *KSIA* 97: 127-134.
1967 Kultura komarowska. *Archeologia Polski* 12: 39-107.
1968 Bogatyje pogrebeniya komarovskoy kultury u s. Ivanya rovenskoj oblasti. *SA* 2: 159-168.
1974 *Istotia naselenia Pieredkarpattia, Podillia i Volini v kinci III – na pochatku II tisiacholittia do nashoj eri*. Kiev.
1983 Kultura sharovidnykh amfor. In: *Svod archeologicheskikh istochnikov*, 1-27. Moskva.
1985 Podkarpackaya kultura. Pothapskaya gruppa na Podoli. Gorodoysko-zdabickaya kultura na Volyni. In: *Arkheologia Ukrainskoy SSR*. Kiev, 375-384.
- Sveshnikov I.K., Nikolchenko Y.M.
1982 *Dovidnyk z arkheologii Ukrainy. Rovenska oblast*. Kiev.
- Szafer W.
1950 *Epoka lodowa*. Kraków.
- Szafer W., Pawłowski B.
1977 Geobotaniczny podział Polski. In: W. Szafer, K. Zarzycki (Eds) *Szata roślinna Polski*. Tom II: mapa (wydanie trzecie, pierwsza edycja w 1972). Warszawa.

- Szanter Z.
1997 Jeszcze o osadnictwie zza południowej granicy w Beskidzie Niskim i Sądeckim. In: A.A. Zięba (Ed.) *Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce*. Tom V, 81-202. Kraków.
- Szeląg D.
2007 Historia Mezopotamii w czasach III dynastii z Ur. In: D. Szeląg (Ed.) *Historia i kultura państwa III dynastii z Ur*, 1-16. Warszawa.
- Szmyt M.
1996 *Spoločności kultury amfor kulistych na Kujawach*. Poznań.
1999a Between West and East. People of the Globular Amphora Culture in Eastern Europe: 2950–2350 BC. *BPS* 8.
1999b Tripolye Traits in the Material of Central (Polish) Group of the Globular Amphora Culture – a Radiocarbon Perspective. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper: 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 211-220.
2000 In the Far Reaches of Two Worlds. On the study of contacts between the societies of the Globular Amphora and Yamnaya cultures. In: S. Kadrow (Ed.) *A Turning of Ages/Im Wandel der Zeiten. Jubilee Book Dedicated to Professor Jan Machnik on His 70th Anniversary*, 443-466. Kraków.
2001 Społeczności kultury amfor kulistych w Europie Wschodniej. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. przed Chr.* *Archaeologia Bimaris* 2: 167-193. Poznań.
2002a Kugelamphoren-Gemeinschaften in Mittel- und Osteuropa: Siedlungsstrukturen und soziale Fragen. In: J. Müller (Hrsg.) *Vom Endneolithikum zur Frühbronzezeit: Muster sozialen Wandels?* (Tagung Bamberg 14.-16. Juni 2001). *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie* 90, 195-234. Bonn.
2002b Ze studiów nad kontaktami społeczeństw środkowoeuropejskich i stepowych. Relacje ludności kultury amfor kulistych i kultury jamowej. In: *Drevnjshe obshchestvi zemledelcev i skotovodov Severnogo Prichernomorya (IV tys. do n.e. – IV v. n.e.)*, 111-114. Tiraspol.
2003 Ein Blick auf die polykulturelle Peripherien. Bemerkungen zur Verbreitung der Kugelamphorenkultur. *Germania* 81: 399-440.
2004a Iz issledovaniy kontaktov mezhdu kulturami sharovidnykh amfor i pozdnego Tripolya. *Stratum plus* 2: 246-259.
2004b Wędrowki bliskie i dalekie. Ze studiów nad organizacją społeczną i gospodarką ludności kultury amfor kulistych na terenie Europy Środkowej i Wschodniej. In: A. Koško, M. Szmyt (Eds) *Nomadizm a pastoralizm w międzyrzeczu Wisły i Dniepru (neolit, eneolit, epoka brązu)*. *Archaeologia Bimaris* 3: 117-136. Poznań.
- 2008 Podobnie choć inaczej? Ze studiów nad zróżnicowaniem reguł socjoorganizacyjnych ugrupowań kultury amfor kulistych. In: J. Bednarczyk, J. Czebreszuk, P. Makarowicz, M. Szmyt (Eds), *Na pograniczu światów. Studia z prazdiejów międzymorza bałtycko-pontyjskiego ofiarowane Profesorowi Aleksandrowi Koško w 60. rocznicę urodzin*, 495-527. Poznań.
- Szuchiewicz W.
1902 *Huculszczyzna*, T.I. Lwów.
- Ścibior J.
1991 Kultura amfor kulistych w środkowowschodniej Polsce. Zarys problematyki. In: J. Gurba (Ed.) *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowowschodniej*, 47-65. Lublin.
1994 Kultury późnego Tripolya i voronkoidnych sosudov na Volini. *Arkheologiya* 4: 30-47.
- Śliwa J.
1997 *Sztuka i archeologia starożytnego Wschodu*. Warszawa.
- Ślusarska K.
2000 *Gordijewska odnoga w systemie szlaków handlowych w 2 połowie II tysiąclecia BC*. Poznań. (MA thesis).
2003a Problem “wschodnioeuropejskiej korekty” w systemie szlaków bursztynowych w świetle odkryć w strefie północnego Nadczarnomorza (2 poł. II tys. BC). In: M. Fudziński, H. Paner (Eds) *Od epoki kamienia do okresu rzymskiego. XIII Sesja Pomorzoznawcza*. Tom 1, 125-131. Gdańsk.
2003b Paciorki bursztynowe z Gordijevki. *Vita Antiqua* 5-6: 76-84. Kiev.
2003c Radiocarbon chronology of the “Hordeevka type”. In: A. Koško (Ed) *The foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000BC*. *BPS* 12: 365-381.
2006 Funeral Rites of the Catacomb Community: 2800–1900 BC. Ritual, Thanatology and Geographical Origins. *BPS* 13.
2007 Some Remarks of the Possibility That There Existed an ‘Eastern Branch’ in the System of Amber Routes in the Late Bronze and Early Iron Ages. In: Galanaki J, Tomas H., Galanakis Y, Laffineur R. (Eds) *Between the Aegean and Baltic Seas. Prehistory Across Borders*, *Aegeum* 27: 371-375.
- Takhtajan A.
1986 *Floristic regions of the world*. Los Angeles – London.
- Tallgren A.M.
1925 *Zur Archäologie Eestis*. Dorpat.
1926 *La Pontide préscythique après l'introduction des métaux*. Helsinki.
- Tanatar I.I.
1931 *Mestorozhdeniya poleznykh iskopaemykh Dnepropetrovia*. Dnipropetrovsk.

Taracha P.

- 2002 The maces in the Ancient Near East and Egypt according to archaeological sources. In: A. Koško (Ed.) *Fluted maces in the system of long-distance exchange trails of the Bronze Age: 2350–800 BC*. *BPS* 11: 12-21.

Taras H.

- 1997 Krzemieniarstwo kultury trzcinieckiej na wyżynach Wschodniomłopolskiej i Zachodniowołyńskiej oraz na zachodnim Polesiu. In: J. Lech, D. Piotrowska (Eds) *Z badań nad krzemieniarstwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza*, 163-183. Warszawa.
- 2007 The Directions of the Lublin Region Connections in the Older Bronze Period. In: J. Baron, I. Lasak (Eds) *Long Distance Trade in the Bronze Age and Early Iron Age*, *Studia Archeologiczne* XL, 251-269, Wrocław.

Tatarinov S.I.

- 1977 O gorno-metallurgicheskome tseentre epokhi bronzы v Donbasse. *SA* 4: 192-207.
- 2003 *Drevnie gornыyaki – metallurgi Donbassa*. Slavyansk.
- 2005 Mineralno-syrievaya baza Donetskogo gorno-metallurgicheskogo tsentra epokhi bronzы v Vostochnoi Ukrainie. In: *Materialy II-go mizhmarodnoho Mamyskoho polyovoho seminaru "problemy gornыchoi arkheologii"*, 272-278. Alchevsk.

Telegin D.J.

- 1972 Slidy mohylnykaserednyodniprovskoy kultury nar. Teterevi. In: *Archeologichni doslidzhennya v Ukraini v 1969 r.* 4: 96-98. Kiev.
- 1999 Dniepr jako pogranicze zachodnioeuropejskich (bałkańsko-centralnoeuropejskich) i wschodnioeuropejskich wspólnot etniczno-kulturowych w neolicie i eneolicie (V-III tysiąclecie p.n.e.). *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9: 9-40.

Telegin D.Y., Kruts V.A

- 1970 Ostatki mogilnika srednedneprovskoy kultury u s. Lyubecha na Dniepre. *SA* 4: 178-180.

Telegin D.J., Nechitaylo A.L., Potechina I.D., Panchenko J.V.

- 2001 *Srednestogovskaya i novodanilovskaya kultury eneolita azovo-chernomorskogo regiona*. Luhansk.

Telegin D.J., Potekhina I.D.

- 1998 *Kamyani bogy midnogo viku Ukrainy*. Kiev.

Telegin D.J., Pustovalov S.Z., Kovalyukh

- 2003 Relative and absolute chronology of Yamnaya and Catacomb monuments the issue of co-existence. In: A. Koško, V.I. Klochko (Eds) *Foundations of radiocarbon chronology of cultures between the Vistula and Dnieper: 4000–1000 BC*. *BPS* 12: 132-184.

Terzan B., Mihovilic K., Hänsel B.

- 1999 *Eine protourbane Siedlung der älteren Bronzezeit im istrischen Karst*. Berlin.

Teslenko D.L.

- 2007 Ob evolutsii megaliticheskikh sooruzheniy v Severnom Prichernomorie i Priazove (eneolit – ranniy bronzoviy vek). In: *Materiali ta doslidzhennya z arkheologii skhidnoy Ukraini. Vid neolitu do kimmeriytsev* 7, 76-85. Luhansk.

Thissen L.

- 1993 New Insights in Balkan-Anatolian Connections in the Late Chalcolithic: Old Evidence from the Turkish Black Sea Littoral. *AnSt* 43: 207-237.

Tkach V.

- 2007 Pamyatky doby rannoy bronzы v serednii techii r. Ikvy (kultury shnurovoy keramiki). In: Okhrimenko H., Sklyarenko N., Kalishchuk O., Tkach V., Romanchuk O. (Eds) *Oleksandr Tsynkalovsky ta praistoria Volyni*, 571-709. Lutsk.

Tobolski K.

- 1976 Przemiany klimatyczno-ekologiczne w okresie czwartorzędu a problem zmian we florze. *Phytocoenosis* 5(3/4): 187-191.

Toshev G.N.

- 1991 Zapadniy areal pamyatnikov katakombnoy kultury. In: *Katakombnye kultury Severnogo Prichernomorja*, 85-100. Kiev.

Trachsel M.

- 2004 Untersuchungen zur relativen und absoluten Chronologie der Hallstattzeit. *Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 104. Bonn.

Tryjanowski P., Winiecki A.

- 2003 Ptaki jako wskaźnik stepowienia Wielkopolski. In: J. Banaszak (Ed.) *Stepowienie Wielkopolski - pół wieku później*, 175-184. Bydgoszcz.

Tsalkin V.I.

- 1960 Domashnie i dikiye zhyvotnye Severnogo Prichernomorja v epokhu rannego zeleza. *MLA* 53: 7-109.
- 1966 *Drevnee zhyvotnovodstvo plemen Vostochnoy Evropy i Sredney Azii*. Moskva.

Tsetskhladze G.R.

- 1997 Argonautica, Colchis and the Black Sea: Myth, Reality and Modern Scholarship. *Thracia Pontica* VI.1: 337-342, Sozopol.
- 1998 Greek Colonisation of the Black Sea Area: Stages, Models and Native Population. In: G.R. Tsetskhladze (Ed.) *The Greek Colonisation of the Black Sea Area. Historical Interpretation of Archaeology*, 9-68. Stuttgart.

- Tuckij W.
2005 Złoża bursztynu na Ukrainie i ich wykorzystanie. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, W. Gierłowski (Eds) *Bursztyn. Poglądy, opinie*, 36-39. Gdańsk.
- Tutskij W., Stepanjuk L.
1999 Geologie und Mineralogie des Bernsteins von Klessow, Ukraine. In: B. Kosmowska-Ceranowicz, H. Paner (Eds) *Investigations into Amber*, 53-60. Gdańsk.
- Tyszkiewicz L.
1994 *Słowianie w historiografii wczesnego średniowiecza od połowy VI do połowy VII wieku*. Wrocław.
- Vagnetti L.
1993 Mycenaean Pottery in Italy: Fifty Year of Study. In: P. Zerner, C. Zerner, J. Winder (Eds) *Wace and Blegen. Pottery as Evidence for Trade in the Aegean Bronze Age 1939-1989*, 143-154. Amsterdam.
- Valde-Nowak P.
1988 *Etapy i strefy zasiedlenia Karpat polskich w neolicie i na początku epoki brązu*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- Vandkilde H.
1996 *From Stone to Bronze. The Metalwork of the Late Neolithic and Earliest Bronze Age in Denmark*. Aarhus.
2001 Beaker Representation in the Danish late Neolithic. In: F. Nicolis (Ed.) *Bell Beakers today/ Pottery, people, culture, symbols in prehistoric Europe*. Proceedings of the International Colloquium. Riva del Garda (Trento, Italy). 11-16 May 1998. Vol. I. Provincia Autonoma di Trento. Servizio Beni Culturali. Ufficio Beni Archeologici. 333-360.
- Vangorodska O.
1985 Vyroby z yantariu w khulturakh eneolita i bronzы Ukrainy. *Arkheologia* 50: 44-49.
- Vankina L.V.
1970 *Torfianikovaya stoyanka Sarnate*. Riga.
- Vasilev I.B., Kuznetsov P.F., Semenova A.P.
1995 *Pamyatniki Semenovskovo tipa, in Drevnie indoiranskije kultury Volga-Urala*. Samara.
- Vassileva M.
1998 Greek Ideas of the North and the East: Mastering the Black Sea Area. In: G.R. Tsetschladze (Ed.) *The Greek Colonisation of the Black Sea Area*, 69-77. Stuttgart.
- Veenhof K.R.
1995 Kanesh: An Assyrian Colony in Anatolia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 859-871. London – New York.
- Veenhof K.R., Eidem J.
2008 Mesopotamia. The Old Assyrian Period. *Orbis Biblicus et Orientalis* 160/5. Göttingen.
- Velušček A.
2001 Ein Rad mit Achse aus dem Laibacher Moor. In: J. Köninger, M. Mainberger, H. Schlichterherle, M. Vosteen (Eds) *Schleife, Schlitten, Rad und Wagen. Zur Frage früher Transportmittel nördlich der Alpen. Hemmenhofener Skripte*: 38-42. Hemmenhofen.
- Venedikov I.
1987 *The Vulchitrun Treasure*. Sofia.
- Venedikov I., Gerasimov T.
1973 *Trakiyskoto Iskustvo*. Sofia.
- Vianello A.
2005 Late Bronze Age Mycenaean and Italic Products in the West Mediterranean. A social and economical analysis. *BAR IS* 1439.
- Videiko M.J.
1995 Archaeological Characteristics of the Sofievka Type Cemeteries. In: A. Koško (Ed.) *Cemeteries of the Sofievka type 2950–2750 BC*. *BPS* 3: 15-134.
1999 Radiocarbon Dating Chronology of the Late Tripolye Culture. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper in 3150–1850 BC*. *BPS* 7: 34-71.
2000 Tripolye and the Cultures of Central Europe: Facts and Character of Interactions 4200–2750 BC. In: A. Koško (Ed.) *The Western Border Area of the Tripolye Culture*. *BPS* 9: 13-68.
2001 Tripolye i neoliticheskiye obshchestva na Srednem Dnepre: voprosy vzaimodeystviya. In: J. Czebreszuk, M. Kryvalcevič, P. Makarowicz (Eds) *Od neolityzacji do początków epoki brązu. Przemiany kulturowe w międzyrzeczu Odry i Dniepru między VI i II tys. BC*. *Archaeologia Bimaris* 2: 215-230. Poznań.
2003 Radiocarbon Chronology of Settlements of BII and CI Stages of the Tripolye Culture at the Middle Dnieper. In: A. Koško (Ed.) *The Foundations of Radiocarbon Chronology of Cultures between the Vistula and Dnieper*. *BPS* 12: 7-21.
2008 *Ukraina: ot Tripolia do Antov*. Kiev.
- Wace A.J.B.
1960 A Mycenaean Mystery. *Archaeology* 13: 40-44.

- Walter H.
1968 *Die Vegetation der Erde. Band II: Die gemäßigten und arktischen Zonen.* Jena.
- Warren P., Hankey V.
1989 *Aegean Bronze Age Chronology.* Bristol.
- Webb J.M., Frankel D., Stos Z.A., Gale N.
2006 Early Bronze Age Metal Trade in the Eastern Mediterranean. *OJA* 25 (3): 261-288.
- Weiss H., Courty M.-A.
1993 The Genesis and Collapse of the Akkadian Empire. In: M. Liverani (Ed.) *Akkad: The First World Empire*, 131-155. Padova.
- Werbart B.
2001 Introduction: Cultural Interactions in Europe and the Eastern Mediterranean During the Bronze Age (3000–500 BC). In B. Werbart (Ed.) *Cultural Integrations in Europe and the Eastern Mediterranean during the Bronze Age (3000–500 BC)*, 1-5. Oxford.
- Węgrzynowicz T.
1978 Osadnictwo kultury trzcinieckiej i łużyckiej w Drohiczynie, woj. białostockiej, na stanowisku Kozarówka. *Wiadomości Archeologiczne* 43: 32-61.
- Wicik B.
2005 Gleby. In: A. Richling, K. Ostaszewska (Eds) *Geografia fizyczna Polski*, 201-244. Warszawa.
- Wielowiejski J.
1980 *Główny szlak bursztynowy w czasach cesarstwa rzymskiego.* Wrocław.
- Wiszniewski W., Chęłchowski W.,
1975 *Charakterystyka klimatu i regionalizacja klimatyczna Polski.* Warszawa.
- Wiślański T.
1966 *Kultura amfor kulistych w Polsce północno-zachodniej.* Wrocław – Warszawa – Kraków.
1979 Dalszy rozwój ludów neolitycznych plemion kultury amfor kulistych. In: W. Hensel, T. Wiślański (Eds) *Neolit. Prahistoria ziem polskich.* Vol. 2. Wrocław: 261-299.
- Wład P.
1996 *Województwo przemyskie. Zarys geograficzny.* Przemysł.
- Włodarczyk P.
2006 *Kultura ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej.* Kraków.
- Woloszyn M.
2004 Obecność ruska i skandynawska w Polsce w X-XII w. – wybrane problemy. In: M. Salamon, J. Strzelczyk (Eds) *Wędrowka i etnogeneza w starożytności i średniowieczu*, 245-276. Kraków.
- Wtorow P.P., Drozdow N.N.
1988 *Biogeografia kontynentów.* Warszawa.
- Yakovenko N.
2006 *Narys istorii serednovichnoy ta rannomodernoy Ukrainy.* Kiev.
- Yakovenko V.V.
1991 Pro skifski veretena. In: *Zoloto stepu. Arkheologia Ukrainy*, 112-114. Schleswig.
- Yarovoy E.V.
1985 *Drevneyshiye skotovodcheskiye plemena Yugo-Zapada SSSR.* Kishinev.
- Yoffe N.
1995 The Economy of Ancient Western Asia. In: J. Sasson (Ed.) *Civilizations of the Ancient Near East*, 1387-1399. London – New York.
- Yuhong W.
1994 *A Political History of Eshnunna, Mari and Assyria During the Early Old Babylonian Period (From the End of Ur III to the Death of Šamši-Adad).* Changchun.
- Zakharuk J.M.
1959 Do pitannya pro spivvidnosennya i zvyazki mizh kulturoyu liychastogo posudu i tripilskoyu kulturoyu. In: *Materiali do arkheologii Prikarpattya i Volini*, 54-72. Lviv.
- Zakharuk J.M., Telegin D.J.
1985 Kultura lineyno-lentochnoy keramiki. In: *Arkheologia Ukrainskoy SSR* 1, 126-132. Kiev.
- Zając A.
1981 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part I. Methodical considerations. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 11: 87-107.
1984 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part II. Taxa of Mediterranean and Atlantic-Mediterranean origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 14: 7-50.
1987 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part III. Taxa of Irano-Turanian, Euro-Siberian-Irano-Turanian and Mediterranean-Irano-Turanian origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 15: 93-129.
1988 Studies on the origin of archaeophytes in Poland. Part IV. Taxa of Pontic-Pannonian, Mediterraneo-South Asiatic, South Asiatic and Middle European origin. Archaeophyta anthropogena. Archaeophyta resistentia. Ar-

- chaeophytes of unknown origin. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Botaniczne*, 17: 23-51.
- Zajac A., Zajac M. (Eds)
2001 *Distribution Atlas of Vascular Plants in Poland. Laboratory of Computer Chorology, Institute of Botany, Jagiellonian University, Cracow.*
- Zalcman E.
2004 *Poseleniya kultury shnurovoy keramiki na territorii Kaliningradskoy oblasti.* Kaliningrad.
- Zastawnyj F., Kusiński W.
2003 *Ukraina: przyroda – ludność – gospodarka.* Warszawa.
- Zemanek B.
1998 Świat roślinny. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata.* Tom 5, 52-57. Kraków.
- Zich B.
1992/93 Die Ausgrabungen chronisch gefährdeter Hügelgräber der Stein- und Bronzezeit in Flintbek, Kreis Rendsburg-Eckernförde. Ein Vorbericht. *Offa* 49/50: 15-31.
1996 Studien zur regionalen und chronologischen Gliederung der nördlichen Aunjetitzer Kultur. *Vorgeschichtliche Forschungen*, Bd. 20. Berlin – New York.
- Ziętara T.
1998 Rzeźba. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata.* Tom 5, 30-37. Kraków.
- Zimmerman T.
2007 Anatolia and the Balkans, once Again – Ring-Shaped Idols from Western Asia and a Critical Reassessment of Some ‘Early Bronze Age’ Items from İkiztepe, Turkey. *OJA* 26 (1): 25-33.
- Zoll-Adamikowa H.
2000 Postępy chrystianizacji Słowian przed rokiem 1000 (na podstawie źródeł nekropolicznych). In: A. Żaki (Ed.) *Święty Wojciech i jego czasy. Polski Uniwersytet na Obczyźnie*, 103-109. Kraków.
- Zych R.
2007a *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce południowo-wschodniej / The Funnel Beaker Culture in South-Eastern Poland.* Collectio Archaeologica Resoviensis 7. Rzeszów.
2007b Społeczności międzyrzecza Dniestru i Sanu w dobie środkowego neolitu (IV tys. p.n.e.) / Die Gemeinschaften des Gebietes zwischen Dnjestr Und San im Mittelneolithikum (4. Jt. v.u.Z.). In: M. Dębiec, M. Wołoszyn (Eds) *U źródeł Europy Środkowo-Wschodniej: pogranicze polsko-ukraińskie w per-*
- spektywie badań archeologicznych / Frühzeit Ostmitteleuropas: Das polnisch-ukrainische Grenzgebiet aus archäologischer Perspektive.* Collectio Archaeologica Resoviensis 5, 67-80. Rzeszów.
- Żółkiewski M.
1998 Wody. In: *Europa. Encyklopedia Geograficzna Świata.* Tom 5, 41-48. Kraków.